

Zehra KÜÇÜKAYDIN

Yüksek Lisans Tezi

Giresun Üniversitesi 2015

**GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

FEN BİLGİSİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**FEN BİLİMLERİ DERSLERİNDE MERHAMET EĞİTİMİ ÜZERİNE BİR
ÇALIŞMA**

ZEHRA KÜÇÜKAYDIN

OCAK 2015

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

FEN BİLGİSİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FEN BİLİMLERİ DERSLERİNDE MERHAMET EĞİTİMİ ÜZERİNE BİR

ÇALIŞMA

ZEHRA KÜÇÜKAYDIN

OCAK 2015

ONAY SAYFASI

Fen Bilimleri Enstitü Müdürünün onayı.

Doç. Dr. Kültigin ÇAVUŞOĞLU

..../..../.....

Müdür

Bu tezin Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak Fen Bilgisi Anabilim Dalı standartlarına uygun olduğunu onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. Ümit ŞENGÜL

Anabilim Dalı Başkanı

Bu tezi okuduğumuzu ve Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak bütün gerekliliklerini yerine getirdiğini onaylarız.

Doç. Dr. Aykut Emre BOZDOĞAN

Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Aykut Emre BOZDOĞAN

Doç. Dr. Güven ÖZDEM

Doç. Dr. Mustafa UZOĞLU

ÖZET

FEN BİLİMLERİ DERSLERİNDE MERHAMET EĞİTİMİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

KÜÇÜKAYDIN, Zehra

Giresun Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

İlköğretim Anabilim Dalı Fen Bilgisi Öğretmenliği Programı, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Aykut Emre BOZDOĞAN

2015, 99 Sayfa

Bu araştırma da Fen Bilimleri 7. sınıf “ Canlılar ve Hayat” öğrenme alanı “İnsan ve Çevre” ünitesi kapsamında öğretim programına ek olarak hazırlanan çeşitli etkinliklerle öğrencilerin merhamet duygusuna/değerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel yöntem kullanılmıştır. Araştırma 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Giresun ilinin Dereli ilçesine bağlı bir köy ortaokulunda 7. sınıfta öğrenim gören deney grubu 17 (12 kız, 5 erkek), kontrol grubu 17 (11 kız, 6 erkek) toplam 34 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırma 7. sınıf Fen Bilimleri dersi öğretim programında “Canlılar ve Hayat” öğrenme alanındaki “İnsan ve Çevre” ünitesi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Kontrol grubunda öğretim programının öngördüğü şekilde dersler işlenmiştir. Deney grubunda ise araştırmacı tarafından merhamet eğitiminin kazandırılmasına yönelik zenginleştirilmiş bir içerik ve etkinlik programı uygulanmıştır. Bu kapsam da içerik ve etkinlikler görseller, video, yaratıcı drama, çalışma yaprağı, bitki dikimi, poster, afiş, istasyon, evde canlı beslenmesi, hikâye tamamlama, kompozisyon yazma gibi birçok aktiviteyi içermektedir. Uygulama Mayıs ayının ilk haftası başlamış; Haziran ayının ilk haftasını kapsamak üzere toplam beş hafta sürmüştür. Uygulamaya başlamadan önce deney ve kontrol grubuna bir hafta önce merhamet anketi uygulanmıştır. Daha sonra 5 hafta boyunca deney grubu ile içerik etkinlikleri yürütülmüştür. Uygulama tamamlandıktan sonra son merhamet anketi her iki gruba

da tekrar uygulanmıştır. Ölçme aracının demografik özellikler kısmında 16 kapalı uçlu soru bulunmaktadır. İkinci kısım ise öğrencilerin merhamet duygusunun ne düzeyde geliştiğini tespit etmeye yarayan 15 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından geliştirilen merhamet anketinden elde edilmiştir. Araştırmanın genel amacı çerçevesinde cevapları aranan alt problemlere yönelik merhamet anketi ile elde edilen veriler içerik analiziyle analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda deney grubu ile yapılan aktivitelerin öğrencilerin merhamet duygusunu/değerini olumlu yönde geliştirdiği görülmüştür. Fen Bilimleri dersinde yapılan bu etkinliklerin öğrencilerin derslere olan bakış açılarını değiştirdiği tespit edilmiştir. Araştırmanın bir diğer sonucu ise merhamet duygusunun/değerinin “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi”, “Sosyal Bilgiler” dersleri dışında da geliştirilebileceği görülmüştür. Fen Bilimleri dersi öğretim programında yer alan diğer üniteler kapsamında da kazanımlar incelenerek farklı yöntem teknikler ile merhamet değeri gibi diğer değerlerde öğrencilere kazandırılabilir. Fen Bilimleri derslerinde uygulanan programdaki etkinlikler öğretim programına konularak sürekli hale getirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Fen Bilimleri dersi, Değerler Eğitimi, Merhamet Eğitimi, Yapılandırmacı Öğrenme, İnsan ve Çevre Ünitesi, 7. sınıf Öğrencileri

ABSTRACT

A STUDY ON MERCY EDUCATION IN SCIENCE AND TECHNOLOGY LESSONS

KÜÇÜKAYDIN, Zehra

Giresun University

Institute of Science

Department of Primary Science Education, MSc Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Aykut Emre BOZDOĞAN

2015, 99 pages

The purpose of this study was to search the effect of feelings/moral for students' affection with the various activities prepared additively to curriculum as a part of Science subject upon 7th grade "Human and Environment" unit in the learning domain "Living beings and Life". Pre test- post test control group quasi-experimental design was used in the study. The study was carried out with 17 (12 girls, 5 boys) for experimental group, 17 (11 girls, 6 boys) for control group thirty four students in total from 7th grades in 2012-2013 academic year in a secondary school which is located in a village in Dereli, Giresun. This study was realized as a part of "Human and Environment" unit in the learning domain of "Living Beings and Life" in the curriculum of Science Subject for 7th grade. Lessons were taught as predicted in curriculum in control group. On the other hand, enriched content and event schedule was conducted in experimental group by researcher to raise feeling for affection. In this context, content and activities involve lots of activities like visual, video, creative drama, worksheet, planting herb, poster, banner, station teaching, feeding pets at home, completing story, writing composition. Research continued for 5 weeks starting from the 1st week of May to 1st of June. Before starting study, affection questionnaire was carried out to experimental and control group a week ago.

Then, content activities were conducted with experimental group during 5 weeks. After completed the study, the last affection questionnaire was conducted again to both group. There are 16 close end questions in demographic features part of measurement tool. 2nd part consists of 15 open- ended questions that work for determine in which degree the students' feeling of affection grow. Research data was obtained from the affection questionnaire designed by reseacher. The data obtained from affection questionnaire for sub problems within the frame of main purpose of study was analyzed with content analysis. At the end of the research, it was revealed that activities performed with experimental group, improved students' feeling/moral for affection positively.It was found that this activities carried out in Science Subject,changed the students' point of views for lessons. It was revealed that feeling/moral for affection can be improved except from "Religion Lesson" and "Social Studies".Other morals, like affection moral, can be taught to students with different method and techniques by analyzing acquisitions within other unites in curriculum of Science Subject. Activities such as activities used in Science Subject, can be perpetuated by adding them in curriculum.

Key Words: Science, Education on Affection through Science, Values Education, Constructivist Learning, People and Environment, 7th grade students

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	III
TEŞEKKÜR.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
TABLOLAR DİZİNİ.....	IX
EKLER LİSTESİ.....	X
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	XI
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	6
1.3. Problem Cümlesi.....	7
1.4. Alt Problemler.....	7
1.5. Araştırmanın Önemi.....	7
1.6. Araştırmanın Sayıltıları.....	10
1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	10
1.8. Tanımlar.....	10
1.9.Kavramsal Çerçeve.....	11
1.9.1. Değerler Eğitimi.....	17
1.9.2. Tutum.....	21
1.9.3.Merhamet Eğitimi ve Tanımı.....	22
1.9.4.Kur’ an-ı Kerimde Merhamet.....	26

1.10. İlgili Literatür.....	30
1.10.1. Değerler Eğitimi.....	32
1.10.2. Merhamet Eğitimi.....	43
2. MATERYAL VE METOT.....	45
2.1. Araştırmanın Modeli.....	45
2.2. Çalışma grubu.....	46
2.3. Araştırma uygulama aşaması.....	46
2.4. Veri toplama aracı.....	49
2.5. Verilerin analizi.....	50
3. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	51
3.1. Merhametin Tanımına İlişkin Bulgular.....	51
3.2. Öğrencilerin Kimlere Merhamet Edilmesi Gerektiğine İlişkin Bulgular	53
3.3. İnsanlara Karşı Merhamet Edilmesine İlişkin Bulgular.....	56
3.4. Hayvanlara Karşı Merhamet Edilmesi Yönüne İlişkin Bulgular	58
3.5. Bitkilere Karşı Merhamet Edilmesi Yönüne İlişkin Bulgular	60
3.6. Deney Grubu Öğrencilerinin Fen Bilimleri Dersinin Merhamet Duygusunu Geliştirir/ Geliştirmesiz İle İlgili Bulgular.....	61
3.7. Öğrencilerin Dersi Almadan Önceki ve Aldıktan Sonraki Düşüncelerine İlişkin Bulgular.....	63
4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	66
4.1. Tartışma ve Sonuç.....	66
4.2. Öneriler.....	73
KAYNAKLAR.....	74

EKLER.....	90
ÖZGEÇMİŞ.....	99

TABLÖLAR DİZİNİ

TABLO

2.1. Çalışma grubu.....	46
2.2. Deney grubuna merhamet eğitimi ile ilgili uygulanan içeriğin aşamaları.....	47
2.3. Merhamet anketindeki açık uçlu soruların kapsamına ilişkin frekans dağılımı...49	
3.1. Merhametin tanımına ilişkin öğrenci görüşleri frekansı dağılımı.....	51
3.2. Kimlere merhamet edildiğine ilişkin öğrenci görüşleri frekans dağılımı.....	53
3.3. İnsanlara karşı merhamet edilmesi yönüne ilişkin öğrenci görüşleri frekans dağılımı.....	56
3.4. Hayvanlara karşı merhamet edilmesi yönüne ilişkin öğrenci görüşleri frekans dağılımı.....	58
3.5. Bitkilere karşı merhamet edilmesi yönüne ilişkin öğrenci görüşleri frekans dağılımı.....	60
3.6. Deney grubu öğrencilerinin Fen Bilimleri dersinin merhamet duygusunu geliştirir/ geliştirmez ile ilgili görüşlerinin frekans dağılımı.....	61

EKLER LİSTESİ

Ek 1. İzin yazısı.....	90
Ek 2. Evde canlı besleme aktivite formu.....	91
Ek 3. Fok balıkları ile ilgili çalışma yaprağı.....	92
Ek 4. “Merhametten vazgeçmeyin” hikaye tamamlama etkinliği.....	93
Ek 5. “Ben ve canlılar” konulu kompozisyon.....	94
Ek 6. Merhamet duygusu/değeri anketi.....	95

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

KISALTMALAR DİZİNİ

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

FTTÇ: Fen, Teknoloji, Toplum, Çevre

BSB: Bilimsel Süreç Becerileri

TD: Tutum ve Değerler

TDK: Türk Dil Kurumu

METK: Milli Eğitim Temel Kanunu

YÜDİVD: Yeni Ümit Dini İlimler ve Kültür Dergisi

SPSS: Statistical Package For The Social Sciences

DAKB: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

FB: Fen Bilimleri

SB: Sosyal Bilimler

f: Frekans

K: Kız Öğrenci

E: Erkek Öğrenci

% : Yüzde

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmaya ait problem durumu, araştırmacının amacı, alt problemler, araştırmacının önemi, sayıtlar, sınırlılıklar, tanımlar, kısaltmalar ve simgelere yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Günümüzde eğitim sistemi, sürekli gelişimin olduğu dünyaya ayak uydurmak için değişim yaşamaktadır. Bu değişim ve gelişimin etkisiyle dünya toplumları eğitim ve öğretimin üzerine aşırı yoğunlaşmaktadırlar. Çünkü eğitilmiş toplumlar ülkelerini geleceğe taşır ve iş gücü sağlam bireyler yetiştirilmesini sağlayabilir.

Eğitim-öğretim öğrencilerin aktif bir şekilde katılım sağladığı bir süreci kapsamaktadır. Nitekim öğrenci ancak sürece dâhil olduğunda anlamlı öğrenmeler gerçekleştirebilir. Günümüz eğitim sistemi de ezberci, bilgiyi hazır alan bireyler yerine bilgiyi içselleştiren ve kendi zihin şemasına uygun hale getiren, sosyal yönü kuvvetli, kendi ihtiyaçlarını bilen ve bunları gidermek için çözüm yolları arayan bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. 2006 yılında uygulanmaya başlanan yeni eğitim-öğretim programları bu değişim sürecinde önemli rol oynamaktadır. Uygulanmaya başlanan yeni programla birlikte bireylerin sadece bir yönü değil bilişsel, duyuşsal ve psikomotor yönlerinin de aynı şekilde geliştirilmesi planlanmıştır. Bu gelişim sağlanırken her alanın kendine özgü davranış ve bu davranışların kazanılma biçimleri vardır. Artık yeni eğitim sisteminde geleneksel yöntemler geride bırakılıp öğrencinin aktif olduğu ve merkezinde öğrenci olan yeni yöntemler yer alacaktır (Çandar ve Şahin,2013; Çepni vd.,1997; Ünal ve Çelikkaya, 2009).

Eğitim bilgi ve kültürel değerlerin kazanılmasında görev yapmaktadır. Eğitim faaliyetleri, öğrencinin ruhsal gelişimini, eğitim alanıyla ilgili bilgi ve becerileri benimsemesini, manevi duyguların artmasını sağlamaktadır. Öğrenciler bu faaliyetler doğrultusunda manevi kaynaklara yöneldikçe davranışları daha istikrarlı olur, çevresindeki arkadaşlıkları ve dostlukları daha güçlü hale gelir. Bu doğrultuda öğrencinin hem zihinsel hem de manevi yönden gelişmesi eğitim süreci ile mümkün olmaktadır (Gahramanova, 2012). Ayrıca bireyin gördüğü eğitim sadece kişisel

değil, aynı zamanda toplumsal yarar da sağlar. Bir ülkede eğitim düzeyinin ileri seviyede olması; toplumun ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel gelişimini hızlandırarak sağlamlaştırır. Bu nedenle insanın gelişim sürecinin en önemli basamağını oluşturan eğitim ve öğretimin birlikte verilmeye çalışıldığı okullar önemlidir. Okullarda öğrencilere kazandırılmak istenen amaçlar, doğru tespit ve uygulamalarla birlikte öncelikle sosyal ve kültürel çevrede daha sonra da ulusal anlamda toplumumuzun kalkınmasına fayda sağlayacak şekilde olmalıdır (Baydar, 2009). Çevre değerlerine saygılı bir toplum oluşturabilmek için öncelikle toplumu oluşturan bireylerin doğru bilgilere ulaşmalarını sağlamak ve verilecek eğitimi buna göre şekillendirmek gerekmektedir. İnsanlara çevre ile ilgili bilinç, beceri ve değerler kazandırılarak, çevreyi koruma konusunda sorumluluk üstlenmelerini sağlayabilecek şekilde bir eğitim verilmelidir (Erol ve Gezer, 2006).

Eğitim-öğretimde yeni yaklaşımlarla beraber artık sadece bilgiyi alan bireyler değil alıp uygulamaya koyan hatta üretken bireyler yetiştirmek hedeflenmektedir. Eğitim-öğretim faaliyetleri de çağa ayak uydurmalıdır. Ancak bu evrede bireyler bazı değerlerden yoksun bırakılmamalıdır. Birey kendini her yönü ile geliştirmelidir ve eğitimcilerde bu aşama da bireylere gerekli rehberliği yapmalıdırlar. Günümüzde bireylerin her yönüyle geliştirilmesi söz konusu olduğunda değerler eğitimi ön plana çıkmaktadır. Öğrenciye verilecek olan değerler eğitimi öğrencinin okul içi ve okul dışı yaşantısını etkilemektedir.

Değer kavramı, farklı anlamlarda kullanılmaktadır. İyi ya da kötü olan her şey bir değeri ifade edilebilir. Sosyal bilimlerde değerler, daha çok bireysel ve toplumsal kuralları düzenleme, bireyin davranışların devamlılığını ve düzenliliğini anlamlandırma şeklinde ifade edilmektedir (Özdeş, 2013). Değer, bir şeyin iyi ve dikkate değer olduğuna olan inançtır (Ramazan, 2013). Toplumsal anlamda değerler, toplum tarafından en yararlı ve doğru olarak kabul edilen genelleştirilmiş davranış ilkeleridir. İnsani değerler ya da temel değerler dediğimiz bu değerler, insanın en iyi yönlerini ve davranışlarını ortaya çıkarmayı ve onun kişiliğini bütünüyle geliştirerek, insani mükemmelliğe erişmesini sağlamayı amaçlamaktadır (Aydın, 2010). Ayrıca bir arada yaşayan ve üreten insanların tarihsel bilinçlerini güvence altına alır (Cihan, 2014). Değerler, bireyin ve toplumun yönünü belirlemesine kaynaklık eden unsurlardır (Özdeş, 2013). Temel olarak değerler, inançlar ve tutumlarla

ilişkilendirilse de hem inançlardan hem de tutumlardan daha kapsamlıdır (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008).

Değerler, insanların tutum ve davranışlarının belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Değerler, insanların dünyaya bakış açılarını etkilemede, insani algıları geliştirmede ve değiştirmede de oldukça etkilidir (Ulusoy ve Dilmaç, 2012). Değerler, bir kültürün önemli bir parçasını oluşturur. Çünkü insanların nasıl seçimde bulunacağını ve sosyal sistemi nasıl geliştirip değiştireceğini ve davranışlarını etkiler. Ayrıca kazanılan değerler, sosyal hayatın bir düzene ulaşmasını sağlayarak bireyler arası ilişkiyi artırır (Cihan, 2014; Yazıcı, 2006). Kazanılan ahlaki değerler toplumun niteliğini inşa etmektedir (Kenan, 2009). Bu açıdan bakıldığında, aslında bireyi ve toplumu ayakta tutan değerlerdir. Toplumların sosyo-kültürel yapısını oluşturan değerler sistemi toplumun sahip olduğu ahlak, din, bilim, sanat ve felsefe gibi özellikleri ile onun özünü yansıtır (Çakıroğlu, 2013). Bu önemli değer yargıları eğitim yoluyla yeni nesillere aktararak devam ettirilmelidir (Genç ve Eryaman, 2008). Çünkü değerler günlük hayat içerisinde bireyin kötü davranışlarda bulunmasına engel olarak yakın ve uzak geleceğine ait hedefler belirlemede etkili olmaktadır.

Evrensel ve kültürel değerlerin nesiller boyu aktarılması ancak değerbilirlikle sağlanır (Çakıroğlu, 2013). Çünkü ahlakın temeli insandan ibarettir (Büyükbingöl Yağcı, 2012). Bu nedenle, çocuklara ahlaki ve ahlaki olmayan özellikler hakkında doğru bilgiler verilmelidir (Önder, 2013). Bu şekilde, onların iyi yönleri olumlu yönde etkilenir ve böylece karakterleri olumlu yönde gelişir. Çünkü kazanılan değerler, tutumlar ve davranışlarla yakından ilişkilidir ve onlara yön verir. Bu önemli konu üzerinde geleceğini garanti altına almak isteyen toplumlar, ahlak eğitimine önem vermişlerdir. Ahlak eğitiminin amacı, olgun davranışlar oluşturarak üstün ahlaki gerçekleştirmektir. Bir ahlaki davranış, kalıcı bir âdet oluncaya kadar, istikrarlı bir şekilde tekrarlanmalıdır, böylece davranış karakter hâline gelir (Aydın, 2010). Değerleri karakter haline getiren bireyler, hak ve sorumluluklarını bilen, kendini ve dünyayı daha iyi tanıyan; geçmiş ve gelecek arasında bağ kurabilen; empatik düşünme becerilerini geliştirmiş; bireyler olarak istenen değerleri kazanmış olacaktır (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008).

Son yıllarda her ülkede olduğu gibi Türkiye 'de de şiddet, saygı- sevgi eksikliği, kötü alışkanlıklar, güvensizlik gibi davranışlar giderek artmaktadır. Bu da tutum ve değerler konusunda yeterince eğitilmediğimizi göstermektedir. Değerler eğitimi gelecek nesiller için de önem taşımaktadır (Yüksel ve Adıgüzel, 2012). Çünkü bu değerler canlı ve cansız çevrenin devamını sağlamak adına önemlidir. Değerler eğitimi programlarda farklı yaklaşımlarla karşımıza çıkmaktadır (Ersoy, 2010). Bunlarla benzerlik gösteren ve hayatımızı yönlendiren pek çok değer türü de vardır: Sağlık gibi biyolojik; güzel-çirkin gibi estetik; iyi-kötü gibi ahlaki değerler; sevap-günah gibi dinî değerler; doğru-yanlış gibi mantıksal değerler. Bu değer türlerinden ahlaki değerler, bir toplumda insanların uymak zorunda oldukları davranış kurallarını belirler. İnsanlar hangi durumlarda nasıl davranacaklarını bilirlerse başkalarının nasıl davranacağını da bilebilirler ve böylece güvenlik duygusu içinde yaşarlar (Aydın, 2010). Ortak yapılanma sonucu ortaya çıkan bu değerler, bir toplumun kimliğini belirleyerek kendini o toplumun geleneğinde, sanatında, dilinde, eğitiminde, zevk anlayışında, üretim, tüketim ve alışkanlıklarında gösterir. Toplumun yapı taşları olan bu özellikler iyice yerleşmelidir. Böylelikle geleneği ve karakteri güçlü bir toplum oluşturulabilir. Ancak böyle bir toplumda barış ve huzur ortamı sağlanabilir (Çakıroğlu, 2013).

Okul programında öğretmenlerin değerleri öğretmek, öğrencileri belirlenen kurallar doğrultusunda hayata hazırlamak, ahlaki gelişimine katkıda bulunmak gibi sorumlulukları da vardır. Bu yüzden bireyin belirli değerlerin farkına varması, yeni değerler üretmesi, benimsemesi ve içselleştirerek davranışları ile sergilemesi başlı başına bir eğitim ve eğitici sorumluluğudur (Cihan, 2014). Toplumların gelişiminin bireylerin eğitim düzeyleri ile doğru orantılı olduğunun fark edildiği dönemden bu yana ülkeler eğitim programlarını sürekli yenilemekte ve geliştirmektedirler. Özellikle sosyal bilgiler programında geniş yer verilen değer eğitimi artık bütün derslere yayılmış ve her dersin kapsamına girerek bu değişikliklerin parçası olmuştur (Baydar, 2009). Ülkemizde de gittikçe artan ve toplumsal huzuru bozan birçok olay görülmekte ve bu olayları gerçekleştiren kişilerin değerler konusunda yeterince eğitilemedikleri anlaşılmaktadır (Yazıcı, 2006). İyi bir ahlaki karakter kendiliğinden oluşmadığından çocuğun öğrenmeye, rehberliğe, yönlendirmeye ve uygun rol modellerle karşılaşmaya ihtiyacı vardır.

Eğitimden beklenen, öğrencilere bilgi ve beceri kazandırmaktan öte, toplumun kalkınmasını ve yaşamasını devam ettirebilecek, hızla değişen dünyaya uyum sağlarken kendi değerlerini yitirmeyecek bireyler yetiştirmesidir (Bağcı, 2013). Bu yüzden değerler eğitiminin yapılmasında, eğitim kurumlarına ve öğretmenlere büyük görevler düşmektedir (Bağcı, 2013; Bulut ve Kara, 2012; Cihan, 2014; Ergün, 2013; Fidan, 2009; Keskin, 2010; zdaş, 2013; şahin, 2013; Yazıcı, 2006). Çünkü temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek; aile, toplum ve okulun başlıca görevleri arasındadır (Yazıcı, 2006). Hangi davranışın iyi, hangisinin kötü; hangisinin doğru ve yanlış olduğu eğitimle öğrenilir. Hayat boyu bireyin çabaları ve çevrenin etkisiyle oluşan değer eğitimi, ailede başlar, okul ile devam eder (Aydın, 2010; akıroğlu, 2013; Kaynak, 2012; şahin, 2013). Bu yüzden değerler eğitimini sadece okula veya sadece aileye bırakmadan, okul ve aile işbirliği içerisinde gerçekleştirilmelidir. Bu doğrultuda hem aile hem de toplum, okullarda yapılan değer eğitimi programlarının etkili olmasında önemlidir (Ekşi ve Okudan, 2011; şahin, 2013).

Değerler eğitimi kapsamında okullarda öğrencilere verilen ğretim programlarına konu edilen bazı değerler; Adalet, Güleryüz, Gerçeğe Saygı, Dürüstlük, z Eleştiri, Sorumluluk, Onurlu Olmak, İnsana Saygı, Fedakrlık, Yardımlaşma, Sözünde Durmak, Nezaket, Hoşgörü, Cesaret, Sevgi, Sadakat, Saygı, Okumak, Sağduyu, şefkat, İyilik, Sabır, Merhamet, alışkanlık, Kadirşinaslık, Azim ve İy Niyet'tir (Baysal, 2013).

Programda yer alan değerlere bakıldığında merhametin de bu değerler arasında yer aldığı görülmektedir. Merhamet "herkese anlayış, sevgi ve şefkat ile yaklaşma, herkesi korumaktır" şeklinde tanımlanabilir. Merhamet duygusunun/değerinin gelişmesi ise sadece "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi", "Sosyal Bilgiler" dersleri gibi derslerle değil bütün derslerle sağlanabilir. Bu derslerden biriside Fen Bilimleridir. Fen Bilimleri dersinin "Canlılar ve Hayat" ğrenme alanı 4. sınıfta "evremizdeki Varlıkları Tanıyalım", 5. sınıfta "Canlıların sınıflandırılması", 6. sınıfta "Canlılarda reme, büyüme ve gelişme", 7. sınıfta "İnsan ve evre", 8. sınıfta "Canlılar ve enerji ilişkileri" gibi birçok nitesi yapılacak ekstra etkinliklerle zenginleştirilerek merhamet başta olmak üzere çeşitli değerlerin öğrencilere kazandırılması sağlanabilir.

Fen eğitimi bireyin sadece zihinsel olarak gelişmesine değil aynı zamanda topluma faydalı olumlu davranış değişikliği meydana getirmektedir. Bireyler doğal hayatla iç içe yaşadıklarında ancak canlıları anlayabilir ve topluma farklı açılardan bakarak daha faydalı hale gelirler. Fen ile öğrenciler doğayı hayatının bir parçası haline getirirler. Bu süreçte özellikle çevresindeki olumlu örnek teşkil eden insanları kendine örnek seçer ve onların davranışlarını özümseyerek kendi değerini oluştururlar. Fen Bilimleri dersi adına öğrencilerde bu tür değerlerin oluşması önemli yer tutmaktadır.

Fen Bilimleri dersi öğretim programına baktığımızda “Canlılar ve Hayat” öğrenme alanından hareketle bireyler canlıları ve hayatlarını çok iyi kavrayarak uyum içinde yaşamlarını sürdürürler. Uyum içinde yaşam sürdürmek ancak o toplumdaki canlılar ile bir bütün oluşturarak sağlanabilir.

Canlı yaşamlarına değer verilmediği bir dönemde yaşamaktayız. İçinde bulunduğumuz bu dönemde canlılara ve çevreye karşı duyarlı insanlar yetiştirmeliyiz. Bu bağlamda, bireylerin ve toplumun canlı ve cansız varlıklara koruyucu davranışlar ve tutumlar edinmelerini sağlayacak bilincin kazandırılması şeklinde tarihi bir misyon yüklendiği görülmektedir (UNESCO, 1979).

Canlıları anlayabilmek için bazen onların gözünden hayata bakmak gerekir. Bir toplumda yaşayan canlıların arasında “yardımlaşma, hoşgörü, şefkat, iyi niyet, sağduyu (duyarlılık), acıma duygusu” gibi duygular tutum ve değerler sistemi geliştirebilir. Bu bağlamda değerler eğitimi her ne kadar Sosyal Bilimlere konu olsa da aslında bütün derslere konu olması gereken bir bölümdür. Sadece öğretim programlarına konulmakla kalmayıp ders içeriklerinde de konulması değerler eğitiminin yaygınlaşması açısından önem arz etmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Yapılan çalışmada Fen Bilimleri 7. sınıf “Canlılar ve Hayat” öğrenme alanı “İnsan ve Çevre” ünitesi kapsamında öğretim programına ek olarak hazırlanan çeşitli etkinliklerle öğrencilerin merhamet duygusuna/değerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.3. Problem Cümlesi

7. sınıf Fen Bilimleri dersi “İnsan ve Çevre” ünitesi kapsamında öğretim programına ek olarak hazırlanan çeşitli etkinlikler öğrencilerin sahip olduğu merhamet duygusuna/değerine etki etmekte midir?

1.4. Alt Problemler

Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin uygulamalar öncesinde ve sonrasında;

- 1) Merhametin tanımına ilişkin görüşleri nelerdir?
- 2) Kimlere merhamet edileceğine ilişkin görüşleri nelerdir?
- 3) İnsanlara, hayvanlara ve bitkilere merhamet edilmesine ilişkin görüşleri nelerdir?
- 4) Deney grubu öğrencilerinin Fen Bilimleri dersinin merhamet duygusunu geliştirir/ geliştirmez ile ilgili görüşleri nelerdir?
- 5) Öğrencilerin dersi almadan önceki ve aldıktan sonraki merhamet değerine/duygusuna ilişkin görüşleri nelerdir?

1.5. Araştırmanın Önemi

21. yüzyılda yaşanan hızlı gelişmeler eğitim programlarında değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmıştır. Yenilenen Fen Bilimleri öğretim programıyla birlikte bilimsel süreç becerileri, fen teknoloji-toplum çevre ilişkisi, tutum ve değerlerin önemi ön plana çıkmıştır. Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı'nın amacına ulaşabilmesi için, öğrencilerde belirli bilimsel tutum ve değerler de geliştirilmelidir. Öğretmen, öğrencilerine örnek olarak veya onların davranışlarını seçici bir şekilde ödüllendirerek güdülemeli ve onlara, tutum adı verilen davranış modelleri oluşturmalıdır (MEB, 2006). 2006 yılında uygulamaya konan yeni Fen Bilimleri Öğretim Programının da bilişsel, duyuşsal ve psikomotor hedefler ön plana çıkarılmıştır. Öğretim programında yer alan tutum ve değerler ise duyuşsal hedeflerin içinde yer almaktadır. Duyuşsal hedefler kazanılması en zor olan hedeflerdir. Başka bir ifadeyle; insana kazandırılmak istenen duygular, değerler, ahlaki kurallar, istek ve arzular, güdüler duyuşsal alanı kapsamaktadır. Çünkü yürütülen eğitimin temel

amaçlarından biri nitelikli vatandaş yetiştirmektir. Öğrenciler varlıklara karşı farklı duygular ve değerler gerçekleştirebilir ve kararlı duyguları vardır (Sertçelik, 2007). Duyuşsal hedeflerin içinde yer alan tutum ve değerler, becerilerin ve bilgilerin elde edildiği şekilde kazanılmaz (MEB, 2006).

Günümüzde de eğitimin amacı bireyi tüm yönleri ile geliştirmektir. Zihin, vicdan, duygu, dikkat ve alışkanlık gibi tüm yeteneklerin birlikte ele alınması eğitimde esastır. Tek yönlü geliştirilmiş bir bireyin beyin olarak huzurlu ve topluma faydalı bir birey olması imkânsızdır (Kılavuz ve Yılmaz, 2009). Bireyler, yaşadıkları dünyayı birbirinden çok farklı boyutlarda algırlar ve kendilerine özgü bilişsel yapılar oluştururlar. Bu farklılık, bireylerin yaşları, yaşadıkları ortam gibi çeşitli faktörlere dayalı olarak ortaya çıkar (Tunçel, 2002).

Çocukların çevrelerinde gerçekleşen olayları anlayarak onları korumaları ve çevreye karşı hassasiyet geliştirmeleri ve davranışlarındaki tercihlerini çevre dostu tercihler doğrultusunda yapmaları amaçlanmaktadır. Çocukların bu yönde olumlu davranışlar göstermeleri öncelikle onların tanınması ve anlaşılması gerekmektedir. Yapılan araştırmada kötü dünyaya yoğunlaşan resimlerde, küçük çocuklar çevre kirliliğini yakın çevrelerinde olan çöpler gibi kirliliklerle, büyük çocuklar ise direk yakın çevrelerinde olmayan küresel ısınma ve ozon tabakasının incilmesi gibi çevre sorunları ile belirtmişlerdir. Doğayı koruma sembol ve eylemlerinde yaşlara göre pek farklılık görülmemekle birlikte küçük çocukların doğayı korumayı şişelerin geri dönüşüme verilmesi gibi kendi yapabilecekleri eylemlerle simgelediklerini, daha büyük öğrencilerin ise daha dolaylı eylemlerle simgeledikleri bulunmuştur (Yardımcı ve Bağlı Kılıç, 2010). Bu olayların meydana gelmemesi için çevreye karşı bilinçli, duyarlı, merhametli bireyler yetiştirmek eğitim ve öğretimin başlıca amacı olmalıdır.

Duyuşsal hedeflerin içinde yer alan tutum ve değerlerden bir tanesi de merhamet duygusudur. Merhamet “Bir kimsenin karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan sevgi ile harmanlanmış acıma duygusu” diye tanımlanabilir. Söz; davranış ve eylemle anlam kazanır. Öyleyse, çağımızdaki problemlerin temelinde merhametin yokluğunu görenler, içlerinde var olan bu duyguyu davranış ve eylemleriyle tezahür ettirmelidirler. Sokağa atılan yaşlılar, sokak çocukları, evsizler, açlar, yoksullar, kavga gibi olumsuzluklar, sadece insanlarla da sınırlı kalmıyor. Diğer canlılar ve tabiat da bu zulümden payını alıyor. Nesli tükenen hayvanlar, kirletilen tabiat da çok

ciddi bir sorun olarak çıkıyor karşımıza... Tedbir ve çözüm adına düşündüklerimiz ve yapmaya çalıştıklarımız ise daha çok polisiye tedbirler ve ceza uygulamaları oluyor. Bunlar da çare olmuyor sonuçta; çünkü problemin kaynağını tam olarak göremiyoruz. Aslında problemin asıl sebebi çocuklarımızda merhamet duygusunu geliştiremememizdir (Diyanet Aylık Dergi, 2011).

Öğrencilere tutum ve değer kazandırmadan önce hangi tutum ve değerlere sahip olduğu tespit edilmelidir. Gelişen teknolojiye karakter gelişimini tamamlamamış bireyler bu tutum ve değerleri daha kazanmadan yitirmektedir. Eğitim-öğretim programları açısından bireylere kazandırılması gereken özelliklere bakıldığında tutum ve değerler eğitimi de önem kazanmaktadır. Yapılan bir çalışmada 6. sınıf öğrencilerin değer yönelimlerine bakılmış ve %34 oranında çevre temizliği ön plana çıkmıştır (Yiğittir ve Öcal, 2012). Yine yapılan bir çalışmada ise, öğrencilerin çevreye karşı bilinçlenmesi çevre koruma kulüplerine katılmaları onlara canlı ve cansız çevreye karşı olumlu tutum ve değer geliştirmelerine yardımcı olacaktır (Uzun ve Sağlam, 2007).

Seçgin, Yalvaç ve Çetin (2010) yaptıkları bir araştırmada çocuklar çevre ile ilgili yorumlarında hep canlıların yok olması, nesillerinin tükenmesi şeklinde yorumlar yapmışlar ve bu sorunların insanların duyarsızlıkları sonucunda ortaya çıktığını söylemişlerdir. Ersoy ve Türkkın (2010) yaptıkları çalışmada öğrencilerin çizmiş oldukları karikatürlerde insanların parayla her şeyi satın alabileceklerini ve hatta bir köpeğin bile sahibine paran varsa seninim dedirttikleri görülmüştür. Yaşanan deneyimler göstermektedir ki çevreden ayrı yürütülen Fen Bilimleri dersleri öğrencilerin doğal çevrelerini korumada canlılara gösterdikleri davranışların bilinçlenmesinde etkili olmamaktadır (Rost, 2002).

Fen Bilimleri öğretim programında da tutum ve değerlere yer verilmiştir. Öğretim programıyla birlikte öğrencilere değerleri kazandırmak için etkinlikler yapılması önemli yer tutmaktadır. Bu değerlerden biri olan merhamet “Yardımlaşma, Hoşgörü, şefkat, iyi niyet, sağduyu (duyarlılık), acıma duygusu” gibi değerleri de içine almaktadır. Bireylerin veya öğrencilerin çevrelerine bakış açıları ne kadar geniş olursa bu değerleri kazanma ve hayatında uygulaması da o kadar kolay olur. Bu nokta da birçok değeri de beraberinde getiren merhamet değerlerinin Fen Bilimleri derslerinde kazandırılması daha ilgili bireyler yetişmesi için önem arz

etmektedir (Diyanet Aylık Dergi, 2011). Fen Bilimleri dersi öğretim programında yerini alması gereken bir değer olan merhamet değeri diğer değerleri de içine alarak kapsamlı bir yapı oluşturur. Fen Bilimleri derslerinde bu değer verildiği takdirde öğrenciler daha bilinçli tutum ve değerler geliştirmiş olurlar.

Yapılan bu çalışma Fen Bilimleri dersi kapsamında merhamet duygusunun/değerinin geliştirilebilir olduğunu göstermesi açısından önem arz etmektedir. Değerler eğitimi de merhamet değerinin sadece “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi”, “Sosyal Bilgiler” dersleri kapsamında olmadığını göstermesi açısından ise eğitimcilerin çalışmalarına katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

1.6. Araştırmanın Sayıtları

1. Araştırmada kullanılacak ölçme araçlarının objektif doldurulduğu varsayılmıştır.

1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma 2012-2013 eğitim öğretim yılı ile
2. Araştırma, örneklem alınan Giresun’un Dereli İlçesinde bir ortaokulda öğrenim gören 34 öğrenci ile
3. Araştırma 7. sınıf “İnsan ve Çevre” ünitesi ile sınırlıdır.

1.8. Tanımlar

Fen Bilimleri: Doğayı ve doğa olaylarını sistemli bir şekilde inceleme ve henüz gözlenmemiş olayları kestirme çabası olarak tanımlanabilir.

Değerler Eğitimi: Değerlerin öğretimini gerçekleştirmek için yapılan eğitimidir.

Merhamet: Tüm canlılar için yaşadıkları dünyayı güvenli bir yer kılma duyarlılığına sahip olmaktır.

1.9. Kavramsal Çerçeve

Eğitim, en geniş tanımı ile bireylerin belli amaçlar doğrultusunda yetiştirilmesini sağlayan, hayat boyu devam eden bireyde istendik davranış değişikliği oluşturmaya bir süreçtir (Doğru, 2005). Birey bu süreçten geçerken kişiliği ve davranışları değişir. Bilgi, tutum, beceri, değerler bu süreçte kazanılır. Eğitim yalnız okulda eğitimciler tarafından gerçekleştirilmez aynı zaman da hayatımızın her evresinde varlığını sürdürür, özellikle aile ve çevrede gerçekleşen eğitim göz ardı edilmemelidir. Eğitim aslında aile de çevre de başlar. Çünkü birey dünyaya geldiği ilk andan itibaren ailesi ile iç içedir. Ailesi onu hayata hazırlar ve böylece dış dünyaya karşı uyumunu kolaylaştırmış olur. En uç anlamı ile eğitim insanın davranışlarını yönlendiren bir kültürlenme sürecidir (Şişman, 2007).

Eğitimin temel amacı bireylerin sadece bilişsel alanlarını geliştirmek değil, bilişsel alanın yanında duyuşsal ve psikomotor alanlarını da geliştirmektir. Ancak böyle olduğu takdir da bireylerin değişen topluma ayak uydurmaları sağlanabilecektir. Dolayısıyla bilgi çağında yaşanan hızlı gelişmelere bireylerin uyum sağlayabilmeleri için eğitim ve öğretim programlarında değişiklik yapılması zorunluluk haline gelmiştir (MEB, 2006).

Diğer yandan öğrenmeyi etkileyen öğrenme kuramlarının, öğrenme öğretme süreçleri ve öğrenme ortamlarının da bu süreçte değişime uğraması kaçınılmazdır. Bu aşamada eğitimcilerin kendilerini geliştirerek daha fazla bilgiye sahip olmaları bireylerin iç dünyasına inebilmesini kolaylaştıracak ve bunun sayesinde birey davranış değiştirerek dünyaya uyum sağlayabilecektir (Özbay ve Erkan, 2012).

Eğitim, insan yaşamı boyunca devam eden bir süreç olarak öğrenme kavramını da içine alır. Eğitim öğretim kavramları birbirinden ayrı düşünülemez. Öğrenmenin zihinde nasıl gerçekleştiği ve yapılandığı hususunda yaklaşımlar ileri sürülmüş ve programlar denenmiştir. Bu yaklaşımların proje tabanlı öğrenme, probleme dayalı öğrenme, iş birliğine dayalı öğrenme, beyin temelli öğrenme, aktif öğrenme, yaşam boyu öğrenme, buluş yolu ile öğrenme, tam öğrenme, çoklu zekâ kuramı, kolb öğrenme kuramı olduğu dikkati çekmektedir. Özellikle planlama yaparken diğer yaklaşımları da yer verilmesi yönüyle farklılık gösteren yapılandırmacı yaklaşım eğitim-öğretim ortamlarını etkisi altına almıştır (Bakırcı ve

Çepni, 2012; Gökçe, İşcan ve Erdem, 2012). Yapılandırmacı yaklaşım eğitimdeki bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanların hepsini içinde barındıran ve süreç boyunca öğrenenin aktif, öğretmenin rehber olduğu bir sistemi savunmaktadır (Ayvacı ve Er Nas, 2009; Çelikler, Güneş ve Şendil, 2006; Özmen,2004). Yapılandırmacı yaklaşım ne kadar öğretmenin yükünü azaltmış gibi görünse de öğrenme sürecinde öğretmene düşen görev daha da arttırmıştır (Evrekli, İnel, Balım ve Kesercioğlu, 2009; Doğan, 2012). Bireyler ise kendilerini rahat hissettikleri ortamlarda bilgileri yapılandırarak öznelletirirler ve bilgi birikimi artarak devam eder (Ocak, 2012). Ancak bireylerden bu davranışları tek başına göstermesi beklenemez. Sınıf ortamlarında bireysel farklılıklar dikkate alınmalı, sınıflarda sosyal iletişim sağlanmalı, sınıflar oluşturulurken heterojen sınıf ortamları oluşturulmalıdır (Akyol ve Fer, 2010; Ayvacı ve Bakırcı, 2012; Çepni, Ayas, Johnson ve Turgut, 1997).

Günümüzde artık bilgiye hızlı ulaşabilen, elinde var olan bilgilerden bilgiler üretip, teknolojiyi en üst seviyede kullanabilen bireyler yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Fen Bilimlerinin etkin bir şekilde öğretilmesi ve öğrencilerden verim alınması önem taşımaktadır. Bireyler yaşadıkları çevreyi anlamaya çalışırken bir yandan da çevrelerinde olup biten olayları düzenlemeye çalışırlar. Fen eğitimi ile sorgulayan, araştıran, sonuçları tartışan, deney ve gözlemler yapan, sürekli bilgilerini taze tutan bireyler yetiştirilmesi gibi büyük bir görev yerine getirilir (Kaptan, 1998).

Fen Bilimleri, çevreyi, canlı ve cansız varlıkları, doğadaki günlük olaylar arasındaki ilişkiyi sorgulayarak, tartışarak ve içselleştirerek ortaya koymaya çalışan bir disiplindir. Bireylerin doğa da meydana gelen olaylara karşı merak duygusunu geliştirmek ve olumlu tutum sergilemelerini sağlamak, yaşam sorunlarını çözmek için bilimsel süreç becerilerini kullanmaya teşvik etmek fen eğitiminin en önemli amaçlarındanıdır. Araştırma ve sorgulamaya dayalı fen eğitiminde bireyler doğal dünyayı sağlam gerekçeler sunarak açıklamaya çalışırlar. Fen Bilimleri aslında heyecanlı ve bilginin değerini bilen ve zihninde yapılandıran öğrenci merkezli bir anlayıştır (MEB, 2013).

Fen Bilimlerinin duyuşsal öğrenme alanında tutum, motivasyon, değer, sorumluluk, sosyo- bilimsel konular, bilimin doğası gibi başlıklar bulunmaktadır. Fen Bilimlerini sevmek, onu öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmek diğerlerinin

öncüsü olmaktadır (MEB, 2013). Aslında bireyin kendine, diğer insanlara ve doğaya karşı bakış açısı onun duyuşsal alanını oluşturmaktadır. Fen Bilimleri hayatımızın içine de bu bağlamda yer almalıdır.

Fen eğitimi, yıllara bağlı olarak sahip olduğu bilgi hazinesini gittikçe artırmaktadır (Özsevgeç, 2006). Fen eğitimine giren kavramları somut ve soyut kavramlar olarak sınıflandırabiliriz. Somut kavramlar bilindiği üzere zihinde şemaları hazır olan kavramlardır. Ancak soyut kavramlara geldiğimizde ise zihin de şemaları olmayan bu yüzden bireylerin zihinlerinde bir anlam kazandıramadıkları kavramlardır (Kavak, 2007). Bu nedenle bireyler için uygun öğrenme ortamları oluşturularak gerekli soyut kavramları zihinlerinde bir şemaya yerleştirmeleri sağlanmalıdır (Uzoğlu, Öztürk, Bülbül ve Küçükaydın, 2013).

Fen artık hayatımızın her noktasındadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bu önemli noktanın farkına varmış ve fen eğitiminin üzerinde durarak etkililiğini arttırmışlardır (Yılmaz, 2009). Çünkü artan bu bilgi birikimine uyum sağlayabilmek toplumların gelecek kuşakları için önem arz etmektedir. Günümüzde fen eğitimi artık fen köşesi ve basit deneylerle birlikte anasınıfında başlamaktadır. Piaget'e göre anasınıfındaki çocuklar işlem öncesi (2-7) dönem olurlar ve bu dönemin bariz özelliği sorgulama ve sürekli sorular yönelmektir. Dolayısıyla bu evrede fene olan ilgileri de artmaktadır. Bu evrelerde verilen fen eğitimi gelecek dönemlere ışık tutacaktır. Bu öğrenciler uygulama yaparak, feni hayatlarının içine katarak çevrelerinde olup biteni daha rahat bir şekilde anlamlandırabileceklerdir.

Fen Bilimleri ile ilgili kavramların ortaokul seviyesinde öğrencilere kazandırılacağı ders Fen Bilimleri dersidir. Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında, Canlılar ve Hayat, Madde ve Değişim, Fiziksel Olaylar ve Dünya ve Evren konu alanları ile beceri, duyuş, fen-teknoloji-toplum-çevre (FTTÇ) öğrenme alanları bulunmaktadır (MEB, 2013). Programda yer alan fen-teknoloji-toplum-çevre (FTTÇ) boyutu bu kavramların birbirlerinden nasıl etkilendiklerini ve en önemlisi çevrenin diğer kavramlardan nasıl etkilendiğini incelemek için oluşturulan bir boyuttur. Eğer bireyin her yönüyle gelişmesini, farklı bakış açıları kazanmasını istiyorsak, onun sadece teknoloji ya da sadece çevre yönlerini değil aynı zamanda diğer yönlerini de dikkate almamız gerekmektedir. Bilimle yoğrulmuş bir toplum için öncelikle bireyler açısından bilim kültürün bir parçası olmalıdır. Bilim ve kültürün

temelini oluşturan Fen'e ilişkin tutum ve değerler duyuşsal alanın içine girmektedir (Bağcı Kılıç, Haymana ve Bozyılmaz, 2008).

Fen Bilimlerinin amacına ulaşması için öğretmenler yaşamın bir parçası olan Fen'i diğer derslerle ilişkilendirerek bireyin çok yönlü gelişmesi için rehber olmalıdırlar. Bunun yanı sıra bireylerin öğrenilenleri farklı durumlara uygulamalarını sağlayarak bilişsel ve duyuşsal yönlerinin gelişmesi için destek olmalıdırlar (Çoban ve Ergin, 2008).

Fen Bilimleri dersi öğretim programının vizyonu tüm bireylerin fen okuryazarı olarak yetişmesini sağlamak olarak ifade edilmiştir (MEB, 2013). Çünkü fen okuryazarı bireyler araştırır, sorgular hayatındaki soru işaretlerinin giderilmesi için başka birine ihtiyaç duymazlar. Artık sorularının cevaplarını analitik düşünme becerileri sayesinde kendileri bulabilir.

Fen Bilimlerinin uygulayıcıları olan öğretmenlerin programı etkili bir şekilde sürdürmeleri ve başarılı olabilmeleri için programın amaçlarını çok iyi anlamaları, içselleştirmeleri ve sınıf içinde uygulamalara yer vermeleri gerekmektedir. Fen öğrenmeye uygun ortam oluşturmak öğrencilerin ilgi, isteklerine, bireysel farklılıklarına önem vererek motivasyonlarını arttırıp daha güçlü sınıf ortamları oluşturmak ifade edilen gereksinimini sağlamada önemlidir (MEB, 2005). Çünkü eğitimin kaynakları olan öğretmen, öğrenci, program ve diğer unsurlar sınıf içindedir. Yenilenen programa göre öğretmen öğrenmeye yönlendiren kişidir. Bunu yaparken ders kitaplarına tamamen bağlı geleneksel öğretmen tipinden uzak olmalıdırlar (Bakar, Keleş ve Koçakoğlu, 2009).

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de eğitim sistemi her geçen gün kendini yenilemekte ve gelişmektedir. Yenilenen eğitim öğretim programlarından Fen Bilimleri dersi öğretim programı şüphesiz büyük öneme sahiptir. Bireylerin içinde yaşadığı dünyayı anlamlandırabilmeleri için fen eğitimi en iyi şekilde almaları gerekmektedir.

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin eğitim sistemini etkilemesinden dolayı fen eğitiminin de bu değişimden etkilenmesi kaçınılmazdır. Fen eğitimi bilim ve teknoloji ile yakından ilgili olduğu için günümüzde büyük önem kazanmaktadır. Bireylerin yaşadıkları toplumu daha üst seviyeye taşımaları için fen eğitimi almaları

ve bunu hayatlarına uyarlamaları gerekmektedir. Değişen dünya ve sürekli gelişen bilim ve teknoloji ile birlikte fen eğitiminde de köklü değişikliklere ihtiyaç duyulmaktadır (Özsevgeç, 2006).

Türkiye’ de fen programındaki değişimler 1960’lı yıllarda diğer ülkelerin kullandığı programların pilot uygulamaları yapılarak başlanmıştır (MEB, 2007). Ancak fen eğitimindeki değişim bununla sınırlı kalmamış ve yapısalcı, çoklu zekâ, problem çözmeye dayalı, proje temelli öğrenme kuramları eğitim sistemimize girmiştir. 2004 yılında birinci kademe de başlayan değişim 2005 yılında ikinci kademe de uygulanmaya başlanmıştır (MEB, 2006). Artık geçmiş öğretim programlarındaki gibi öğrenme sürecinde öğretmenin aktif olduğu değil öğrenciyi merkeze alan öğretim programları uygulanmaya konulmuştur. Bu değişim bir süreci kapsamaktadır ve bu süreç genişleyerek devam edecektir.

Yenilenen Fen Bilimleri dersi öğretim programı ile bilimsel süreç becerileri, fen –teknoloji-toplum ilişkisi, tutum ve değerlerin önemi artmıştır. Kazanımlar bu başlıklara göre düzenlenmiş ve her birinin ayrı ayrı üzerinde durulmuştur. Değişen Fen Bilimleri programına göre eğitim-öğretim gören öğrenciler kendilerini toplumun bir parçası gibi görüp sorumluluk duygusu hisseder, yaratıcı ve analitik düşünme becerileri sayesinde yaşadıkları sorunlara tek başına ya da grup halinde çözüm yolları üretebilirler. Bireyler bilginin zamanla değişebileceğini kendi yaptığı araştırmalar sonucu ulaşırlar. Bilginin zihinde işlenmesinde yaşadığı çevre ve kültürün önemi büyüktür. Bireyler Fen Bilimlerini yaşadıkları çevreye ve doğaya aktarırlar. Böylece doğa ki birçok oluşumu zihninde fen kavramlarıyla beraber içselleştirir. Yani fen aslında günlük hayatımızın içinde var olan bir olgudur (MEB, 2006). Fen Bilimleri dersi öğretim programında yer alan fen-teknoloji-toplum-çevre (FTTÇ) kazanımları fen derslerinin çevre ile sürekli etkileşim halinde olduğunu göstermektedir.

Çevre, canlı ve cansız varlıkların hayat boyunca ilişkilerini devam ettirdikleri ve sürekli iletişim halinde buldukları bir ortamdır. Çevre insanı veya diğer canlıları her anlamda etkileyecek faktörleri içinde barındırmaktadır. Çünkü insan davranışlarına iki faktör etki eder. Bunlardan biri kalıtım diğeri ise çevredir. Kalıtım dışsal özelliklerimizi belirler ve karakterimiz üstüne etki eder. Çevre ise kalıtsal olarak yapımızın şekillenmesini sağlar ve davranışlara, yaşantılara yön verir. Alışkanlıklarımızın çoğunu çevre yoluyla ediniriz. Çevre dediğimiz de ilk bakışta

insanın diğeri insanlarla ilişkisi gelse de çevremiz de yaşayan hayvanlar ve bitkilerle olan ilişkisi de gelmelidir. En geniş anlamı ile çevre bireyi etkileyen biyolojik, kimyasal, fiziksel ve toplumsal olayların bütünüdür (Yiğittir ve Bayraktar, 2006).

Çevre eğitimi ise; bireyin ailesinde başlayıp zaman içinde oyun çevresi, okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim dönemlerinde genişleyerek devam eden bir süreçtir. Bireyin dünyaya gözünü açması ile çevre etkileşimi başlar ve birey büyüdükçe bilişsel haritaları genişler ve çevreye olan duyarlılığı artar. Çevreye en duyarlı oldukları yaş ise 9-10 yaşlarıdır. Dolayısıyla ilköğretim ve ortaöğretimin çevre eğitimi için en kritik dönem olduğu düşünülmektedir (Kostova ve Atasoy, 2008). Çevre eğitiminin en temel amacı çevre konularında bireylerin sorumluluk almaları ve sorumluluklarını yerine getirebilecek ortamlar sağlayarak onları sadece bilgi ve beceri yönlerini değil değer yargıları ile birlikte her yönden kendini yetiştirmelerine yardım etmektir (İlgar, 2007; Türküm, 1998).

Yaşadığımız çevreye ilgili olduğumuzda ona karşı sorumluluklar üstlenir ve çevrenin sorunlarına çözüm önerileri üretilebiliriz (İncekara ve Tuna, 2010). Tüm bunların yanında tutumlarda çok önemli yer kaplamaktadır. Bireyin çevresi ile ilgili değerler kazanması ve motivasyonunu bu şekilde arttırması tutuma bağlıdır (Lane, 2006; akt: Altın ve Oruç, 2008). Yaşanılan çevre insanları biyolojik, fiziksel ve psikolojik anlamda etkilemektedir. Öğrenme- öğretim ortamında kalıcı öğrenmeler sağlanması için öğrencilerin yaşantılar geçirmesi gerekir. Bireylerin çevreye duyarlılık kazanmalarına yardımcı olan öğretmenlerin aldıkları eğitim önemli yer tutmaktadır (Gülay ve Ekici, 2010; Yangın ve İşcen, 2013; Yardımcı ve Bağcı Kılıç, 2010; Yüksek, 2010).

Fen eğitimin de öğrencilerin çevreye duyarlılık kazanması için sınıf ortamında geleneksel yöntemler değil, onlara ilk elden yaşantılar sağlanmalıdır. Çünkü bireyler ancak o zaman doğal yaşam alanlarının farkına varabilirler (Özdemir, 2010). Ayrıca öğretmenlerde çevreyi korumak adına öğrencilere rol, model olmalı ve farklı yöntem teknikler kullanılmalıdır. Böylece öğrencilerin farkındalıkları da artabilecektir (Seçgin, Yalvaç ve Çetin, 2010).

Eğitim kurumlarımıza baktığımızda yaşadığımız çevre Fen Bilimleri ve Hayat Bilgisi derslerinde daha çok karşımıza çıkmaktadır. Oysaki içinde yaşadığımız çevre

bütün derslerin ortak konusu olmalıdır. Ancak o zaman tam anlamı ile çevreye karşı duyarlılığı artırarak çevre sorunlarının önüne geçmiş oluruz (Altın ve Oruç, 2008)

Yaşadığımız çevredeki her şey bizimle bir bütün halindedir. Olgunlaşan bir meyve bile dalından düştükten sonra çürüyüp gider. İnsanlar aslında çevreye zarar verdiklerinde en çok zararı yine kendilerine verirler. Çevremizdeki canlı cansız varlıklar bir ahenk içinde yaşamlarını sürdürmektedir. Bir hayvanı kendimizden güçsüz görüp ona zarar verir, bir bitki bize tepki veremediği ona basıp geçerse git gide çevreye karşı duyarsızlaşırız işte bu noktada bireylerin duyarlılığını artırabilecek değerler eğitimi dikkati çekmektedir.

1.9.1. Değerler Eğitimi

Dünya çok hızlı değişmektedir. Değişime ayak uydurmak ise insanın yapısında olan psikolojik bir durumdur. İnsanlar maddi boyuttaki farklılaşmaya uyum sağlamaya çalışırken bazen psikolojik farklılaşmalara aynı şekilde uyum sağlayamazlar. Çünkü zihnimizde belli kalıp ve değerler vardır ve zihin onlardan öte geçmemize izin vermez. Özellikle bu süreç daha kişilik gelişimini tamamlamamış ergenlik dönemindeki bireylerde daha sıkıntılı olmaktadır. Değerler eğitimi en çok ergenlik döneminde bireylerin davranışları üstünde etkisini göstermektedir. Böylece ergenlik dönemini sorunsuz geçirmelerine yardımcı olarak toplumda olumsuz davranışların ortaya çıkmasını önler (Yiğittir ve Öcal, 2010). Yaşanan bu sıkıntılardan dolayı ülkeler değerler eğitimine aşırı önem vermektedir (Stanley, 1983).

Değerler, bireyleri bir noktada birleştirmek için ortaya koyulan olgulardır (Demirel, 2009). Değerlere insanların davranışlarına, olaylar karşısında takındıkları tutumlara ve yaşadıkları sorunlara verdikleri tepkiye rehberlik eder.

Birey toplumun bir aynada ki yansımasıdır. Birey ve toplum arasında hem pozitif hem de negatif yönde bir ilişki söz konusudur. Bu ilişki insanların birbirleri ile olan iletişimini etkileyebilir. Toplum da bu etkileşimden dolayı olarak etkilenmektedir. Dolayısıyla hem özgürlüğünü hem de toplumun isteklerini yerine getiren bireylerin yetiştirilmesini sağlamak adına değerlerin sürekliliği sağlanmalıdır (Altıntaş, 2012). Eğitim var olan değerlerin korunması eski ve yeni değerlerin ilişkilendirilmesi aşamasında etkin rol oynamaktadır. Toplum kurallarının değişmesi

sevgi, saygı, yardımlaşma, dürüstlük, aile olabilme gibi bazı değerlerde azalmalara yol açmıştır. Toplumsal değerleri yitirmiş ülkelerdeki bireylerin sosyal ilişkilerinde sorunlar ortaya çıkar. Tüm bunların önüne geçebilmek ancak değerler eğitimi ile mümkündür. Değerler eğitiminde, birlikte yaşamaktan kaynaklanan birçok kavganın hoşgörü, sabır değerleri ile çözüleceği düşünülmektedir. Değerler eğitimi amacına ulaştığı takdirde dünyadaki silahlı kuvvetlerin sayısının çok fazla olmasına gerek kalmayacak, teknolojinin gelişmesi ile sanal ortamların sebep olduğu iletişim eksiklikleri de ortadan kalkacaktır (Ateş, 2013).

Değerlere farklı bir bakış açısı ile bakacak olursak, bireylerin algı ve davranışlarına, kararlarına etki ederek sınırlandıran, karşılaştıkları durumlar karşısında nasıl hareket edeceklerine yardım eden olgulardır. Bireylerin kişilik özellikleri farklı olduğu için oluşturdukları değer yargıları da değişiklik göstermektedir ancak ortak değerler bulunmaktadır. Sevgi, iletişim, dürüstlük, paylaşım, hoşgörü, yardımlaşma, merhamet, saygı, güven bu değerlerden bazılarıdır. Bu değerlerin kişiler üzerindeki etkisi kişiliklerine göre farklılaşmaktadır. Bu durumun yaşanılan ortama ve kültürlerine göre değiştiği söylenebilir (Bakioğlu ve Tokmak, 2009).

Değerler sadece bireyin karar almasına yardımcı olmaz. Aynı zamanda aldığı kararın yanında davranışlarının da değerlendirmesine yardımcı olur. Bireyin davranışlarıyla haklıyı haksızı, doğruyu yanlış, istedik veya istedik olmayanı birbirinden ayırması yolunda ona önderlik yapmaktadır (Yazıcı, 2006). Birey ancak değerleri içselleştirdiği oranda davranışlarına dönüştürür ve çevresinde olup biteni farkına varır. Değerler sayesinde bireyde davranış değişikliğinin gerçekleştirilmesi eğitimin amacıdır. Davranışa dönüşmeyen değer bireyler ve eğitimciler için anlam ifade etmez. Çünkü birey değeri içselleştirirse ancak o zaman uygulamaya başlar ve toplumun devamlılığı sağlanır. Aksi bir durumla karşılaşırsa o toplumda istenmeyen davranışların oranı artar ve bastırıcı güçlere ihtiyaç duyulur. Bireyin değerleri içselleştirme süreci aslında onun sosyalleşme sürecidir ve doğduğu andan başlayarak yaşamının her alanında devamlılığını sürdürür (Tekşan, 2012).

İnsanın sahip olduğu özellikleri düşündüğümüzde zihinsel, bedensel ve duyuşsal özellikleri mevcuttur. Bu alanlar arasında duyuşsal alan diğerlerinin yanın da hep önemsenmeyen alan olmuştur. Geleneksel eğitim sisteminde öğrencilerin

gireceği sınavlardan dolayı hep bilişsel (zihinsel) alana önem verilmiştir. Duyuşsal alan bakıldığında her ne kadar önemsiz görünse de aslında diğer alanların temelini oluşturmaktadır (Titrek, Güneş, Sezen ve Ölçüm, 2013). Birey akıl sahibi bir varlıktır ve akademik olarak başarılı olabilir. Ancak akademik anlamda başarılı olması sosyal anlamda da başarılı olacağı anlamına gelmemektedir (Aran ve Demiral, 2013). Çünkü eğitim sadece bilginin geliştirildiği bir alan değil, hem de toplumsal değerlerin, ahlaki açıdan tutum ve davranışların gelişmesini sağlamaktadır (Cihan, 2014).

Son yıllarda bireyin her yönüyle gelişimi üzerinde durulması ile duyuşsal alanın önemi artmakta ve değerler eğitimi de ön plana çıkmaktadır. Değer eğitimi verilen önemin artmasının bir diğer nedeni de zihinsel olarak yetiştirilen bireylerin “iyi insan” olma yolunda önemli adımlar atmadığı zaman ortaya çıkmıştır. Nitekim MEB’in eğitim alanında ortaya çıkan akran zorbalığı, stres, okulda öğretmene şiddet gibi sorunların farkına varmasıyla bu sorunları önleyebilecek değerler eğitimi verilmesi gereken önem bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Eğitim programlarında da artık duyuşsal alanlara da yer verme oranını sürekli artmaktadır. Değerler eğitiminin, ilköğretimden hatta okul öncesi eğitiminden itibaren verilmesi bireylerin kritik dönemleri olumlu geçirmeleri adına, sosyal hayatının olumlu yönde gelişmesi için çok önemlidir. Çünkü artık aileden geçen ve yaşadığımız toplumda yaşantılar yoluyla edindiğimiz değerler etkililiğini kaybetmeye başlamıştır. Okulların bu kapsamda devreye girip bireylerin çeşitli yaşantılar geçirerek ortak değerleri özümseyip uygulaması gerekmektedir. Değerler eğitiminde okul çok önemli olsa da bireylerin değerler eğitimini aile ve çevre de etkilemektedir. Ancak toplum yapısının değişmesiyle aile ve çevrenin değerler eğitiminde etkisinin azalmasıyla önemi artmaktadır. Öğretmenler ve yöneticiler iyi bir model olarak okulda olumlu bir öğrenme ortamları sağlamalı ve değerler eğitiminde ne kadar öneme sahip olduklarının farkına varmalıdırlar (Akpınar ve Özdaş, 2013).

İnsan biyolojik bir varlık olmaktan ziyade içinde yaşadığı toplumun bir parçasıdır ve kendini bir gruba dâhil ederek toplumsal değerlerin nesilden nesile aktarılmasını sağlar. İnsanlar çevrelerindeki kişilerle ilişkileri sayesinde toplumda kabul gören değer, tutum ve davranış örüntülerini kazanırlar. Bu üç örüntüye baktığımızda en kolay olan değerden diğer örüntülere doğru gitmektir. Çünkü

değerlerden giderek tutum ve davranışlara ulaşmak daha güvenli sonuçlar verecektir (Ulusoy ve Dilmaç, 2014).

Değerleri insanlar özümser ve içselleştirirler. Yaşantılarında kendilerini değerler ile bağdaştırırlar. Kişiler tarafından daha çok sosyal ortamlarda öğrenilen değerler kişilik haline getirilmektedir. Böylece kişilere rehberlik eder. Değerler eğitimi bireylere amaçlar doğrultusunda verilmesi bu yüzden daha önemlidir. Ders kitapları hazırlanırken kazanımların değerler eğitimi boyutuna dikkat edilmelidir (Arpacı, 2013). Bireylerin dünyaya karşı algıları zihinsel problemlerden ziyade duyuşsal ve davranışsaldır ve anlaşılması hiç kolay değildir. Bu sebepten dolayı son zamanlarda din, değerler ve vatandaşlık eğitimlerinin üzerinde durulmaktadır (Kaymakcan ve Meydan, 2011).

Eğitim programlarında değerlerin ne olduğu, nasıl kazanılacağına dair bilgilerin açık olarak belirtilmemiş olması uygulanmayacağı anlamına gelmemelidir. Her okul çevre şartlarına göre kendi değerlerini oluşturup bir plan dâhilinde formal eğitimden uzak olmamak koşulu ile öğrencilere yaşantılar geçirmeleri için ortam hazırlayabilirler (Doğanay, 2006; Kurtdede ve Fidan, 2009). Değerler uygulayıcılar tarafından önemli görüldüğü için kendi öğrenci yapılarına göre programlarını oluşturarak uygulanmaya başlanmıştır (Akbaş, 2009). Çünkü duyguların zihinsel bilgiler gibi çalışarak öğrenilemeyeceği görülmüştür (Başar, 2008). Her öğretmen kendi dersinde değerler eğitimine yer verecek gerekli donanıma sahip olmalı ve ders etkinlikleri ile ilgili değerleri araştırarak onlara da yer vermeleri gerekmektedir. Değerler programda kapalı bir şekilde verildiği takdirde etkili olmayabilir (Baysal ve Saman, 2010; Uygun, 2013).

18. Milli Eğitim Şurası kararları arasında olan “değerler” sıkça gündeme gelmektedir. Değerler kavramını sürekli gündemde olmasının temel sebepleri arasında sınavlar ailelerin gözünü başarı hırsları ve çocuklarının birer yarışçı olarak görmeleridir. Değer eğitimi de ailede başladığı için daha öğrenci okula gelmeden kendini o rekabet ortamına alıştırmış işbirliği ve dayanışma yapamayan bireyler olarak okula gelirler. Bu bağlamda okul, öğrenci, veli, öğretmen ve çevre ile etkileşime geçerek uygun yaşantılar ve pekiştiricilerle kalıcı davranışlar oluşturmakta eğitim önemli rol oynamaktadır (MEB, 2010).

Toplumsal değerlerimiz sevgi, sorumluluk, saygı, hoşgörü - duyarlılık, özgüven, empati, adil olma, cesaret, liderlik, nazik olmak, dostluk, yardımlaşma, dayanışma, temizlik, doğruluk, dürüstlük aile birliğine önem verme, bağımsız ve özgür düşünebilme, iyimserlik, estetik duyguların geliştirilmesi, misafirperverlik, vatanseverlik iyilik yapmak, çalışkanlık, paylaşımcı olmak, şefkat - merhamet, selamlaşma, alçakgönüllülük, kültürel mirasa sahip çıkma, fedakârlık olarak belirlenmiş ve okulların uyguladıkları planlarda yerini almıştır (MEB, 2013). Değerler eğitimi almış öğrencilerin olumlu davranışları gösterme olasılıklarının artmasının yanında akademik başarısı ve sosyal yönünün de gelişeceği belirtilmiştir (Leming, 2000). 2010 yılında öğretim programlarında yerini alan değerlerimizi sınıf ve branş öğretmenlerimiz olsun ders konularını anlatırken üzerinde durulması gerektiğini ve değerler eğitimi bir dersle sınırlı bırakılmayıp diğer derslerle de ilişkilendirilecektir (MEB, 2013).

1.9.2. Tutum

Tutum, “ tutulan yol, tavır” anlamına gelmektedir (TDK, 2014). Tutum, bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli biçimde oluşturan bir eğilimdir (Smith, 1968: akt. Sallabaş, 2008). İnsanlar tutumları yaşamları boyunca edindikleri deneyimlerden, sosyal çevresiyle olan etkileşimlerinden oluştururlar. Doğuştan gelen bir eğilim değildir. Tutum davranışlara yansıyan doğrudan gözlenemeyen ancak davranışlardan esinlenerek anlaşılan bir eğilimdir (Türküm, 1998)

Tutum kelimesini genel olarak ele alacak olursak, kişinin etrafındaki nesne ya da olaylara karşı göstermiş olduğu olumlu- olumsuz duygu eğilimidir. Aslında tutumu bir olay karşısında gösterilmesi gereken davranış olarak tanımlayabiliriz. Bu davranış bireyin yaşadığı ortam ve tecrübeleriyle yakından ilişkilidir. Tutum, bireyin bir olay, nesne karşısında kendi bilgi, duygu ve içgüdüleriyle beraber gösterdiği bir eğilimdir. Bu eğilim bilişsel, duyuşsal ve psikomotor şekillerde kendini gösterebilir (İnceoğlu, 2010).

Yenilenen Fen Bilimleri öğretim programında Beceri, Duyuş, Fen-Teknoloji-Toplum-Çevre (FTTÇ) öğrenme alanları belirlenmiştir. Kazanımlar tasarlanırken bilimsel bilgiyi doğrudan vermek yerine beceri, duyuş ve FTTÇ ile

ilişkilendirebilmek öğrencileri yaşama hazırlama adına önemlidir. Fen Bilimleri dersindeki duyuş öğrenme alanı tutum, motivasyon, değer, sorumluluk gibi alt alanlardan oluşmaktadır (MEB, 2013). Çünkü Fen Bilimleri dersi insanların, yaşamın, doğanın, canlıların ve aralarındaki ilişkinin incelenmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Fen Bilimlerine karşı oluşturulan olumlu yöndeki tutumlar da fenin amacına ulaşmasında, etkili ve verimli bir öğretim sağlanmasında önem arz etmektedir (Bozdoğan ve Yalçın, 2005). Fen Bilimleri programında yerini alan tutum, değer ve davranışlar ileriki yıllarda da Fen Bilimleri öğrenmelerini etkilemesi beklenmektedir (Balım, Sucuoğlu ve Aydın, 2009). Tutumlar eğitim öğretimde etkililiğın artmasının yanında bireylerin okula, öğretmene ve arkadaşlarına karşı da olumlu tutum geliştirmesini sağlar (Sallabaş, 2008).

Tutumlar, bireyin öğrenme yaşantıları üzerinde önemli rol oynar. Tutum derslerde başarıyı arttırabilir ya da azaltabilir. Tutumların olumlu yönde olması bireyin başarısını artırırken, olumsuz yönde ki tutumlar ise başarıyı azaltır. Fen Bilimleri artık geleneksel yaklaşımlarda ki ezbere dayalı, aşırı zor Matematik problemleri çözmeyi gerektiren bir ders olmaktan çıkmıştır. Artık öğrencilerin günlük hayatla ilişkilendirebileceği aktif yaşantılar geçirip, olumlu tutumlar oluşturabilecekleri bir programa sahiptir (Yıldırım, 2010). Yaşamını sorgulayan, değerini ve sorumluluklarının farkına varan bilinçli ve kendini özgür hissedebilen, varlığının farkına varan bireyler yeni programda önem arz etmektedir (Koç, 2013).

1.9.3. Merhamet Eğitimi ve Tanımı

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile belirlenen genel amaçlar bütün bireyleri;

1. Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek,

2. *Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek,*

3. *İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;*

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapma olarak ifade edilmektedir.

Birinci amacın ilk cümlesine baktığımızda Türk eğitim sisteminde değerlerin çok büyük öneme sahip olduğu görülmektedir. Özellikle 1.amaçta vatan ve millet sevgisi, sorumluluk gibi değerler vurgulanmaktadır.

İkinci amacı incelediğimizde, kişilik ve karakter eğitiminin üstünde durulduğu görülmektedir.

Üçüncü amaçta ise, kendini gerçekleştirmiş hem kendi hem de toplumun mutluluğunu sağlayacak bireyler yetiştirmenin üzerinde durmaktadır (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1983).

Günümüzde bu amaçlara ulaşmak için geliştirilmiş olan değerler eğitimi içinde yer alan merhamet değeri bu anlamda aşırı önem kazanmaktadır. Çünkü kendine merhameti olmayan bir bireyin çevresindekilere merhamet duyup onlarla uyumlu bir şekilde geçinip toplumsal bütünlüğü sağlaması beklenemez. TDK' nın sözlüğüne baktığımızda “merhamet etmek” acımak , “acımak” kelimesi de “başkasının uğradığı veya uğrayacağı kötü bir duruma üzülme” anlamına gelmektedir.

Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı'nın temel amaçlarına baktığımızda ise bu bağlamda 2, 4, 6, 9, 10'uncu maddeleri değerler eğitiminde merhamet boyutuna dikkat çekmektedir.

2. Doğanın keşfedilmesi ve insan-çevre arasındaki ilişkinin anlaşılması sürecinde, bilimsel süreç becerilerini ve bilimsel araştırma yaklaşımını benimseyip karşılaşılan sorunlara çözüm üretmek,

4. Bireyin, çevre ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşimi fark etmesi ve toplum, ekonomi, doğal kaynaklara ilişkin sürdürülebilir kalkınma bilincini geliştirmek,

6. Günlük yaşam sorunlarına ilişkin sorumluluk alınmasını ve bu sorunları çözmede fen bilimlerine ilişkin bilgi, bilimsel süreç becerileri ve diğer yaşam becerilerinin kullanılmasını sağlamak,

9. Bilimin, teknolojinin gelişmesi, toplumsal sorunların çözümü ve doğal çevredeki ilişkilerin anlaşılmasına olan katkısını takdir etmeyi sağlamak,

10. Doğada meydana gelen olaylara ilişkin merak, tutum ve ilgi geliştirmek,

Maddeleri incelediğimizde bilim, insan, doğa, canlılar arasındaki ilişkiden bahsetmektedir. İlişkilerde önemli olan karşılıklı hoşgörü, sevgi, saygı, yardım etmek, duyarlılık ve merhamet gibi sosyal değerlerdir. Sosyal değerler, “toplumun fertlerini birbirine yaklaştıran, bir arada tutan, toplumun devamını sağlayan temel yargılar, değerler” olarak tanımlamaktadır (TDK, 2014). Değerleri incelediğimizde ise hepsinin altına gizlenmiş merhamet değeri ortaya çıkmaktadır.

Merhamet Arapça kökenli bir kelime olup, “ Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2014). Merhamet, insanı iyilik yapmaya ve başkalarına yardım etmeye yönelten bir duygudur. Merhamet, canlılara yapılan haksızlığı uygun görmeyip aciz, zayıf insanlara, hayvanlara, bitkilere yardım etmeye yönelmektir (Gör, 2013)

Merhamet içsel bir değer, bir duygudur. Duygular veya değerler boyun eğilecek birer kural değildir. Kant'a göre merhamette hissetmek bir zorunluluk değil içimizden gelen manevi bir duygudur ve bu duygu geliştirilebilir. Rousseau ise, merhameti içimizden gelen "doğal duygu" olarak tanımlamaktadır. Aslında merhamet sadece insanlara değil, tüm canlılara karşı oluşturulan bir duygudur. Bireylerin merhamet duygusu ancak çevresindeki kişilerin çektikleri acı ve sıkıntıları fark ettiklerinde harekete geçebilir (Schopenhauer, 2007).

Merhamet, insanların dert ve sıkıntılarına empati duyma, acıma ve şefkat gösterme, onun yaşadığı durumu kendi de yaşıyormuş gibi hissetmektir. Merhamet, canlıların hiç birine acımasızlık, eziyet ve cefayı uygun görmeyip yardım etmektir. Aslında merhamet mutluluk durumunda değil, mutsuzluk durumunda ortaya çıkan bir duygudur. Merhamet ahlaki değerlerin en kapsamlı olanıdır. Merhamet sevmeye duygusundan beslenir. Merhamet insanlar kadar hayvanlara, bitkilere kısacası bütün canlılara hassasiyetle davranmaya yönelir. Merhamet duygusu yalnızca başkalarının başına gelen kötü durumların kendi başımıza gelmesinden korktuğumuz için hissettiğimiz bir duygu değil, gelebilecek olan durumlarda da oluşan bir duygudur. Merhamet duygusu bizim sahip olduğumuz imkânlarla başka insanların da kavuşmasını ister yani merhamet duygusu aynı zamanda adalet ve eşitlik değerlerini de içine alır (Hökelekli, 2007). Görüldüğü gibi merhamet bireylerde oluşan öç alma, hırs ve öfkenin önünü keserek birey, toplum ve çevre etkileşiminin huzur içinde devam etmesini sağlayarak toplumun mutluluğuna katkıda bulunur.

Merhamet yaratılışımızda olan bir duygu da olsa diğer olumsuz duygularımız merhamet duygumuzu körelterek neredeyse yok etmektedir. İç dünyamıza yönelmedikçe merhamet duygusunu hatırlayamayız. Günlük telaşlara kapılıp kendimizi bir çekişmenin bir yarışın için de buluruz. Bu rekabet ortamında kimseyi gözümüz görmez. Hoşgörü, sevgi, saygı, şefkat, acıma, merhamet gibi değerlerin bize yük olduğunu düşünürüz (Hergül, 2010). Ülkelerin, toplumların, insanların, çocukların bile rekabet ortamı içinde yaşadığı değişen ve sürekli gelişen dünyada diğer değerleri de kapsayacak nitelikte olan merhamet değeri aşırı önem kazanmaktadır. Çünkü merhametin tersi nitelikte olan acımasızlık, ilgisizlik, haksızlık, duyarsızlık gibi hislere sahip ve kendi çıkarlarını herkesin üstünde tutan

insanların sayısı gittikçe artmaktadır. Bu durum beraberinde de toplumda huzursuzluklar meydana getirerek insanların varlığını tehdit etmektedir.

Günümüzde dünyanın merhamet duygusu üzerine kurulduğunu söyleyebiliriz. Bütün canlılar için zahmet, acı, dert, sıkıntı, kaygı bireyleri bir noktada birleştiren duygulardır. Herkes bir şekilde bu duygulardan payına düşeni alır. Hayat hiçbir zaman mükemmel değildir. Bireyler ilgi, destek, yardıma ve korunmaya ihtiyaç duyarlar. Onun içindir ki bütün canlılar merhamete muhtaçtır. Çünkü merhamet tüm canlılara dünyayı kuşku duymadan yaşayabilecekleri hale getirmek duyarlılığına sahip olma duygusudur. Merhamet tüm dünyayı, tüm canlıları saran evrensel bir değerdir ve kaynağı da Yüce Allah'tır. Hayatını devam ettirebilmek için gerekli olan yeterliliğe sahip olan insan, kendini değerler sistemi içinde bulur. Bireyleri birbirine yaklaştıran, farklı karaktere sahip insanları birleştiren, birlik ve beraberlik içinde yardımlaşma ve dayanışma ile hayatı kolaylaştıracak olan değerler sistemi korunduğu takdirde dünya daha güvenli hale gelecektir. Hayatın zorlu basamaklarını çıkarken canlı- cansız bütün varlıkların düzen içinde gelişimine yönelik dert sıkıntı ve yardıma ihtiyacı olan kimselere merhamet ve yardım etmek insani değerlerin başında gelmektedir (Hökelekli, 2011).

Birey dünyaya gözlerini açtığı anda oluşan ilk duygu güven duygusudur. Sosyal çevresinde anlamaya başladığında ise diğer duyguları geliştirir. Bireylerin iyi bir karaktere sahip olması anne ve babasının merhamet ve sevgisini bağlıdır. Çünkü merhamet ve sevgi değerleri ailede başlayarak bireylere yerleşir. Merhamet, acıma ve şefkat değerlerinin olmadığı bir dünya da savaş, zulüm, çatışma gibi davranışların önüne geçmek mümkün değildir. Merhamet değerini geliştirmenin en iyi yolu bireylere rol model olmaktan geçer. Çevremizdeki insan, hayvan, bitki her ne olursa olsun onlara yardıma bulunarak çocuklarımızın kalplerine merhamet tohumları ekmeliyiz (Hökelekli, 2011).

1.9.4. Kur'an-I Kerim'de Merhamet

İslam dinine göre insan, yaratılanlar içerisinde en değerli olandır. Yüce Allah, yoktan var ettiği her şeyi insanların yararlanması ona vermiştir. Tüm bu verilere karşılık insandan beklenen canlı- cansız tüm varlıklardan yararlanırken onları korumak, merhamet ederek gelecek nesillerin de yararlanmasını ve doğal dengenin

korunmasını emretmiştir. Doğal çevrenin kirletilmesi, yeryüzünde iklimi etkileyecek faaliyetlerde bulunmak, insan ve hayvanların neslinin tüketecek, canlıların sağlığını tehdit eden her türlü davranışı Yüce Dinimiz İslam yasaklamıştır. Yine insana kendi canına veya bir başkasının canına kıyması da haram kılınmıştır. Bu boyuttan baktığımızda da insan var olanı geliştirmek, doğal hayatı korumak, israf etmemekle yükümlüdür. İnsana, canlıları ve çevreyi koruması için verilmiş olan merhamet, Yüce Allah'ın rahmetinin insana verilmiş bir parçasıdır (Ateş, 2003).

Merhamet, şefkat göstermek, acımak, korumak, duyarlı olmak gibi iyi duyguları yansıtmaktadır. Kur'an'da kerimde rahmet kelimesinden oluşan 328 ayet vardır ve bu ayetlerde Yüce Allah'ın merhametli olduğundan ve insanların da bütün canlılara karşı merhametli olması gerektiği anlatılmaktadır. Hz. Peygamber hayatı boyunca insanlara bu erdemleri anlatmıştır ve merhamet değerinin kurucusu olmuştur. Ömrü boyunca merhametli olma hususunda da topluma örnek olmuştur. Yüce dinimiz İslam doğal çevreye karşı merhametli ve şefkatli olmayı emrederek korunması hususunda duyarlılığı en üst seviyede göstermiştir. Doğal hayatın bir parçası olan bitki ve hayvanlara da gereken duyarlılığın gösterilmesinin üstünde durmuştur. Hayvanlara ve bitkilere merhamet ederek onların soylarının tükenmemesi için önlemler almak farzdır. Yüce Allah'ın bizlere emanet ettiği bu dünyadaki bütün canlılara merhamet edip onları koruyup kollamak bizim temel görevlerimiz arasındadır (Akyüz, 2013; Ateş, 2003). Resulullah (s.a.s), insanlara birçok hadis ve şeriflerinde canlı- cansız tüm varlığa merhametli davranmaya teşvik etmiştir. Örneğin bir hadisi şeriflerinde:

“Merhamet edenlere Rahmân olan Allah Teâlâ merhamet buyurur. Yeryüzündekilere şefkat ve merhamet gösteriniz ki, gökyüzündekiler de size merhamet etsin.” buyurmuşlardır (Tirmizî, Birr, 16) (Yeni Ümit Dini İlimler ve Kültür Dergisi, 2006).

Asıl merhamet duygusu acıma duygusunu ortaya çıkaran durumu ortadan kaldırmak için gösterdiğimiz istek ve çabadır. Merhamet değerinin görevi susamış bir yüreğe su, güçsüze güç olma, çaresizliği aydınlığa, üzüntüyü ve gözyaşını sevince dönüştürmektir (Altuntaş, 2011). Bir işi veya bir davranışı ne kadar çok tekrarlırsak beynimiz ona ayırdığı yeri o kadar artırır. Bu sebepten dolayı merhamet değerini hayatımızda ne kadar çok uygularsak beynimizde merhamete ayırdığımız yer artar ve

böylece güzel görmeye, güzel düşünmeye başlarız (Sayar, 2011). Hayatında merhamet duygusundan yoksun insan, insandan çok biyolojik bir robot olacaktır (Altuntaş, 2011). Merhametin içine baktığımızda samimiyet vardır. Samimiyet, kalbin önünden duvarları kaldırmak demektir. Duvarlar kalktıkça bireyler birbirinin içini görür ve kalpler birbirine yaklaşır (Menekşe, 2014). Kalplerin birbirine yaklaştığı bir ortam da merhamet değeri kendini daha çok gösterir.

Nefes aldığımız dünyanın anlamlı olması ancak değerine inandığımız bir yaşam tarzı ile gerçekleşir. Anlamlı bir hayat yardımlaşma, paylaşma, sevgi, saygı ve merhamet değerlerinin kazanılması ile başlar. Bütün bu olumlu duyguların temelinde merhamet değeri vardır. Merhamet, sevgiyle beraber şefkat gösterip iyilik yapma anlamına gelir. Bütün tanımlarda acıma, duyarlılık, koruma, şefkat gösterme, duyarlılık gibi kavramlarla vurgu yapılan merhamet değeri, bireyler arasında dayanışma, duygu birliği ve paylaşmanın temelini oluşturur. Merhamet, sevgi, saygı dolu bir ortamda yetişmiş bireyler ileri yaşlarda karşılaştıkları zorluklara karşı koyabilen sağlam karakterli olurlar (Biberici, 2010).

Günümüzde başarı dediğimizde aklımıza ilk olarak maddi başarı gelmektedir. Maddi başarıda ise disiplin ve benmerkezciliğin önemli olduğu söylenmektedir. Maddi başarı her ne kadar önemli olsa da asıl amacımız manevi başarı olmalıdır. Çünkü ruh huzur bulmadan birey huzur bulamaz. Çevremizdeki olaylara baktığımızda her taşın altından insanlar çıkmaktadır. İnsanları duyarlılığı çevresine ve kendine karşı manevi başarı sağlamasının en iyi yolu şüphesiz eğitimidir (Tozlu, 2009). Manevi başarı yani çevremizde olup biteni farkına varıp bütün canlılara merhamet ve şefkatle yaklaşip ruhen huzur bulmaktır. Bunu yaptığımız takdir de maddi başarı da arkasından gelecektir.

Bireylere merhamet değerinin kazandırılması toplumun huzur ve selametini sağlayıp, Türk Milli Eğitiminin amacını gerçekleştirmesinde kolaylık sağlar. Merhamet değeri değerlerin içinde en çok öğrenme alanına sahip olandır. Merhametin literatürdeki tanımlarını incelediğimizde; acımak, üzüntü duymak, yardım etmek, sevgi göstermek, şefkat göstermek, duyarlı olmak, korumak/kollamak, manevi bir duygu, iyi niyetli olmak ve hoşgörülü olmak gibi kavramları içinde barındırdığını görmekteyiz. Bu kavramların hepsi aslında merhamet duygusundan ileri gelmektedir. Merhamet duygusuna sahip olmayan bireyler bu duygulardan da

yoksun sayılırlar. Ancak içinde az da olsa merhamet duygusu barındıran birey yolda yürürken bile çevresinde gerçekleşen olaylara karşı farkındalık kazanır. Bu eğitim sayesinde bireyin canlılara karşı bakış açısı değişebilecek ve hayata daha pozitif bakabileceklerdir. Merhamet duygusu, bireylerin çevrelerinde olup biteni farkına varmalarına, canlılara daha özenli davranmalarına olanak sağlayacaktır. Bu bağlamda Fen Bilimleri derslerinde var olan kazanımların yanında merhamet içerikli yeni kazanımlara yer verilebilir. Bu sayede merhamet duygusunu taşıyan bireylerle toplum daha yaşanılabilir bir yer haline gelir.

1.10. İlgili Literatür

Yardımcı ve Bağcı Kılıç (2010) yaptıkları araştırmada; 8. sınıf öğrencilerinin çevre ve sorunları konusunda sahip oldukları bilgileri ve yükledikleri anlamı ortaya çıkarmak amacıyla nitel bir araştırma yapmışlardır. Çalışmayı Bolu şehir merkezinde bulunan üç okuldan on bir öğrenci yürütmüşlerdir. Öğrencilere yedi açık uçlu soru yöneltilerek yapılan bireysel ve yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilen verileri içerik analizi ile analiz etmişlerdir. Araştırma sonucunda öğrencilerin çoğunun çevreyi canlı ve cansız öğelerden oluşan bir yer olarak algıladıkları, bitkilerin hayvanlardan daha baskın olduğunu, çevreyi en az insan ile ilişkilendirdiklerini ve genelde çevreye olan olumsuz etkilerden bahsettiklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin çevreye verdikleri zararın bilincinde olduklarını ve daha temiz, yeşil ve hayvanların olduğu daha az sanayileşmiş bir çevrede yaşamak istediklerini tespit etmişlerdir.

Öğrencilerin doğa deneyimine dayalı olarak yürütülen çevre eğitimi programının çevrelere yönelik algı ve davranışlarına etkisini ortaya koymayı amaçlayan Özdemir (2010) araştırmasını 2006-2007 eğitim - öğretim yılında 20 öğrenci ile deneysel araştırma yöntemine dayalı olarak gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin çevreye karşı olan farkındalıklarının ve sorumlu davranış gösterme eğilimlerinin arttığını tespit etmiştir.

Seçgin, Yalvaç ve Çetin (2010) yaptıkları çalışmada; Sosyal Bilgiler ile Fen Bilimleri öğretim programlarını ilgilendiren çevre konusunda ilköğretim öğrencilerinin çevre sorunlarını anlayış biçimlerini karikatür aracılığı ile tespit etmeyi amaçlamışlardır. 2009-2010 eğitim - öğretim yılında Ankara ve Tokat illerinde 8. sınıfta öğrenim gören 100 öğrenci ile çalışma yürütülmüştür. Araştırma sonucunda öğrencilerin karikatür yorumlarında en çok küresel ısınma, kirlilik, kuraklık, doğal denge, duyarsızlık, bilinçsizlik ve insan gibi kavramları tekrarladıkları görülmüştür. Karikatür ilişkilendirmeleri incelendiğinde ise çevre sorunları hakkında kavram yanlışlarının, yanlış veya eksik öğrenmelerinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Yüksek (2010) yaptığı çalışmasında; ilköğretim dördüncü sınıf Fen Bilimleri dersinde, “Canlılar Dünyasını Gezelim, Tanıyalım” ünitesinin öğretimi süresince

öğrencilerin çevre bilgisi, çevreye karşı olan tutumları ve kalıcılık düzeylerine etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Uygulama sonucunda öğrencilerin çevresel bilgi ve tutumlarında olumlu değişiklikler olduğunu saptamıştır. Yapılan görüşmelerde ise, onların yapılan etkinliklerden keyif aldıklarını, derse aktif olarak katıldıklarını, kendilerini daha rahat hissettiklerini ve kolay öğrendiklerini ifade ettiklerini tespit etmiştir. Bu kapsamda araştırmacı doğayla iç içe geçirilen etkinliklerin öğrencilerde kalıcı öğrenmeleri sağlamasından dolayı diğer derslerde de benzer etkinlikler yapılmasının önemini vurgulamıştır.

Solmaz (2010) yaptığı çalışmada; işbirlikçi öğrenme yönteminin öğrencilerin çevre farkındalıklarına, kavramsal anlama ve çevreye yönelik tutumları ile ilgili kalıcılıklarına etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Araştırma 2008-2009 yılında İzmir ili Buca ilçesinde bir ilkokulda öğrenim gören (deney grubu= 29, kontrol grubu= 30) toplam 59 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırma sonucunda deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların olduğu belirlenmiş öğrencilerin çevreye karşı farkındalıklarının arttığı görülmüştür.

Bozan (2011) yaptığı çalışmada; 7. sınıf Fen ve Teknoloji dersi “İnsan ve Çevre” ünitesinde kazanımların gerçekleşme düzeyine bakmıştır. 2008-2009 eğitim-öğretim yılında Adıyaman’ın Kâhta ilçesine bağlı bir okulda 7. sınıfta öğrenim gören 178 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Ön test- son test tek gruplu olarak yürütülen çalışma sonucunda anne babanın takip durumu, fen dergilerinin takibi, internet kullanımı pc’de oyun oynama, kardeş sayısı, Fen ve Teknoloji karne notlarının fen derslerine karşı tutuma etkisinin olmadığını belirlemektedir.

Emre ve Erten (2012), İlköğretim öğrencilerinin bitki ve hayvanlara karşı ilgilerini; sınıf seviyesi, cinsiyet, yaşanan çevre gibi değişkenlere göre incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmalarını 5.,6.,7., ve 8. sınıfta öğrenim gören toplam 683 öğrenci ile yürütmüşlerdir. Araştırmanın sonucunda ise sınıf seviyesi arttıkça öğrencilerin bitki ve hayvanlara karşı olan ilgilerinin azaldığını, kız öğrencilerin bitki ve hayvanlara olan ilgilerinin erkek öğrencilerden yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Yangın, Filik ve İşçen (2013) yaptıkları çalışmada; Türkiye’de bulunan iki üniversitenin Eğitim Fakültelerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının çevre

eğitimi durumlarını ve sorunlarını değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Tarama modeli kullanılan araştırma, bu üniversitelerden rastgele seçilmiş 826 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırma sonucunda çevre eğitimi ile ilgili ders saati sayılarında, eğitsel materyal, kütüphane, derslik, okul binalarının fiziki koşulları, çevre bilimi ders kitaplarının ve ayrıca çevre konularını öğrenmenin duyuşsal alana katkılarıyla ilgili anlamlı sonuçlar tespit edilmiştir.

Değerler Eğitimi

Bulach (2002) yaptığı çalışmada; hangi değerlerin öğretilmesi gerektiğinin ve tam olarak karakterin nasıl ölçülebileceğinin üzerinde durmuştur. Görüşler doğrultusunda önemli görülen değerler belirlenmiş ve bunlardan benzer olanlar elenerek, geriye kalan değerleri önem sırasına koymuştur. Ele alınan değerler ve önem sırası şu şekilde ortaya çıkmıştır: İşbirliği/sorumluluk, doğruluk, şefkat, bağışlama, azim, empati, nezaket, vatanseverlik, farklılıklara hoşgörü, alçak gönüllülük, cömertlik ve sportmenlik.

Yazıcı (2006) yaptığı çalışmada; değer, değerler eğitimi ve yaklaşımlarını inceleyerek değerler eğitimine farklı bir açıdan bakmayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda değerler eğitimi okullarda sistematik ve etkili bir şekilde yapılarak bireylerin duyuşsal alan davranışlarının kazanabileceğini ortaya çıkarmıştır.

Heenan (2007) yaptığı çalışmada; eğitimde 8 değer olduğunu vurgulamıştır. Bu değerleri dürüstlük, şefkat, başkalarının farkında olma, merhamet, uyma/itaat, sorumluluk, saygı ve görev olarak belirtmiştir. Bu temel değerlerin toplumda başkalarıyla yaşamak için gerekli olan ve kişiliği oluşturan evrensel değerler olduğunu vurgulamıştır.

Fidan (2009) yaptığı çalışmada; Sınıf öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerin değerler eğitimi hakkındaki görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmasını Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören 206 öğrenci ile yürütmüştür. Araştırmanın sonucunda değerler eğitiminde en önemli olan şeyin değerleri yaşamak olduğunu, değerler eğitiminin de en az bilgi kadar önemli olduğunu, bireyler tarafından değerlere verilen anlamların farklı olduğunu belirtmiştir.

Tay ve Yıldırım (2009) yaptıkları çalışmada; ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrenci velilerinin Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılması gereken değerler koşulundaki görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın sonucuna göre veliler öğretilmesi gereken 9 farklı değer belirtmişlerdir. Ayrıca öğretilme sebeplerine ise başarılı olmak, toplumsallaşmak, çocukların kendilerini geliştirmesi için barış için gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Bazı velilerin ise değer eğitiminin ailede başladığını okulda devam ettiğini belirtmişlerdir. Velilerin değerlerde öncelik sırasının; vatanseverlik, dürüstlük, aile birliğine önem verme, sorumluluk ve çalışkanlık değerleri olduğu tespit edilmiştir.

Gelen, Yılmaz ve Kurtulmuş (2010) yaptıkları çalışmada; ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sosyoekonomik düzeyleri ile Sosyal Bilgiler dersinde kazandıkları değerler arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada ilişkisel ve korelasyonel bir çalışma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin sosyoekonomik düzeyleri ile değer kazanım düzeyleri arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Değerler eğitiminin odağı olan öğrencilerin görüşlerini alarak değer yönelimlerini belirlemeyi amaçlayan Yiğittir ve Öcal (2010) araştırmalarında Ankara'daki 9 farklı okulda öğrenim gören 1232 (651 kız, 664 erkek) 6. sınıf öğrencisi ile tekil tarama yöntemiyle gerçekleştirmişlerdir. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin 97 farklı değeri tercih ettiği, bunların içerisinde de sırasıyla çevre temizliği, saygı, güzel söz ve davranış, dürüstlük, çalışkanlık, çevre duyarlılığı, yardımseverlik, iyi insan olma, hoşgörü, doğa sevgisi, temizlik, sevgi ve güvenilirlik değerlerini daha çok tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Demircioğlu ve Tokdemir (2010) yaptıkları çalışmada; ilgili literatüre dayalı olarak tarih derslerinin değerler eğitimine katkısının ne olduğunu ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırmanın sonucunda değerler eğitiminin yapılabileceği önemli derslerden birinin tarih olduğunu ileri sürmüşlerdir. Tarih derslerinde öğrencilerin sebep - sonuç ilişkileri kurarak, geçmiş ve güncel kıyaslamaları ile üst düzey düşünme becerileri geliştirdiği ve mevcut değerleri kabullendiği görülmüştür. Ayrıca değerlerin tarih dersleri ile aktarılabileceğini tespit etmişlerdir.

Kundurloğlu ve Babadoğan (2010) yaptıkları çalışmada; 4. sınıf Fen Bilimleri dersi ile değerler eğitimi programı kapsamında geliştirilen etkinliklerin etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma devlet okulunda öğrenim gören 70 öğrenci ile yürütülmüştür. Ön test- son test deney ve kontrol grubu ile yapılan çalışmada belirlenen değerler (açık görüşlülük, tarafsızlık ve bilimsel) açısından anlamlı bir fark olduğunu görmüşlerdir.

Meydan ve Bahçe (2010) yaptıkları çalışmada; Hayat Bilgisi dersi kapsamında değerlerini kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın sunucunda öğretmenlerin Hayat Bilgisi dersindeki değerleri kazandırmak için en fazla drama ve örnek olay yöntemini tercih ettikleri ve kılavuz kitaptaki etkinlikleri yeterli gördüklerini tespit edilmiştir. Ayrıca değerler eğitiminde ailenin ve çevrenin büyük önem taşıdığını belirtmişlerdir.

Yiğittir ve Öcal (2010) yaptıkları çalışmada; Avrupa birliğine giriş sürecinde değerler eğitiminin odağı olan öğrencilerin değer yönelimlerinin belirlenmesini amaçlamışlardır. Araştırma da tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma Ankara iline bağlı bulunan okulların 6.sınıfta öğrenim gören toplam 1232 öğrenciyle yürütülmüştür. Araştırma sonucunda 97 farklı değeri tercih ettikleri ancak bunların içinde en çok tercih ettikleri değerler çevre temizliği, saygı, güzel söz ve davranış, dürüstlük, çalışkanlık, çevre duyarlılığı, yardımseverlik, iyi insan olma, hoşgörü, doğa sevgisi, temizlik, sevgi ve güvenilirlik değerleri olduğunu tespit edilmişlerdir. Çalışmada en çok tercih edilen değerler Rokeach'ın sınıflandırmasındaki değerlerden sadece 5 değer (dürüstlük, yardımseverlik, hoşgörülü olma, temizlik ve sevgi) olduğunu görmüşlerdir.

Ekşi ve Okudan (2011) yaptıkları çalışmada; eğitim yöneticilerinin yapılan değerler eğitime karşı bakış açılarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma da tarama araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin okula gelirken sahip oldukları değerleri olumlu görmedikleri ve bu değerlerin okul ortamında öğrenilenle değiştirilmesi gerektiğini düşündüklerini belirlemişlerdir. Ayrıca pekiştirilmeler sağlanarak değerlerin içselleştiği ve okulda değerler eğitimi konusunda birliktelik oluşturularak geliştirilebileceği tespit edilmiştir.

Kundurloğlu ve Babadoğan (2011) yaptıkları çalışmada; değerler eğitimi programında yer alan değerler ile ilgili görüş farklılıklarının derecesini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma 4. sınıf Fen Bilimleri ile birleştirilen değerler eğitimi programı alan 35 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırmanın sonucunda açık fikirli, hoşgörülü, karar vermeden alternatifleri tartışmanın bilimsel olmayan bilgiyi kabul etmek için bilimsel ve tarafsız olmak hakkında öğrenci düşüncelerinin seviyesinde artış olduğu belirlenmiştir. Bu programlar yalnızca Sosyal Bilimler ve Tarih öğretimi ile değil aynı zamanda Fen Bilimleri ve Matematik gibi derslerle de birleştirilmesi önerisinde bulunmuşlardır.

Arslan Parlak (2011) yaptığı çalışmasında; Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında ahlak ve değerler eğitiminin ne şekilde ele alındığını incelemek ve analiz etmeyi amaçlamıştır. Araştırma kütüphane ve literatür araştırma yöntemi kullanmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin ahlak ve değerlerin gelişimini sağlayacak konulara uygun şekilde işlendiği ancak bazı kazanımların gerçekleştirilebilecek düzeyde etkili olmadığı sonucunu tespit etmişlerdir.

Gömlüksiz ve Cüro (2011) yaptıkları çalışmada; Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan vatanseverlik, kültürel değerler, saygı, çevre ve doğa, sorumluluk ve bilimsel tutum gibi değerlere ilişkin ilköğretim öğrencilerinin görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Araştırma da betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. 2009-2010 eğitim öğretim yılında Diyarbakır ili Ergani ilçesi bağlı ilköğretim okullarında öğrenim gören 1360 (652 kız, 708 erkek) 7.sınıf öğrencisi ile yürütülmüştür. Araştırmanın sonucunda Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının değerleri kazandırma da etkili olduğu tespit edilmiştir. Öğrenci tutumlarında ise ailenin gelir düzeyi açısından anlamlı bir fark bulunmazken, sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyet değişkenleri ile anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

Kaymakcan ve Meydan (2011) yaptıkları çalışmada; değerler eğitimi ve yaklaşımını, değerler eğitimi için önerilen yöntemleri, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin okullarda ve dershanelerde değerler eğitimi uygulamaları ile ilgili görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada Türkiye'nin farklı illerinde görev yapan 774 kişiye anket uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda değerler eğitimi konusunda okul personeli arasında yeteri kadar işbirliği olmadığı, çevresel faktörlerin ve toplumda bireyselliğin yaygınlaşması nedeniyle değerler eğitiminin

okullarda hak ettiği yeri bulamadığını belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin değerler eğitimi tekniklerini yoğun bir şekilde kullandıklarını belirlemişlerdir.

Altıntaş (2012) bireycilik ve toplumculuk tartışmaları bağlamında Amerika'da değerler eğitiminin yaklaşımlarından Karakter Eğitimi, Değerleri belirginleştirme ve Kohlberg'in Ahlak Eğitimi arka planındaki varsayımlarına işaret ederek bu varsayımların tartışmalarda durduğu konumu ortaya çıkarmayı amaçlayan bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın sonucunda Amerika da ortaya çıkan bu yaklaşımların Türkiye' de kullanılmasının mümkün olup olmayacağıyla ilgili tartışmalara katkı sağlayarak, birey ve toplum arasında etkileşimin değerler eğitiminde toplumun devamlılığını sağlamada önemli olduğunu belirtmiştir.

Yiğittir ve Ercan (2012) yaptıkları çalışmada; eğitim fakültelerinde okutulan Toplum Hizmet Uygulamaları dersinde sosyal projelerin, öğrencilerin değerleri üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma da nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Fakültesinde, 78 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının 46 değeri 554 defa vurguladığını görmüşlerdir. Bu değerler içinde özellikle topluma ve diğer insanlara faydalı olma, birlik-beraberlik, başarılı olma, yardımseverlik, sorumluluk, iletişim kurma, toplumsal duyarlılık, ilgili olma, kendini geliştirme, doğal çevreye duyarlılık, girişimcilik, insanları bilinçlendirme, planlı olma, aileye önem verme ve örnek olma değerlerine vurgu yapıldığı tespit edilmiştir.

Yiğittir ve Kaymakçı (2012) yaptıkları çalışmada; Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı uygulama kılavuzunda yer alan etkinliklerin değerler eğitimi yaklaşımları açısından ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma da nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizini kullanmışlardır. Araştırmanın sonucunda 98 etkinlikte değerler eğitimine yer verildiğini ve değerler eğitimi ile ilgili en çok etkinliğe 7. sınıf düzeyinde bulunduğu tespit etmişlerdir.

Tekşan (2012) yaptığı çalışmada; Reşid Rahmeti Arat'ın günümüz Türkçesine aktardığı Kutadgu Bilig kitabı, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (6,7.Sınıflar)'nda yer verilen yirmi değer dikkate alarak incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma da betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda

Kutadgu Bilig’de bu değerlerden bağımsızlık, özgürlük ve vatanseverlik değerleri dışında diğer bütün değerlerin yer aldığı tespit edilmiştir.

Keskin, Öksüz, Gelen ve Yılmaz (2012) yaptıkları çalışmada; Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi dersleri öğretim programları içinde evrensel değerlerin, sosyoekonomik düzeyleri farklı okullarda bu değerlerin kazanma düzeylerini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma 5.sınıf öğrencileri ile yürütülmüştür. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin bu değerlerden en yüksek düzeyde ‘doğruluk’ ve ‘özsaygı’, en düşük düzeyde ise ‘dürüstlük’ değerine sahip oldukları görülmüştür. Cinsiyet boyutunda ise en yüksek düzeyde kızlarda “doğruluk”, erkeklerde “saygı”, en düşük değer ise kızlarda “saygı”, erkeklerde ise “özsaygı” olduğu belirlenmiştir. Sosyoekonomik durum arttıkça “özsaygı” değerinin arttığı ancak “saygı” ve “dürüstlük” değerlerinin azaldığı, düşük gelirli ailelere sahip öğrencilerde ‘doğruluk’ değerinin orta ve yüksek gelirli ailelerin öğrencilerinden yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bulut ve Kara (2012) yaptıkları çalışmada; Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminin öğrencilere kazandırılırken Sosyal Kulüpler ve Toplum Hizmeti Uygulamalarının ne tür bir yarar sağlayacağını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma genel tarama araştırmasıdır. Araştırmanın sonucunda Sosyal Bilgiler programında yer alan değerlerden bazılarının toplum hizmeti çalışmaları ile bazılarının ise sosyal kulüplerde yapılan etkinliklerle kazandırılabilmesine dikkat çekmişlerdir.

Memişoğlu (2013) yaptığı çalışmada; ilköğretim 4. ve 5. sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin derslerinde uyguladıkları değerler eğitimi uygulamaları, yaklaşımları, yöntem-teknik ve ölçme değerlendirme yaklaşımı ile ilgili görüşlerini cinsiyet, kıdem, mezuniyet yılı ve hizmet içi değişkenlere göre incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma Bolu ilinde görev yapan 92 sınıf öğretmeni ile yürütülmüştür. Araştırma betimsel bir araştırma türüdür. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere sıklıkla yer verdikleri, yaklaşımlardan ise model olma, telkin ve değer açıklama yaklaşımlarına, yöntem olarak da işbirlikçi öğrenme yöntemine, değerlendirme olarak da gözlemi kullandıkları tespit edilmiştir. Araştırmanın bir diğer sonucunda ise öğretmenlerin

değerler eğitimi konusunda hizmet içi eğitim almadıkları ancak kendi araştırmaları yoluyla bilgi edindiklerini belirtmişlerdir.

Aran ve Demirel (2013) çalışmalarında; dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi ile ilgili yaptıkları uygulamalara ilişkin görüşlerini almayı amaçlamışlardır. Çalışma 2007-2008 eğitim - öğretim yılında Ankara ili Çankaya ilçesine bağlı bir merkez ilköğretim okulunda görev yapan 102 sınıf öğretmeni ile betimsel nitelikli olarak yürütülmüştür. Araştırmanın sonucunda öğretmenlerin çoğunun Sosyal Bilgiler dersinde sorumluluk sahibi olma değerine ilişkin; telkin, model alma ve değer aydınlatması gibi değer kazandırma yaklaşımlarına, işbirliğine dayalı öğrenme ve yaratıcı drama yöntemlerine, değerlendirme de ise gözlem yöntemini kullanmışlardır.

Akpınar ve Özdaş (2013) yaptıkları çalışmada; ilköğretim sınıf öğretmenlerinin değer eğitimine ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada durum çalışma desenini tercih etmişlerdir. Araştırma Batman il merkezinde görev yapan 55 öğretmen ile yürütülmüştür. Araştırma sonucunda değerler eğitimi konusunda öğretmenlerin olumlu tutuma sahip olduğunu ancak okulların bu konuda yetersiz kaldığını belirlemişler; aile ve çevrenin de desteğinin değerler eğitimi için önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca değerler eğitiminde öğretmenlerin anlatma, model olma, drama, beyin fırtınası, hikayeleştirme, grup çalışması, örnek olay ve empati kurma gibi yöntemleri kullandıklarını tespit etmişlerdir.

Arpacı (2013) yaptığı çalışmada; Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen adaylarının değer kavramına yükledikleri anlamları, değer sıralamalarını, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde değerlerin kazandırılması ile ilgili onların görüşlerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmasını 2012-2013 eğitim - öğretim yılında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Programı 4. sınıfta öğrenim gören toplam 509 öğrenci (287 kız, 222 erkek) ile yürütmüştür. Tarama modelinin kullanıldığı araştırmanın sonucunda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen adaylarının öğretim programında geçen değerlere ilişkin yaptıkları sıralamanın sırasıyla, adalet, dürüstlük, hayâ, saygı ve güvenilirlik şeklinde olduğunu belirlemiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının değerler eğitimini tanımlarken hep dini temel aldıklarını tespit etmiştir.

Ateş (2013) yaptığı çalışmada; öğretmenlerin değerler eğitimi konularında görüşlerini almayı amaçlamıştır. 2012-2013 eğitim öğretim yılında gerçekleştirilen araştırma İstanbul İli Ataşehir ilçesinde görev yapan 16 öğretmen ile yürütülmüştür. Araştırma da nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucun da öğretmenler değerler eğitimin çok önemli ihtiyaç olduğunu, aile ve çevre desteği olmadan verilen bir değer eğitiminin yetersiz kalacağını belirtmişlerdir. Ayrıca değerler eğitimin daha çok kâğıt üstünde kaldığı, başarı üzerinde etkisi olmadığı düşünüerek veliler tarafından ilgi görmediği ve değerler eğitiminin daha çok sosyal faaliyet olarak görüldüğü tespit edilmiştir.

Çocuk edebiyatı ürünlerindeki değerlerle, çocuklar için yazılmış eserlerdeki değerleri tespit etmeyi ve karşılaştırılmasını yapmayı amaçlayan Bağcı (2013) yaptığı çalışmada beş çocuk edebiyatçısının üçer hikâyesi ve beş farklı yayınevine ait beş ayrı değerler eğitimi hikâye setini incelemiştir. Araştırmanın sonucun da yazılan eserlerden değerler eğitimi konusunda bazı sorunların olduğu tespit edilmiştir.

Çakıroğlu (2013) yaptığı çalışmada; korku kültürünün değerler eğitimi üzerindeki etkilerini ve aralarındaki ilişkiyi mevcut kaynaklar kapsamında belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada tarama yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; Değerler Eğitimi programında korku kültürünün doğrudan olumsuz ve yıpratıcı etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Dede Korkut Hikâyelerinde hangi değerlere yer verildiğini araştıran Deveci, Belet ve Türe (2013) yaptıkları araştırma sonucunda Dede Korkut Hikâyelerinde aile birliği, sevgi, dürüstlük, saygı, estetik, cesaret değerlerinin yanı sıra onurlu olma, dayanışma, vatanseverlik, cömertlik, merhamet, toplumsal ve dini değerlerin yer aldığı sonucuna ulaşmışlardır.

Ergün (2013) yaptığı çalışmada; ergenlere verilen değerler eğitiminin öz düzenleme stratejileri üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Deneysel çalışmasını 2011-2012 eğitim öğretim yılında Konya ilinde bir lise de öğrenim gören toplam 22 öğrenci ile yürütmüştür. Araştırma sonucunda ergenlere verilen değerler eğitiminin bireylerin öz düzenleme yeterliliklerini, bilişsel strateji kullanımını, öz yeterlilikleri, içsel değerlerini arttırdığı ve sınav kaygılarını azalttığı tespit edilmiştir.

Güven (2013) yaptığı çalışmada; ilköğretim Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Matematik, Fen ve Teknoloji derslerinin öğretim programlarını öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerler bakımından incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma da nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda Hayat Bilgisi dersi öğretim programında değerlere doğrudan yer verilmediği bazı değerlerin ise “kişisel nitelikler” başlığı altında verildiği belirlenmiştir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında değerler “doğrudan verilecek değerler” olarak yer aldığı, Türkçe dersi öğretim programında ise değerlerle ilgili kazanım bulunmadığı ancak bazı kazanımların içinde bulunduğunu belirlemiştir. Diğer yandan Matematik dersi öğretim programında değerlerin belirgin olarak yer almadığı ancak Matematik eğitiminin genel amaçlarıyla ilgili ölçme değerlendirme bölümünde yer aldığı görülmüştür. Fen Bilimleri dersi programında ise değerler, “tutumlar ve değerler” adlı başlık altında yer aldığı genel olarak programlarda değerlere yer verildiği ancak tam bir standardın olmadığı tespit edilmiştir.

Izgar (2013) yaptığı çalışmasında; 8. sınıf öğrencilerine uygulamak üzere hazırlanan değerler eğitimi programının öğrencilerin demokratik tutum ve davranışları üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma ön test- son test kontrol gruplu deneysel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışma 2011-2012 eğitim - öğretim yılında Konya ili Meram ilçesine bağlı bir okulda deney grubu (10 kız, 10 erkek) , kontrol grubu (10 kız, 10 erkek) olmak üzere toplam 40 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırma sonucunda değerler eğitimi programı ile 8. sınıf öğrencilerinin demokratik tutum ve davranışlarının değiştiğini tespit etmiştir.

Kılcan (2013) yaptığı çalışmasında; 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin (bilimsellik, doğal çevreye duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, kültürel mirasa duyarlılık, hak ve özgürlüklere saygı, çalışkanlık, farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, dürüstlük, dayanışma, adil olma ve barış) 8. sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılandığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma 2011-2012 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Ankara ili merkez ilçelerden seçilmiş olan dokuz ilköğretim okulunda öğrenim gören toplam 602 (317 kız - 285 erkek) sekizinci sınıf öğrencisi ile yürütülmüştür. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin doğal çevreye duyarlılığı; “önem vermek ve korumak” şeklinde

algıladıkları, yardımseverliği; “yarar sağlayan, faydalı olan” şeklinde algıladıkları, dayanışmayı; “birliktelikten doğan kuvvet” olarak algıladıklarını tespit etmiştir.

Orhan (2013) yaptığı çalışmada; ilköğretim Hayat Bilgisi dersi öğretim programındaki kişisel niteliklerin (özsaygı, özgüven, toplumsallık, sabır, hoşgörü, sevgi, barış, yardımseverlik, doğruluk, dürüstlük, adalet, yeniliğe açıklık, vatanseverlik, kültürel değerleri koruma ve geliştirme) karakter eğitimindeki öğrenci öğretmen gözüyle ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada nitel ve nicel yöntemler birlikte kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır. Araştırma sonucunda karakter eğitiminin önemli bir ihtiyaç olduğunu, ailelerin çocuklara evrensel değerleri vermede yetersiz kaldıklarını, öğretmenlerinde iş yükleri ve yeterlilikleri nedeniyle başarılı olamadıklarını, karakter gelişimi için öğrencilerin sosyal faaliyetlere yönlendirilmesi gerektiği ve bunu içinde sınav sisteminin değişmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Özdaş (2013) yaptığı çalışmada; ortaokul öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılma düzeyini ve öğrencilerde istenmeyen davranışların görülme sıklığını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma da betimsel araştırma modellerinden karma araştırma modeli kullanılmıştır. 2012-2013 eğitim öğretim yılında Batman iline bağlı okullarda görev yapan 590 öğretmen ile yürütülmüştür. Araştırmanın sonucunda da programda yer alan değerlere “Kısmen Yeterli” düzeyinde kazanılmış olduğu belirlenmiştir. Okul türü değişkeni açısından incelediğinde özel okullarda görev yapan öğretmenler lehine anlamlı fark olduğu, cinsiyet, kıdem ve branş değişkenleri açısından incelendiğinde anlamlı bir fark olmadığını tespit etmiştir. Sonuçlar bütün olarak değerlendirildiğinde, değerlerin kazandırılma düzeyi ile istenmeyen öğrenci davranışlarının görülme sıklığı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Şahin (2013) yaptığı çalışmada; Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimi öz-yeterliliklerini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma da nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma yöntem kullanmıştır. Araştırmanın nicel sonucunda öz-yeterlilik ölçeğini genelinde hem de alt boyutlarında yüksek öz-yeterliliğe sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Değerler eğitimi öz-yeterliliklerini cinsiyet, mezun olunan lise, anne- baba eğitim durumlarına göre bir farklılık olmadığı görülmüştür. Araştırmanın nitel sonuçlarında ise öncelikle

değerleri etkili bir şekilde kazandırabilmeyi, temel insani değerlere önem vereceklerini, değerlerin kazanılmasını sağlayacak etkinlikler kullanacaklarını belirmişlerdir.

Tay, Durmaz ve Şanal (2013) yaptıkları çalışmada; Sosyal Bilgiler dersi kapsamında 4., 5., 6., ve 7. sınıf öğrencilerinin değerler ve eğitime ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma da betimsel yöntem olup 297 öğrencinin görüşü alınmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin 18 farklı değer ile değeri tanımladıkları görülmüştür. Sevgi, saygı, aile, dostluk, para ve çalışkanlık en çok kullanılan değerler olurken, estetik, güvenilirlik, kültürel miras ve inanç en az kullanılan değerler olmuştur.

Tarçoçin, Berktaş ve Uyanık Balat (2013) yaptıkları çalışmada; Okul Öncesi öğretmenlerinin yaptıkları sınıf içi etkinliklerde çocuklarla olan iletişimde kullandıkları değerleri gözlem yolu ile incelemeyi amaçlamışlardır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı araştırmada öğretmenlerin 12 farklı değer kullandıkları görülmüştür. En çok kullanılan evrensel değerler sırasıyla nezaket, yardımlaşma, sorumluluk, saygı ve sabırdır. En az kullanılan değerler ise merhamet, doğruluk, hoşgörü, sevgi/şefkat, adalet, paylaşma ve işbirliği olarak tespit edilmiştir.

Uygun (2013) yaptığı çalışmada; değerler eğitimi program tasarılarının değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırma da tarama model kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda programın uygulayıcıları öğretmenlere eğitimler vererek onları sürece katarak öğrencilerin değerler eğitiminde daha zevkli hale getirilerek içselleştirilmesi sağlanabilir sonucuna ulaşmıştır.

Doğan, Uğurlu ve Çetinkaya (2013) yaptıkları çalışmada; öğretmenlerin değerler eğitimi kapsamında bulunan değerleri öğrencilere hangi düzeyde kazandırdıklarını değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Araştırma 15 sınıf öğretmeni ile yürütülmüştür. Araştırmanın sonucun da öğretmenlerin saygı, sevgi, sorumluluk, yardımlaşma değerlerini kazandırabildiklerini, barış, hoşgörü, tutumluluk, dürüstlük ve ahlak değerlerini ise yeterli düzeyde kazandıramadıklarını, merhamet değerini ise kazandıramadıklarını tespit etmişlerdir.

Gökçe (2014) yaptığı çalışmada; öğretmen adaylarının haklar, özgürlükler ve sorumluluklar parametrelerinde yer alan demokrasi değerlerine yönelik gözlem ve

beklentilerini ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Araştırma Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesindeki 577 öğretmen adayı ile yürütülmüştür. Araştırmanın sonucuna göre öğretmen adaylarının “Haklar” %35, “Özgürlükler” %38, “Sorumluluklar” %32 düzeyinde karşılandığını ve demokrasi değerine yönelik gözlemleri ve beklentileri arasında negatif yönde bir korelasyon tespit edilmiştir.

Merhamet Eğitimi

Özmen (1999) yaptığı çalışmada; sevgi ortamı oluşturularak eğitim yapılmasının önemi üzerinde durmuştur. Araştırmasının sonucunda aile içinde, okulda ve çevresinde sevgi gören bireylerin sosyal yaşamlarına önem veren bireyler olarak yetişeceğini belirtmiştir.

Biberci (2010) yaptığı çalışmada; okul öncesi 2-7 yaş arası çocukların gelişim özelliklerini inceleyip, ahlaki gelişimi sağlayan duygusal, zihinsel ve sosyal faktörleri ortaya koyarak sevgi ve merhamet değerlerini kazandırmanın yollarını araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda sevgi ve merhamet değerinin öncelikle ailede başladığı ve model alma yoluyla çocuğa geçtiği ayrıca yakın ve uzak çevrenin de merhamet üzerinde etkili olduğunu belirlenmiştir. Çocuklara eğitimle Allah sevgisi, Peygamber sevgisi, anne-baba, insan, hayvan sevgisi kazandırmanın ve bunlara şefkat ve merhametle yaklaşmalarının da önemli olduğunu belirtmiştir.

Yüksel ve Adıgüzel (2012) yaptıkları çalışmada; ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin şefkat ve merhamet değer algılarını karikatür yoluyla ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya 73 ilköğretim 5. sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin çoğu karikatürdeki adamın davranışının şefkat ve merhametini, ayrıca hayvan sevgisini kaybettiğini söyledikleri tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin araştırma da hayvanlara eziyet eden insanları engelleyeceklerini ifade ettiklerini tespit etmişlerdir.

Gör (2013) yaptığı çalışmada; merhamet değerinin, ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında ne şekilde yer aldığını ve öğretim sürecine nasıl aktarıldığını kılavuz kitapları temel alarak incelemiştir. Ayrıca çalışmalarında 2006 yılında yenilenen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında öğretilmesi gereken değerler arasında merhamet değerine yer verildiği ancak merhamet değerini içeren sadece bir kazanım olduğunu tespit etmiştir. Diğer yandan

açıklamalar kısmında üç yerde, konu başlıklarında iki yerde merhamet değerinin geçtiği belirlenmiştir. 6.,7., ve 8. sınıfta merhamet değerine yer verilirken 4. ve 5. sınıflarda yer verilmediği, merhamet değerinin geçtiği dört ünite olduğu ve bunların üçünün Hz. Muhammed ile diğer ünitenin ise inanç öğrenme alanıyla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Araştırmacı programda verilecek değerler arasında merhamet değeri olmadığı halde ünitelerin kazandırmak istediği değerler arasında bu değere yer verilmesini ilginç bulmuştur.

Yiğittir ve Bal (2013) yaptıkları çalışmada; ilkokul ve ortaokul 4-7. sınıflarda öğretilen Sosyal Bilgiler dersinde yapılacak olan karakter eğitiminin önemi, gerekliliği ve dikkat edilmesi gereken hususları belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın sonucunda değer eğitiminde önemli olan karakter eğitiminin Sosyal Bilgiler dersi ile uyumlu olduğu ve bazı etkinliklerin yapılabileceği sonucuna ulaşmışlardır.

Literatür incelendiğinde yapılan çalışmaların daha çok Sosyal Bilimler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi alanlarında olduğu görülmektedir. Değerler eğitiminin eğitim sistemimizde önemli bir yeri olmasına karşın diğer alanlarda ve özellikle Fen Bilimleri alanın da araştırmanın olmadığı tespit edilmiştir.

2. MATERYAL VE METOT

Bu bölümde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, uygulama aşaması, veri toplama araç ve teknikleri ile verilerin analizi hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, ön test- son test kontrol gruplu yarı deneysel yöntem kullanılmıştır. Deneysel araştırmalar bilimsel yöntemler içinde en kesin sonuçların elde edildiği araştırmalardır. Çünkü araştırmacı karşılaştırılabilir işlemler uygular ve daha sonra onların etkilerini inceler, bu tür bir araştırmanın sonuçlarının araştırmacıya en kesin yorumlara götürmesi beklenir. Deneysel araştırma yöntemlerinden yarı deneysel yöntemde ise hazır gruplardan ikisi belli değişkenler açısından karşılaştırılmaya çalışılır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013). Yapılan çalışmada 7. sınıf “Canlılar ve Hayat” öğrenme alanı “İnsan ve Çevre” ünitesinde yapılacak farklı etkinlikler ile düzenlenen içeriğin öğrencilerin merhamet duygusu/değeri geliştirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada deney grubuna öğretim programının yanında merhamet duygusu/değeri ile ilgili etkinliklerin bulunduğu bir içerik uygulanmış ve zengin öğrenme ortamları oluşturulmuştur. Bu öğrenme ortamlarında görseller, drama ve öğrencilerin dikkatlerini konu üstüne yoğunlaştıracak etkinlikler kullanılmıştır (Ek2). Bu kapsamda bu ünitenin işlenmesinde araştırmacı tarafından yapılandırmacı öğrenmeye göre hazırlanan merhamet duygusunu/değerini geliştirmesi düşünülen etkinliklere yer verilmiştir. İçerikteki programın öngördüğü şekilde 5E öğretim yöntemine göre yazılmış ve uygulanmıştır. Kontrol grubuna ise merhamet eğitimi ile ilgili herhangi bir içerik uygulanmamış öğretim programı 5E öğretim modeline göre öğretim programının öngördüğü şekilde uygulanmıştır. Süreçte yapılandırmacı öğretim yaklaşımının kullanılmasının nedeni günlük hayatla ilgili etkinlikler olması, öğrenciyi merkeze alıp bilgiyi içselleştirmesini ve hayatında aktarmasına olumlu yönde katkıda bulunmasıdır (Akyol ve Fer, 2010; Büyüktaşkapu, Çeliköz ve Akman, 2012; Çandar ve Şahin, 2013; Ünal ve Çelikkaya, 2009).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırma 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Giresun ilinin Dereli ilçesine bağlı bir köy ortaokulunda 7. sınıfta öğrenim gören toplam 34 öğrenci ile yürütülmüştür.

Çalışmanın yapıldığı öğrencilerin dağılımı Tablo 2.1’de gösterilmiştir.

Tablo 2.1. Çalışma grubunun dağılımı

Grup	Deney		Kontrol	
	N	%	N	%
Kız	12	71	11	65
Erkek	5	29	6	35
Toplam	17	100	17	100

2.3. Araştırmanın Uygulama Aşamaları

Araştırma 7. sınıf Fen Bilimleri dersi öğretim programında “Canlılar ve Hayat” öğrenme alanındaki “İnsan ve Çevre” ünitesi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Kontrol grubunda öğretim programının öngördüğü şekilde dersler işlenmiştir. Deney grubunda ise araştırmacı tarafından merhamet eğitiminin kazandırılmasına yönelik 2 alan uzmanının da görüşü alınarak zenginleştirilmiş bir içerik ve etkinlik programı uygulanmıştır. Bu kapsam da içerik ve etkinlikler görseller, video, yaratıcı drama, çalışma yaprağı, bitki dikimi, poster, afiş, istasyon, evde canlı beslenmesi, hikâye tamamlama, kompozisyon yazma gibi birçok aktiviteyi içermektedir. Etkinlik ve içerik programında 8 video, 5 çalışma yaprağı, 1 istasyon etkinliği, 2 hikâye tamamlama, 1 afiş, 1 poster, 1 su kaplumbağası besleme, 1 yaratıcı drama, 1 bitki dikimi ve bakımı, 1 maket ekosistem oluşturma, 1 mektup yazma ve 2 kompozisyon yazımı aktiviteleri bulunmaktadır.

Uygulama başlamadan önce öğretim programının yanında merhamet eğitimi kapsamında uygulanacak içerik araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. İçerik hazırlandıktan sonra iki alan uzmanından görüş alınarak etkinlikler üzerinde gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Uygulama, 2012-2013 Eğitim-Öğretim Yılı Mayıs ayının

ilk haftası başlamış; Haziran ayının ilk haftasını kapsamak üzere toplam beş hafta sürmüştür. Uygulamaya başlamadan önce deney ve kontrol grubuna bir hafta önce merhamet anketi uygulanmıştır. Daha sonra 5 hafta boyunca deney grubu ile içerik programın da yer alan etkinlikler yürütülmüştür. Uygulama tamamlandıktan sonra son merhamet anketi her iki gruba da tekrar uygulanmıştır.

Araştırmanın uygulama basamakları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 2.2. Merhamet eğitimi ile ilgili uygulanan içeriğin aşamaları

	Kazanım	Ders süresi	Kitaptaki etkinlikler (Kontrol Grubu)	Kitaptaki etkinliklere ek olarak sunulan içerik (Deney Grubu)
1.5 Hafta	<p>1.1.Tür, habitat, populasyon ve ekosistem kavramlarını örneklerle açıklar.</p> <p>1.2.Bir ekosistemdeki canlı organizmaların birbirleriyle ve cansız faktörlerle ilişkilerini açıklar.</p> <p>1.3.Farklı ekosistemlerde bulunabilecek canlılar hakkında tahminler yapar (BSB – 9).</p> <p>1.4.Ekosistemleri canlı çeşitliliği ve iklim özellikleri açısından karşılaştırır(BSB-5,6).</p>	6 Ders saati	<p>1. Öğrenciler canlı resimleri getirir.</p> <p>3. Türden Ekosisteme, adlı etkinliği yapar.</p> <p>6. Yaşam Alanları, adlı etkinliği yapar.</p> <p>8. Farklı Ekosistemler, adlı etkinliği yapar.</p> <p>10. Canlı resimlerini kullanarak besin zinciri hazırlar.</p>	<p>3. Bir su kaplumbağası alınır ve her gün deney grubundan farklı bir öğrenciye bakımını yapması için verilir. Bütün öğrencilerin bir gün süreyle bakması sağlanır. (form dağıtılarak öğrencilerin görüşleri alınır.)</p> <p>4. Susamış Yaşlı Deve, isimli çalışma kâğıdı öğrencilere yaptırılır.</p> <p>5. Heidi çizgi filmi öğrencilere izletilerek, form dağıtılır ve öğrencilerden doldurmaları istenir.</p> <p>7.Bilim Teknik Dergisi 2005 Nisan sayısındaki “Ekosistemler Nasıl Etkilenir” isimli okuma metni öğrencilere verilir</p> <p>9.İstasyon tekniği kullanılarak tür, habitat, populasyon, ekosistem kavramları ile ilgili etkinlik yaptırılır. Bu etkinlik için sınıf dört gruba ayrılır.</p> <p>1. gruba bu kavramlarla ilgili afiş, 2. gruba şiir, 3. gruba bilim ve çocuk dergisine mektup, 4. gruba ise slogan hazırlattırılır.</p> <p>11.Maket oluşturulma sürecinde ekosistemi yaparken neler hissettiklerini tespit etmek için form dağıtılır.</p> <p>12. “Çevre Kirliliği İnsanoğlunun Gerçek Yüzü” isimli video öğrencilere izletilerek insanoğlunun ekosisteme nasıl zarar verildiğini öğrencilerin görmesi sağlanır. Form dağıtılarak öğrencilerin duygu ve düşünceleri alınır.</p>
2. Hafta	<p>1.5.Ekosistemdeki biyolojik çeşitliliği fark eder ve bunun önemini vurgular.</p>	8 Ders saati	<p>1. Biyolojik çeşitlilik kavramı hakkında neler bildiğini defterine yazar ve arkadaşları ile paylaşır.</p> <p>5. Ders kitabının giriş bölümündeki resimler öğrencilere gösterilerek; bu canlıların yaşam alanları ve çevrelerinde bu canlıların yer alıp almadığı sorulur.</p>	<p>2. “Tohumun Çimlenmesi” isimli video öğrencilere izletilir.</p> <p>3.İzledikleri video ile ilgili öğrenci görüşleri alınır.</p> <p>4.” Fok Katliamı” çalışma yapırağı öğrencilere dağıtılır .</p> <p>7. “Birlikten Kuvvet Doğar” isimli video öğrencilere gösterilir.</p> <p>8. İzledikleri video ile ilgili öğrenci görüşleri alınır.</p>

Tablo 2.2. devamı

2. Hafta	<p>1.6.Ülkemizde ve dünyada nesli tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olan bitki ve hayvanlara örnekler verir (BSB -25; FTTÇ – 22, 23, 26).</p> <p>1.7.Ülkemizde ve dünyada nesli tükenme tehlikesinde olan bitki ve hayvanların nasıl korunabileceğine ilişkin öneriler sunar (BSB-32; FTTÇ – 21, 22, 23, 24, 27).</p>	8 Ders saati	<p>6. Ders kitabındaki “Biyolojik Çeşitlilik ve Yöremizin Zenginlikleri” isimli etkinlik öğrencilere yaptırılır.</p> <p>9. Ders kitabındaki Türkiye’deki canlı çeşitliliği ile ilgili resimlerin öğrenciler tarafından incelenmesi sağlanır.</p> <p>10. Çalışma kitabındaki hayvan sevgisi adlı etkinlik yaptırılır</p> <p>13. Çalışma kitabındaki canlı çeşitliliği isimli etkinlik yaptırılır ve “biyolojik çeşitlilik yok olabilir mi?”, “Biyolojik çeşitliliğin yok olması nasıl gerçekleşir ve beraberinde ne gibi sonuçları doğurur?” gibi sorular ile tartışma başlatılır.</p> <p>16. Çalışma kitabındaki “Ağaç Sevgisi” isimli etkinlik yaptırılır. Ülkemizdeki çevre ile ilgili faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlara değinilir</p>	<p>8. İzledikleri video ile ilgili öğrenci görüşleri alınır.</p> <p>11. Seçtikleri bir canlının ağzından insanlara mektup yazmaları istenir.</p> <p>12. Hintli Adamın Hikâyesi yarım bir şekilde öğrencilere verilerek öğrencilerin tamamlaması istenir.</p> <p>14. Nesli tükenmekte olan canlılar ile ilgili yaratıcı drama etkinliği yaptırılır.</p> <p>15. Leopar ve Maymun Yavrusu, isimli video öğrencilere gösterilir ve form dağıtılarak öğrenci görüşleri alınır.</p> <p>17. Öğrencilerden; kendilerine nesli tükenmiş veya tükenmekte olan bir canlı seçmeleri, bu canlı konusunda araştırma yapmaları, grup yardımı ile birer poster hazırlamaları istenir. Posterlerin bu canlılara karşı merhamet duygusu geliştirici şekilde hazırlanması şartı koyulur.</p> <p>18. “Nesli Tükenen Canlılar” isimli video izletilir. Form dağıtılarak öğrenci görüşleri alınır.</p> <p>19. “Resimler ve Düşündükleri” isimli çalışma yaprağı öğrencilere dağıtılır.</p>
1.5 Hafta	<p>1.8.Çevresinde bulunan bitki ve hayvanlara sevgiyle davranır (FTTÇ – 27, TD-5).</p> <p>1.9.Ülkemizdeki ve dünyadaki çevre sorunlarından bir tanesi hakkında bilgi toplar, sunar ve sonuçlarını tartışır (BSB 25, 32; FTTÇ – 18, 20, 21, 26, 27, 29).</p> <p>1.10.Dünyadaki bir çevre probleminin ülkemizi nasıl etkileyebileceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur (BSB, 8; FTTÇ – 18, 20, 21, 28).</p> <p>1.11.Ülkemizdeki ve dünyadaki çevre sorunlarına yönelik iş birliğine dayalı çözümler önerir ve faaliyetlere katılır (FTTÇ – 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27; TD – 4).</p> <p>1.12 Ataturk’ ün çevre sevgisi ile ilgili uygulamalarına örnekler verir (FTTÇ -23,27;TD-4).</p>	6 Ders saati	<p>1. Öğrencilere anahtar kavramlarla ilgili neler bildikleri sorularak konuya giriş yapılır çevrelerinde bu kavramlardan hangilerine rastladıkları sorulur.</p> <p>4. Ders kitabındaki “Ülkemizdeki ve Dünyadaki Çevre Sorunları” adlı etkinlik öğrencilere yaptırılır.</p> <p>5. Çalışma kitabındaki “Ulusal Çevre Anıtı” adlı etkinlik öğrencilere yaptırılır.</p> <p>8. Ders kitabındaki “Asit Yağmurları” adlı etkinlik öğrencilere yaptırılır. Sera etkisinden ve ozon tabakasından bahsedilir. Su, hava, toprak ve nükleer kirlilikten bahsedilir.</p> <p>11. Çevre kirliliği, küresel ısınma, asit yağmuru, sera etkisi ile ilgili istasyon etkinliği yaptırılır.</p> <p>12. Çalışma kitabındaki “Asit Yağmurlarının Çevremize Etkisi” ve “Çevre Sorunlarını Belirleyelim” isimli etkinlikler öğrencilere yaptırılır.</p> <p>16. Çalışma kitabındaki “Ormanları Koruyalım” ve “İki Şehrin Durumu” isimli etkinlikler öğrencilere yaptırılır. Bu aşamada öğrencilere tartışma ortamı oluşturularak çevre sorunlarına çözüm önerileri getirmeleri ve okulda diğer öğrencileri bilgilendirme çalışmaları yapmaları istenir.</p> <p>17. Ataturk’ ün çevre ve doğa sevgisinden bahsedilir. 18. Çalışma kitabındaki ‘Yürüyen Köşk’ isimli etkinlik yaptırılır</p>	<p>2. “Komik Kuşlar” isimli video öğrencilere izletilir.</p> <p>3. Form dağıtılarak izlemiş oldukları video ile ilgili öğrenci görüşleri alınır.</p> <p>6. “Çizgilerle Çevre Kirliliği” isimli video izletilir form dağıtılarak öğrenci görüşleri alınır.</p> <p>7. Fil katliamı ile ilgili çalışma yaprağı öğrencilere dağıtılır ve öğrencilerden doldurmaları istenir.9. “Bitkiler de Hisseder” adlı okuma parçası okunur ve üzerinde tartışma yapılır. İnsanların çevreyi kirleterek bitkilerin ve diğer canlıların yaşam alanlarını yok etmesi gündeme getirilerek, merhamet konusuna değinilir.</p> <p>10. Öğrencilerden canlılara merhamet konulu resim çizmeleri istenir. Öğrencilerin kendi çizmiş oldukları resimlerle “canlılara merhamet” konulu afişler yaptırılır ve bu afişler okul panosunda sergilenerek diğer öğrencilerin de konuyla ilgili bilinçlenmesi sağlanır.</p> <p>13. Her gruba okulun bahçesinde bir fidan diktirilir ve bakımı ait olduğu gruba verilir.</p> <p>14. “Anne Sevgisi” isimli yarım bırakılmış hikâyenin tamamlanması öğrencilerden istenir.</p> <p>15. “Resimlerin Düşürdükleri” isimli çalışma yaprağı öğrencilere dağıtılır.</p> <p>19. “Enerji Tasarrufu” isimli animasyon öğrencilere izletilir.Form dağıtılarak öğrenci görüşleri alınır.</p> <p>20. Aileleriniz canlılara nasıl davranır, konulu kompozisyon öğrencilere yazdırılır</p> <p>21. Bu dersten önce ve sonra canlılara nasıl davrandıklarını anlatan kompozisyon yazmaları istenir.</p>

2.4. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın problemine ve alt problemlerine cevaplar bulabilmek için, veriler araştırmacı tarafından geliştirilen merhamet anketinden elde edilmiştir. Öğrencilerin bu konudaki görüşlerini almak için uzman görüşleri alınarak merhamet anketine son şekli verilmiştir. Ölçme aracı araştırmacının kendisi tarafından hazırlanmıştır.

İki bölümden oluşan ölçme aracının birinci kısmında öğrencilere ait demografik özellikler bulunmaktadır. Ölçme aracının demografik özellikler kısmında 16 kapalı uçlu soru bulunmaktadır. İkinci kısım ise öğrencilerin merhamet duygusunun ne düzeyde geliştiğini tespit etmeye yarayan 15 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Ölçme aracının kapsam geçerliliği için sorulan soruların canlılara karşı olan merhamet duygusunu/değerini yansıtmaya özen gösterilmiştir.

Yapılan merhamet anketinin içeriği Tablo 2.3’de sunulmuştur.

Tablo 2.3. Merhamet anketindeki açık uçlu soruların kapsamına ilişkin frekans dağılımı

Soruların Kapsamı	Soru Numarası	f
Merhametin tanımına ilişkin	1.soru	1
Merhametin kimlere edildiğine ilişkin	2.soru	1
İnsanlara merhamete ilişkin	3.,4.,5. ve 6. soru	4
Hayvanlara merhamete ilişkin	7.,8.,9. ve 10. soru	4
Bitkilere merhamete ilişkin	11.,12.,13. ve 14. soru	4
Fen Bilimleri dersi merhamet duygusunu/değerini geliştirme durumu	15. soru	1

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde cevapları aranan alt problemlere yönelik merhamet anketinden elde edilen veriler içerik analiziyle analiz edilmiştir. İçerik analizi, verileri anlamlandıracak kavramlara ve bu kavramlar arasındaki ilişkilere ulaşmak için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Merhamet duygusunun/ değerinin içinde bulunan birçok tema bulunmaktadır. Bu temalar “acıma”, “üzüntü duyma”, “yardım etmek”, “sevgi göstermek”, “şefkat göstermek”, “duyarlı olmak”, “korumak/kollamak”, “manevi bir duygu”, “iyi niyetli olmak”, “hoşgörülü olmak” şeklinde belirlenmiştir (Akyüz, 2013; Ateş, 2003; Altuntaş, 2011; Gör, 2013; Hökelekli, 2007; Schopenhauer, 2007; Sponville, 2004; TDK, 2014). İçerik analizi yaparken bu temalara değinen öğrencilerin görüşleri frekans olarak verilmiştir.

Bu çalışmada, 7. sınıf öğrencilerinin Fen Bilimleri dersinin “İnsan ve Çevre” ünitesinde merhamet duygusu/değeri üzerine sorulan 15 açık uçlu soruya verdikleri cevaplar verileri oluşturmaktadır. Soruların içeriğinde ise ilk olarak merhametin tanımı ile ilgili bilgilere ikinci olarak insanlar, bitkiler ve hayvanlar ile ilgili örnek olaylı sorulara yer verilmiştir. Sorular analiz edilirken 3.,4.,5. ve 6. sorulara, 7.,8.,9. ve 10. sorulara, 11.,12.,13. ve 14. sorulara verdikleri cevaplardaki merhamet duygusu/değeri ile ilgili geçen temalar birlikte toplanmış ve frekans dağılımı verilmiştir. Soruların her biri: “ne hissederdin?, ne yapardın? ve neden?” olmak üzere üç kategoriden oluşmaktadır. Bu kapsamda 2 araştırmacı birbirinden bağımsız olarak ölçme aracında yer alan sorulara verilen cevapları ayrı ayrı incelenmiş ve cevapları anlamlı bölümlere ayırarak kodlamışlardır. Daha sonra bu kodlar bir araya getirilmiş ve ortak yönlerine göre temalar oluşturulmuştur. Üçüncü aşamada ise kodlar ve temalar düzenlenmiş ve tablolaştırılmıştır. Öğrencilerin sorulara vermiş oldukları cevaplar yorum katılmadan yanlı davranmadan bulgular kısmında sunulmuştur.

3. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde çalışma sonucunda elde edilen veriler analiz edilmiş ve sonuçlar tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Öğrencilerin merhametin tanımına ilişkin görüşleri incelenmiş ve Tablo 3.1’de sunulmuştur.

Tablo 3.1. Merhametin tanımına ilişkin öğrenci görüşlerinin frekans dağılımı

	Deney grubu		Kontrol grubu	
	Ön test (f)	Son test (f)	Ön test (f)	Son test (f)
Acımak	9	12	7	4
Üzüntü duymak	-	2	-	-
Yardım etmek	9	12	12	11
Sevgi göstermek	10	11	2	2
Şefkat göstermek	6	8	-	1
Duyarlı olmak	8	11	-	-
Korumak/Kollamak	-	2	-	-
Manevi bir duygu	2	10	3	2
İyi niyetli olmak	8	10	3	1
Hoş görülü olmak	5	13	-	-
Toplam	57	91	27	21

Tablo 3.1 incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin merhametin tanımına ilişkin ön testte en fazla “sevgi göstermek (10 kişi)”, “yardım etmek ve acımak (9’ar kişi)”, “duyarlı olmak ve iyi niyetli olmak (8’er kişi)” kavramlarına değindiği görülmektedir. Yine deney grubu öğrencilerinin ön testte merhametin tanımına ilişkin sadece “üzüntü duymak” ve “korumak/kollamak” kavramlarına değinmediği görülmektedir. Kontrol grubu öğrencilerinin ise merhametin tanımına ilişkin ön testte en fazla “yardım etmek (12 kişi)” ve “acımak (7 kişi)” kavramlarına değindiği, “üzüntü duymak”, “şefkat göstermek”, “duyarlı olmak”, “korumak/kollamak” ve “hoşgörülü olmak” kavramlarına hiç değinmediği görülmektedir.

Deney grubu öğrencilerinin merhametin tanımına ilişkin son testte verdikleri cevaplar incelendiğinde merhamet kavramının içinde barındırdığı ve yukarıda belirtilen en önemli on kavramın tamamına değindiği görülmektedir. Deney grubu öğrencilerinin ön test-son test kapsamında değindikleri bu kavramların

karşılaştırması yapıldığında ise en fazla artışın “hoşgörülü olmak (13 kişi)” ve “manevi bir duygu (10 kişi)” kavramlarında olduğu görülmektedir. Kontrol grubu öğrencilerinin ön test-son test kapsamında merhametin tanımına ilişkin değindikleri bu kavramların karşılaştırması yapıldığında ise çok fazla bir değişikliğin olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.1 genel olarak değerlendirildiğinde ise deney grubu öğrencilerinin ön testte merhamet kavramının içinde barındırdığı toplam 57 kavrama değindiği, son testte ise bu kavramlara değinme sayısının 91’e yükseldiği ve deney grubundaki bu artışın yaklaşık %60 civarında olduğu görülmektedir. Kontrol grubunda ise ön test ve son test sonuçları arasında çok fazla değişimin olmadığı görülmektedir. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

“İnsanlara iyi davranmak (Deney grubu, K5, ön test).”

“Merhamet, insanlara iyi davranmak, yoksul olanlara eşya vermek, yaşlı insanlara yardım etmek, onlara ekmek falan vermek (Deney grubu, K5, son test).”

“Arkadaşımız bir şey yapmışsa ona sıcakkanlı davranabiliriz (Deney grubu, K10, ön test).”

“Mesela bir canlıya karşı yardım duygusu geliştirmesi merhametin içine girebilir. İnsanlara, hayvanlara, canlılara karşı yardım etmektir (Deney grubu, K10, son test).”

“Yardım etmek korumak iyilik yapmak şefkatli olmak (Deney grubu, E3, ön test).”

“Canlılara insanlara yaşlılara engellilere yardım etmek onları korumak (Deney grubu, E3, son test).”

“İnsanlara yardım etmek onları zor durumdan kurtarmak (Deney grubu, K2, ön test).”

“İnsanlara ve canlılara karşı olan acıma duygusunun böyle onlara yardım ederek gelişmesidir (Deney grubu, K2, son test).”

“ Bir şeye yardımda bulunmak ona sevgiyle yaklaşmaktır (Deney grubu, K9, ön test).”

“Bir canlılara karşılıksız yardımda bulunmaktır (Deney grubu, K9, son test).”

“ Birisine yapılan iyilik (Kontrol grubu, K7, ön test).”

“ Bir kişinin bir kişiye baskı altında kalmadan yardım etmesidir (Kontrol grubu, K7, son test).”

“ Merhamet bir kişiyi affetmek ve kendini onun yerine koymaktır (Kontrol grubu, E1, ön test).”

“ Merhamet affetmektir (Kontrol grubu, E1, son test).”

“Affetmek, acımak bir şans daha vermek iyi davranmaktır (Kontrol grubu, E3, ön test).”

“ Bir insanın duyguları ile birini affetmesi ve korumasıdır (Kontrol grubu, E3, son test).”

“ Bir kişiye yapılan iyilik, onun güvenini kazanmak ve yardım etmektir (Kontrol grubu, K5, ön test).”

“ Bir insana acıma duygusu ona yardım etmektir (Kontrol grubu, K5, son test).”

“Merhamet birisine yardım etme ve ona iyi davranmadır (Kontrol grubu, E6, ön test).”

“Bir kimseye umulmadık zamanda yardım etmektir (Kontrol grubu, E6, son test).”

Öğrencilerin kimlere merhamet edilmesi gerektiğine ilişkin görüşleri incelenmiş ve Tablo 3.2’de sunulmuştur.

Tablo 3.2 Kimlere merhamet edilmesi gerektiğine ilişkin öğrenci görüşlerinin frekans dağılımı

	Deney grubu		Kontrol grubu	
	Ön test (f)	Son test (f)	Ön test (f)	Son test (f)
İnsanlara	11	13	16	17
Hayvanlara	12	17	11	10
Bitkilere	6	9	3	5
Yardıma ihtiyacı olan her canlıya	16	15	1	-
Toplam	45	54	31	32

Tablo 3.2 incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin merhametin kimlere edildiğine ilişkin ön testte en fazla “yardıma ihtiyacı olanlara (16 kişi)”, “hayvanlara

(10 kişi)", "insanlara (11 kişi)", "bitkilere (6 kişi)" kavramlarına değindiği görülmektedir. Kontrol grubu ğrencilerinin ise merhametin kimlere edildiğine ilişkin ön testte en fazla "insanlara (16 kişi)" ve "hayvanlara (11 kişi)", "bitkilere (3 kişi)", "yardıma ihtiyaacı olan her canlıya (1 kişi)" kavramlarına değindiği görülmektedir.

Deney grubu ğrencilerinin ön test-son test kapsamında değindikleri bu kavramların karşılaştırması yapıldığında ise en fazla artışın "hayvanlara (17 kişi)" ve "bitkilere (9 kişi)" kavramlarında olduğu görülmektedir. Kontrol grubu ğrencilerinin ön test-son test kapsamında merhametin kimlere edildiğine ilişkin değindikleri bu kavramların karşılaştırması yapıldığında ise çok fazla bir değişikliğin olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.2 genel olarak değerlendirildiğinde ise deney grubu ğrencilerinin ön testte toplam 45 kavrama değindiği, son testte ise bu kavramlara değinme sayısının 54'e yükseldiği ve deney grubundaki bu artışın yaklaşık %20 civarında olduğu görülmektedir. Kontrol grubunda ise ön test ve son test sonuçları arasında çok fazla değişimin olmadığı görülmektedir. Deney ve kontrol grubu ğrencilerinin görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

"Aileme ve akrabalarıma(nk daha yakınımdalar)(Deney grubu, K₃, n test)."

"Bitki, hayvanlar. (nk onlar bizimle konuşamıyorlar. İstediklerini söyleyemiyorlar. Bitkilerde söyleyemiyor (Deney grubu, K₃, son test)."

"Hata yapıp hatasını anlayanlara, acınacak durumda olanlara (Deney grubu, K₄, n test)."

" Zor durumda olanlara genellikle. Mesela bir hayvan açlıktan kırılıyor gibi bir şey kimse de ona bakmıyor ona çok acırım ben (Deney grubu, K₄, son test)."

"Yaşlılara (yardıma ihtiyaçları olduğu için) (Deney grubu, K₁, n test)."

" Nesli tükenmiş hayvanlara, insanlara (Deney grubu, , K₁, son test)."

"Yardıma ihtiyaacı olanlara, zor durumda kalanlara, acınacak durumda olanlara merhamet edilir (Deney grubu, E₄, n test)."

"Canlılara merhamet edilir. Çünkü, duygularını canlılar dışarı vurabilir."

İnsan, hayvan, bitki gibi. Hayvanları öldüren insanlara çok ama çok yazık (Deney grubu, E4, son test)."

"Yaşlılara, özürlü insanlara ve yardıma muhtaç herkese merhamet edilir (Deney grubu, E2, ön test)."

"Hayvanlara, insanlara...mesela bir hayvan hasta olabilir onu alıp bakabiliriz (Deney grubu, E2, son test)."

"Kimsesizlere, öksüzlere merhamet etmeliyiz (Kontrol grubu, K7, ön test)."

"Yoksullara, fakirlere, evsizlere, açlara merhamet edilir (Kontrol grubu, K7, son test)."

"Allaha ibadet edenlere merhamet edilir (Kontrol grubu, K11, ön test)."

"Yoksullara, fakirlere, kimsesizlere merhamet edilir (Kontrol grubu, K11, son test)."

"İnsanlara merhamet edilir çünkü insanlar kötülük yapıyor (Kontrol grubu, E1, ön test)."

"Bütün canlılara merhamet edilir çünkü Allah her şeyi affeder (Kontrol grubu, E1, son test)."

"Bize yardım edenlere merhamet edilir (Kontrol grubu, K9, ön test)."

"İyi olan kişilere merhamet edilir (Kontrol grubu, K9, son test)."

"Kötü durumda olan, acınılacak durumda olanlara merhamet edilir (Kontrol grubu, K6, ön test)."

"Açlara, yoksullara, fakirlere merhamet edilir (Kontrol grubu, K6, son test)."

İnsanlara karşı merhamet gösterilmesine ilişkin 3.,4.,5. ve 6. sorulara verilen cevaplar incelenmiş ve Tablo 3.3'de sunulmuştur.

Tablo 3.3 İnsanlara karşı merhamet gösterilmesine ilişkin öğrenci görüşlerinin frekans dağılımı

	Deney grubu		Kontrol grubu	
	Ön test (f)	Son test (f)	Ön test (f)	Son test (f)
Acımak	14	38	10	6
Üzüntü duymak	48	47	51	54
Yardım Etmek	16	27	36	31
Sevgi göstermek	-	-	-	-
Şefkat göstermek	13	14	11	10
Duyarlı olmak	2	6	-	-
Korumak/Kollamak	8	13	8	13
Manevi bir duygu	10	21	12	11
İyi niyetli olmak	-	-	-	-
Hoş görülme	-	-	-	-
Toplam	111	166	128	117

Tablo 3.3 incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin insanlara karşı merhamet duygusuna ilişkin ön testte “üzüntü duymak (48 kişi)”, “yardım etmek (16 kişi)”, “acımak (14 kişi)”, “şefkat göstermek (13 kişi)”, “manevi bir duygu (10 kişi)”, “korumak/kollamak (8 kişi)”, “duyarlı olmak (2 kişi)” kavramlarına değindiği görülmektedir. Kontrol grubu öğrencilerinin ise insanlara karşı merhamet duygusuna ilişkin ön testte “üzüntü duymak (51 kişi)”, “yardım etmek (36 kişi)”, “manevi bir duygu (12 kişi)”, “şefkat göstermek (11 kişi)”, “acımak (10 kişi)”, “korumak/kollamak (8 kişi)” kavramlarına değindiği görülmektedir.

Deney grubu öğrencilerinin insanlara karşı merhamet duygusuna ilişkin son testte verdikleri cevaplar incelendiğinde merhamet kavramının içinde barındırdığı ve yukarıda belirtilen 7 kavrama değindiği görülmektedir. Deney grubu öğrencilerinin ön test-son test kapsamında değindikleri bu kavramların karşılaştırması yapıldığında ise en fazla “acımak (38 kişi)” kavramındaki artışın 24 kişi, “manevi bir duygu (21 kişi)” kavramındaki artışın 11 kişi, “yardım etmek (27 kişi)” kavramındaki artışın ise 11 kişi olduğu görülmektedir. Ayrıca “korumak/kollamak (13 kişi)”, “duyarlı olmak (6 kişi)” kavramlarında da artış olduğu görülmektedir. Kontrol grubu öğrencilerinin ön test-son test kapsamında insanlara karşı merhamet duygusuna ilişkin değindikleri bu kavramların karşılaştırması yapıldığında ise çok fazla bir değişikliğin olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.3 genel olarak değerlendirildiğinde ise deney grubu öğrencilerinin ön testte merhamet kavramının içinde barındırdığı toplam 111 kavrama değindiği, son testte ise bu kavramlara değinme sayısının 166'ya yükseldiği ve deney grubundaki bu artışın yaklaşık %50 civarında olduğu görülmektedir. Kontrol grubunda ise ön test ve son test sonuçları arasında çok fazla değişimin olmadığı görülmektedir. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

“Zor durumda oldukları için (Deney grubu, K₂, ön test).”

“O durumda bırakmak istemezdim üzüldüm (Deney grubu, K₂, son test).”

“Tatlı bir duygu hissedirdim, temizleyip karnını doyurdum. (Deney grubu, K₁₀, ön test).”

“Üzüntü sevinç karışımı bir duygu karnını doyurup ona yardım ederdim (Deney grubu, K₁₀, son test).”

“Onun yerinde ben olsam kendimi çöp parçası gibi hissedirdim (Deney grubu, E₄, ön test).”

“Dış görünüş ile dalga geçilmez. Onun kalbini kırmamak için dalga geçmem (Deney grubu, E₄, son test).”

“Bende onun yerinde olabilirdim diye düşünürdüm (Deney grubu, E₄, ön test).”

“Azıcıkta olsa acısını üzüntüsünü dindirebilmek için elimden geleni yapardım onun acısına mutluluk katardım (Deney grubu, E₄, son test).”

“ Üzüntü hissedirdim dışlandığı için (Deney grubu, K₃, ön test).”

“Acıma ve üzüntü hissedirdim oda bir insan sonuçta (Deney grubu, K₃, son test).”

“ Arkadaşıma üzüldüm nasıl olsa sana bunu yapan kişi cezasını çeker derdim (Kontrol grubu, E₆, ön test)

“ Arkadaşıma üzüldüm sana bunu kim yaptı derdim ve yaparı dövmeye giderdim (Kontrol grubu, E₆, son test)

“ Üzüldüm ve yanına giderdim (Kontrol grubu, K₃, ön test)

“Üzüldüm ve yanına gidip ne oldu diye sorardım (Kontrol grubu, K₃, son test)

“Üzüldüm anneme kızardım (Kontrol grubu, E₂, ön test).”

“ Üzülürdüm örtüyü makinenin üstüne ben kaldırırdım (Kontrol grubu, E₂, son test)

“ Kaza yapan kişilere üzülürdüm ve 112’yi arardım (Kontrol grubu, E₄, ön test).”

“Kişilere üzülürdüm ve 112’yi arardım (Kontrol grubu, E₄, son test).”

“ Üzülürdüm ve onla yemeğimi paylaşırdım (Kontrol grubu, K₄, ön test).”

“ Üzülürdüm ve ona kendi yemeğimden verirdim (Kontrol grubu, K₄, son test).”

Hayvanlara karşı merhamet gösterilmesine ilişkin 7.,8.,9. ve 10. sorulara verilen cevaplar incelenmiş ve Tablo 3.4’de sunulmuştur.

Tablo 3.4. Hayvanlara karşı merhamet gösterilmesine ilişkin edilmesi yönüne ilişkin öğrenci görüşlerinin frekans dağılımı

	Deney grubu		Kontrol grubu	
	Ön test (f)	Son test (f)	Ön test (f)	Son test (f)
Acımak	19	35	21	24
Üzüntü duymak	48	47	51	54
Yardım Etmek	17	21	21	17
Sevgi göstermek	-	1	-	-
Şefkat göstermek	21	26	22	18
Duyarlı olmak	7	11	15	11
Korumak/Kollamak	12	24	8	12
Manevi bir duygu	19	19	21	14
İyi niyetli olmak	-	-	1	-
Hoş görülme	-	-	-	-
Toplam	143	184	160	150

Tablo 3.4 incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin hayvanlara karşı merhamet duygusuna ilişkin ön testte en fazla “üzüntü duymak (48 kişi)”, “ Şefkat göstermek (21 kişi)”, “acıma ve manevi bir duygu (19’ar kişi)”, “ yardım etmek (17 kişi)”, “ korumak/kollamak (12 kişi)”, “ duyarlı olmak (7 kişi)” kavramlarına değindiği görülmektedir. Kontrol grubu öğrencilerinin ise merhametin tanımına ilişkin ön testte en fazla “üzüntü (51 kişi)”, “ şefkat göstermek (22 kişi)”, ve “acıma, yardım etmek ve manevi bir duygu (21’ar kişi)”, “duyarlı olmak (15 kişi)”, “korumak/kollamak (8 kişi)”, “ iyi niyetli olmak (1 kişi)” kavramlarına değindiği görülmektedir.

Deney grubu öğrencilerinin hayvanlara karşı merhamet duygusuna ilişkin son testte verdikleri cevaplar incelendiğinde merhamet kavramının içinde barındırdığı ve yukarıda belirtilen 10 kavramdan 8'ine değindiği görülmektedir. Deney grubu öğrencilerinin ön test-son test kapsamında değindikleri bu kavramların karşılaştırması yapıldığında ise en fazla artışın “acımak (35 kişi)”, “korumak/kollamak (24 kişi)” , “ şefkat göstermek (26 kişi)” kavramlarında olduğu görülmektedir. Kontrol grubu öğrencilerinin ön test-son test kapsamında merhametin tanımına ilişkin değindikleri bu kavramların karşılaştırması yapıldığında ise çok fazla bir değişikliğin olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.4 genel olarak değerlendirildiğinde ise deney grubu öğrencilerinin ön testte merhamet kavramının içinde barındırdığı toplam 143 kavrama değindiği, son testte ise bu kavramlara değinme sayısının 184'ya yükseldiği ve deney grubundaki bu artışın yaklaşık %29 civarında olduğu görülmektedir. Kontrol grubunda ise ön test ve son test sonuçları arasında düşük oranda bir azalma olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

“Üzülürdüm aç kalıp ölmesini istemezdim (Deney grubu, K₃, ön test).”

“Üzülürdüm aç kalıp ölmesini istemem hayvanlarında bizim gibi olduğuna inanarak (Deney grubu, K₃, son test).”

“Mutluluk hissederdim yılandan korktuğum için (Deney grubu, K₃, ön test).”

“ Çok üzülürdüm çünkü ben artık yılandan korkmuyorum ve onun da neslinin bir gün tükeneceğini biliyorum (Deney grubu, K₃,son test).”

“Yoksul olduğunu hissederdim köpeklere yem olmasını istemezdim (Deney grubu, E₃, ön test).”

“Acıma, üzüntü hissederdim ona yardım ederdim onu korurdum (Deney grubu, E₃, son test).”

“Yılanları hiç sevmem ama yine de acırdım ama bir şey yapamazdım (Deney grubu, K₂, ön test).”

“ Acırdım yılanları sevmesem de onun da bir canlı olduğunu ve canının acıdığını düşünüp biz yardım etmezsek kimse yardım etmez(Deney grubu, K₂, son test).”

“ Kızardım fillerin zarar görmesini istemem (Deney grubu, K₇, ön test).”

“Üzülürdüm, kızardım kolye yapmak için canlının canlıyı öldürmesine müsaade edemeyiz (Deney grubu, K7, son test).”

“ Kolye için hayvanlara kıydıklarını düşünür o kolyeyi almazdım (Kontrol grubu, K8, ön test).”

“ Filler için üzülür kolye alanları uyarırdım (Kontrol grubu, K8, son test).”

“ Hayvanları sevdiğim için ona üzülürdüm ve biberonla süt verirdim (Kontrol grubu, E5, ön test).”

“ Acı hissedirdim ve ona süt verirdim (Kontrol grubu, E5, son test).”

“ Üzülürdüm onu eve götürürdüm (Kontrol grubu, K11, ön test).”

“ Üzülürdüm onu eve götürür ve yatırırdım (Kontrol grubu, K11, son test).”

“ Yılanları bende öldürürdüm (Kontrol grubu, K2, ön test).”

“ Bende onlarla birlikte öldürürdüm (Kontrol grubu, K2, son test).”

“ Korkardım bende yılanları öldürürdüm (Kontrol grubu, E1, ön test).”

“ Sevinirdim bende yılanları öldürürdüm (Kontrol grubu, E1, son test).”

Bitkilere karşı merhamet gösterilmesine ilişkin 11.,12.,13. ve 14. sorulara verilen cevaplar incelenmiş ve Tablo 3.5’de sunulmuştur.

Tablo 3.5. Bitkilere karşı merhamet gösterilmesine yönüne ilişkin öğrenci görüşlerinin frekans dağılımı

	Deney grubu		Kontrol grubu	
	Ön test (f)	Son test (f)	Ön test (f)	Son test (f)
Acımak	15	19	3	5
Üzüntü duymak	27	36	41	44
Yardım Etmek	25	28	5	7
Sevgi göstermek	-	-	-	-
Şefkat göstermek	-	-	3	1
Duyarlı olmak	16	23	37	36
Korumak/Kollamak	18	26	14	12
Manevi bir duygu	38	49	24	29
İyi niyetli olmak	-	9	8	6
Hoş görülü olmak	-	-	-	-
Toplam	139	190	135	140

Tablo 3.5 incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin bitkilere karşı merhamet duygusuna ilişkin ön testte “manevi bir duygu (38 kişi)”, “üzüntü duymak (27 kişi)”,

“yardım etmek (25 kişi)”, “korumak/kollamak (18 kişi)”, “duyarlı olmak (16 kişi)”, “acımak (15 kişi)”, kavramlarına değindiği görülmektedir. Kontrol grubu öğrencilerinin ise bitkilere karşı merhamet duygusuna ilişkin ön testte “üzüntü duymak (41 kişi)”, “duyarlı olmak (37 kişi)”, “manevi bir duygu (24 kişi)”, “korumak/kollamak (14 kişi)”, “iyi niyetli olmak (8 kişi)”, “yardım etmek (5 kişi)”, “acımak ve şefkat göstermek (3 kişi)” kavramlarına değindiği görülmektedir.

Deney grubu öğrencilerinin bitkilere karşı merhamet duygusuna ilişkin son testte verdikleri cevaplar incelendiğinde merhamet kavramının içinde barındırdığı ve yukarıda belirtilen 7 kavrama değindiği görülmektedir. Deney grubu öğrencilerinin ön test-son test kapsamında değindikleri bu kavramların karşılaştırması yapıldığında ise en fazla artışın “manevi bir duygu (49 kişi)”, “üzüntü (36 kişi)”, “iyi niyetli olmak (9 kişi)”, kavramlarında olduğu görülmektedir. Kontrol grubu öğrencilerinin ön test-son test kapsamında merhamet kavramının içinde barındırdığı bu kavramların karşılaştırması yapıldığında ise çok fazla bir değişikliğin olmadığı ancak “manevi bir duygu (29 kişi)” kavramında artış görülmektedir.

Tablo 3.5 genel olarak değerlendirildiğinde ise deney grubu öğrencilerinin ön testte merhamet kavramının içinde barındırdığı toplam 139 kavrama değindiği, son testte ise bu kavramlara değinme sayısının 190’a yükseldiği ve deney grubundaki bu artışın yaklaşık %37 civarında olduğu görülmektedir. Kontrol grubunda ise ön test ve son test sonuçları arasında artışın yaklaşık %4 olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

Bir başka sonuçta ise, deney grubu öğrencilerinin Fen Bilimleri dersinin merhamet duygusunu geliştirir/ geliştirmez ile ilgili görüşleri incelenmiş ve Tablo 3.6’de sunulmuştur.

Tablo 3.6. Deney grubu öğrencilerinin Fen Bilimleri dersinin merhamet duygusunu geliştirir/ geliştirmez ile ilgili görüşlerinin frekans dağılımı

	Deney grubu	
	Ön test (f)	Son test (f)
Geliştirir.	10	16
Geliştirmez.	6	0
Toplam	16	16

Tablo 3.6 incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin ön testte “geliştirir (10 kişi)”, “geliştirmez (6 kişi)” cevabını verdiği görülmektedir. Deney grubu öğrencileri son testte ise “geliştirir (16 kişi)”, “geliştirmez (0 kişi)” cevabını verdikleri görülmüştür. Deney grubu öğrencilerinin görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir.

“Geliştirmez. (Çünkü her dersin kendine göre konuları var o yüzden konusu değil Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin konusu.” (Deney grubu, E3, ön test).”

“Geliştirir. (Çünkü videolar izledik canlılara karşı nasıl davranmamız gerektiğini öğrendik (Deney grubu, E3, son test).”

“Geliştirmez. (Çünkü Din Kültürü ve Ahlak Bilgisinin konusu. Fen Bilimleri dersinde elektronları ve atomları öğreniyoruz (Deney grubu, E1, ön test).”

“Geliştirir. (Çünkü canlılara nasıl davrandıklarını ve nasıl zulüm ettiklerini öğreniyoruz ve karşı gelmek için neler yapılacağını öğreniyoruz (Deney grubu, E1, son test).”

““Geliştirmez. (Çünkü Fen Bilimleri dersinde merhametle ilgili konu yok (Deney grubu, K6, ön test).”

“Geliştirir. (Çünkü hayvanlara zarar veren insanları görüyoruz ve bilinçleniyoruz (Deney grubu, K6, son test).”

“Geliştirmez. (Çünkü her dersin kendine göre içeriği var, E2, ön test).”

“Geliştirir. (Çünkü leoparın derisini alıp kürk yapıyorlar, fillerin dişlerini kesip kolye yapıyorlar bu yüzden çalılara karşı merhametli olmamız lazım, E2, son test).”

“Geliştirmez. (Çünkü merhamet Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile alakalı bir konudur (Deney grubu, K11, ön test).”

“Geliştirir. (Çünkü fokları öldürüyorlar öldürmemeleri gerekiyor (Deney grubu, K11, son test).”

“Geliştirmez.(Çünkü Fen Bilimleri Kitabımızda merhametle ilgili bir konu yok) Deney grubu, K1, ön test).”

“Geliştirir. (Çünkü nesli tükenmiş canlıları koruyabiliriz) Deney grubu, K1, son test).”

Aşağıdaki paragrafta deney grubu öğrencilerinden K₄'ün paragrafta dersi almadan önce ve aldıktan sonra neler hissettiğini anlatmıştır;

“ Ben bu dersi almadan önce hayvanları severdim ama öyle aşırı denecek bir seviyede değil. Hayvanları belirli belirsiz severdim.

Bazı hayvanlar bana tiksindirici ve korkunç geliyor. Mesela yılan hem tiksindirici hem de korkunç. Bazı hayvanlar ise aksine beni daha fazla kendine çekiyor. Onların tatlılığı beni cezbediyor. Tiksindirici hayvanlara değil bakmak yanından bile geçmek istemezdim.”(K₄, dersi almadan önce)

“ Bu dersi aldıktan sonra hayvanlara karşı bakış açım değişti. Adeta bana ilginç görünmeye başladılar.

En nefret ettiğim hayvanların bile böyle ilginç özelliklerinin olduğunu görünce çok şaşırdım. Sadece sıradan işe yaramaz bir hayvan olduklarını düşünüyordum. Hele ki onlara yapılan işkenceleri görünce içimde bir koruma duygusu barındırmaya başladım.

Artık hayvanları dış görünüşüyle yargılamıyorum hatta hiçbir şeyiyle yargılamıyorum onları olduğu gibi kabul ediyorum.” (K₄, dersi aldıktan sonra)

Deney grubu öğrencilerinden K₄'ün paragrafta dersi aldıktan sonra neler hissettiğine ilişkin görüşleri incelendiğinde öğrencinin hayvanlara karşı tutumunun değiştiği ve farkındalığının arttığı görülmektedir.

Aşağıdaki paragrafta deney grubu öğrencilerinden K₁₀'un paragrafta dersi almadan önce ve aldıktan sonra neler hissettiğini anlatmıştır;

“ Ben bu konuya başlamadan önce hayvanlar hakkında bazı şeyleri bilmiyordum.

Mesela orkide, fok, Kafkas öküzü, leoparın neslinin tükenmek üzere olduğunu bilmiyordum. Fildişlerinden kolye yapıldığını ve fokların derisinin kullanıldığını bilmiyordum.” (K₁₀, dersi almadan önce)

“ Bu konuyu bitirdikten sonra benim canlılara karşı duyduğum

merhamet duygum gelişti.

Ailem ve ben kedilere ekmek ve süt vermeye başladık ve artık ekmeklerimizi çöpe atmıyoruz hayvanlara veriyoruz. İnşallah benim gibi arkadaşlarımızın da içinde böyle duygular uyanmıştır.”(K₁₀, dersi aldıktan sonra)

Aşağıdaki paragrafta deney grubu öğrencilerinden K₁₁'in paragrafta dersi almadan önce ve aldıktan sonra neler hissettiğini anlatmıştır;

“ Ben bu dersi almadan önce hayvanlardan korkuyordum mesela yılandan hep çayırılık bir yere gittiğimde acaba yılan çıkar mı diye korkuyordum ürkek ürkek geziyordum. Köpeklerden çok korkuyordum onları uzaktan görsem tüylerim diken diken oluyordu.”(K₁₁, dersi almadan önce)

“ Ama bu dersi aldıktan sonra hayvanların hep insanlar onlara kötülük yaptığı için bize zarar verdiklerini gördüm ve artık hiçbir hayvana kötülük yapmayacağım ve onları gördüğümde korkmayacağım diye kendime söz verdim.” (K₁₁, dersi aldıktan sonra)

Aşağıdaki paragrafta deney grubu öğrencilerinden K₃'ün paragrafta dersi almadan önce ve aldıktan sonra neler hissettiğini anlatmıştır;

“ Hayvanları ve bitkileri öneme almazdım. Onlara değer vermezdim. Mesela bir hayvan görsem onu hiç düşünmez vururdum. Mesela hayvanların nesli tükeniyor diyorlardı nedense içim cız etmiyordum. Kısacası hayvanlara karşı acıma duygum yoktu. Zaten annem bana hayvanları pis diye elletmiyordu. Yani hayvanları koruyan bir insan değildim.” (K₃, dersi almadan önce)

“Yaptığımız etkinliklerden sonra hayvanlara karşı ilgim arttı. Artık bitkileri ve hayvanları öneme alıyorum. Yani geleceği düşünüyorum. Hatta nesli tükenen hayvanları düşündükçe sinirleniyorum. Göz göre göre onların ölmesini izliyoruz ve artık bilgilendim. Bu ders bana çok şey kazandırdı.” (K₃, dersi aldıktan sonra)

Aşağıdaki paragrafta deney grubu öğrencilerinden E3'ün paragrafta dersi almadan önce ve aldıktan sonra neler hissettiğini anlatmıştır;

“ Bu üniteyi işlemeden önce canlılara iyi davranmıyordum. Canlılara karşı bilgim vardı ama çok değildi. Kuşların çöpleri bilinçsizce yediğini bilmiyordum. Doğanın çok kirlendiğini bilmiyor önlem almıyordum.” (E3, dersi almadan önce)

“ Bu dersi aldıktan sonra canlılara iki kat önem vermeye başladım. Doğayı iki kat daha temiz tutmaya başladım. Her şeyden tasarruf etmeye daha önem verdim. Canlıların yaşamını daha yakından takip etmeye başladım. İçimdeki merhamet duygum açığa çıktı .” (E3, dersi aldıktan sonra)

Aşağıdaki paragrafta deney grubu öğrencilerinden K7'nin paragrafta dersi almadan önce ve aldıktan sonra neler hissettiğini anlatmıştır;

“Bu dersi almadan önce bazı hayvanları sevmezdim mesela yılanı, kurbağayı, kaplumbağayı sevmezdim. Onların isminin bile geçmesini istemezdim. Onları görünüşlerine göre ayırırdım. Sevdiğim hayvanları beslerdim ve zarar verenleri uyarırdım .” (K7, dersi almadan önce)

“Bu dersi aldıktan sonra sevmediğim hayvanları çok sevmeye başladım. Onlara karşı içimdeki merhamet duygum büyüdü ve artık hiç birini görünüşlerine göre ayırmıyorum. Eğer biz onlara zarar vermezsek onların bize zarar vermeyeceğini öğrendim. Şimdi onlara daha çok sevgi gösteriyorum. Korktuğum hayvanlardan korkmamayı öğrendim. Herkes hayvan sevsin, geleceğe zarar vermesin.” (K7, dersi aldıktan sonra)

Öğrencilerin dersi almadan önce ve aldıktan sonra canlılara karşı neler hissettiklerini anlatan yazıları incelenmiş ve öğrencilerin canlılar karşı olan duygu ve düşüncelerinin olumlu yönde geliştiği görülmüştür.

4. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde; üçüncü bölümde verilen bulguların ve bulgulara bağlı olarak yapılan yorumlar ışığında, araştırmanın sonuçlarına yer verilmiş, sonuçlar farklı boyutlarıyla tartışılmış ve sonuçlardan yola çıkarak araştırmacılara bazı önerilerde bulunulmuştur.

4.1. Tartışma ve Sonuç

Bu bölümde, Fen Bilimleri dersinde merhamet üzerine yapılan çalışmanın alan yazınla karşılaştırılması yer almaktadır. Araştırmanın bulgularını, öğrencilerin sorulara verdikleri bilgilerden elde edilen alt problemler oluşturmaktadır. Araştırmanın alt problemleri şunlardır:

1. Merhametin tanımına ilişkin öğrenci görüşleri
2. Merhametin kimlere verildiğine ilişkin öğrenci görüşleri
3. İnsanlara karşı merhamet duygusuna/değerine ilişkin öğrenci görüşleri
4. Hayvanlara karşı merhamet duygusuna/değerine ilişkin öğrenci görüşleri
5. Bitkilere karşı merhamet duygusuna/değerine ilişkin öğrenci görüşleri
6. Öğrencilerinin Fen Bilimleri dersinin merhamet duygusunu geliştirir/ geliştirmez ile ilgili görüşleri
7. Öğrencilerin dersi almadan önceki ve aldıktan sonraki düşüncelerine ilişkin görüşleri

4.1.1. Merhametin Tanımına İlişkin Öğrenci Görüşleri

Deney grubu öğrencilerinin ön testte yer alan merhamet tanımına yönelik görüşlerine bakıldığında öğrencilerin merhameti “sevgi göstermek (10 kişi)”, “yardım etmek ve acımak (9’ar kişi)”, “duyarlı olmak ve iyi niyetli olmak (8’er kişi)” şeklinde açıkladıkları görülürken; "üzüntü duymak, korumak/kollamak" kavramlarına hiç değinmedikleri görülmüştür. Bu öğrencilerin son testte verdikleri cevaplara bakıldığında ise ön testte hiç değinmedikleri kavramlar da dâhil olmak üzere merhamet kavramının içinde barındırdığı en önemli on kavramın tamamına

değindikleri sonucuna ulaşılmıştır. On kavram içerisinde en fazla artışın “hoşgörülü olmak (13 kişi)” ve “manevi bir duygu (10 kişi)” kavramlarında olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin merhamet kavramının içinde barındırdığı kavramlara ön test ve son test arasında değinme oranlarının %60 oranında arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu artışın merhamete yönelik olarak yapılan etkinlikler ile öğrencilere yaşantılar sağlanarak onların Fen Bilimlerine karşı olumlu bir bakış açısı geliştirilebileceği görülmüştür (Tablo 3.1).

Ulaşılan bu bulgu Fidan'ın (2009) yaptığı çalışmasındaki değerler eğitiminde en önemli faktörün değerleri yaşamak olduğu bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Yiğittir ve Öcal (2010) yaptıkları çalışmada değer eğitime yönelik olarak öğrencilerin daha çok güzel söz, saygı, çevre duyarlılığı, iyi insan olma ve hoşgörü değerlerinin daha çok tercih edildiğini tespit etmişlerdir. Dede Korkut Hikâyelerinde hangi değerlere yer verildiğine ilişkin yaptıkları çalışmalarında saygı, cesaret, aile birliği, sevgi değerlerinin yanı sıra onurlu olma, toplumsal ve dini değerler ile merhametin de yer aldığı sonucuna ulaşmışlardır. Tay, Durmaz ve Şanal (2013), 4., 5., 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde yer alan değerlere ilişkin görüşlerini belirledikleri çalışmalarında öğrencilerin sevgi, saygı, aile, dostluk, para ve çalışkanlık gibi değerleri çok; estetik, güvenilirlik, kültürel miras ve inanç gibi değerleri ise az kullandıklarını tespit etmişlerdir. Tarkoçin, Berктаş ve Uyanık Balat'ın (2013) okul öncesi öğretmenlerinin yaptıkları sınıf içi etkinliklerde çocuklarla olan iletişimde kullandıkları çalışmalarda ise öğretmenlerin kullandıkları değerler arasında en az merhamet değerine de ulaşmışlardır. Yine Doğan, Uğurlu ve Çetinkaya (2013) öğretmenlerin değerler eğitimi kapsamında öğrencilere değerleri hangi düzeyde kazandırdıklarını araştırdıkları çalışmalarının sonucunda sevgi, saygı, sorumluluk, yardımlaşma değerlerini kazandırabildiklerini, barış, hoşgörü, dürüstlük ve ahlak değerlerini yeterli düzeyde kazandıramadıklarını, merhamet değerini ise kazandıramadıklarını tespit etmişlerdir. Alan yazında yer alan çalışmaların bulguları doğrultusunda çalışmalarda az olarak tercih edilen merhamet değerinin Fen Bilimleri dersi ile kazandırılmasının sağlanabileceği düşünülmektedir. Çelenk'in (2003) yaptığı çalışmada aile şefkat ve korumasının okul başarısının yükselmesinde önemli bir faktör olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ergün'ün (2013) ergenlere yönelik çalışmasında ergenlere verilen değerler eğitiminin öz düzenleme yeterliliklerini ve içsel değerlerini

arttırdığı ve sınav kaygılarını azalttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmalar doğrultusunda okullarda verilen değerler eğitimin öğrenci davranışları açısından çok önemli bir ihtiyaç olduğu görülmektedir (Ateş, 2013). Nitekim Özdaş (2013) değerlerin kazandırılma düzeyinin öğrencilerde istenmeyen davranışların görülme sıklığı ile ilişkisine baktığında negatif yönde bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Bu bulgu ile değerlerin kazanılması, öğrencilerde istenmeyen davranışların da azalmasının sağlanacağı ileri sürülebilir.

Kontrol grubu öğrencilerinin ön testte yer alan merhamet tanımına yönelik görüşlerine bakıldığında öğrencilerin “yardım etmek (12 kişi)” ve “acımak (7 kişi)” şeklinde ifade ettikleri görülürken; "şefkat göstermek, duyarlı olmak, korumak/kollamak ve hoşgörülü olmak" kavramlarına hiç değinmedikleri görülmüştür. Bu öğrencilerin son testte verdikleri cevaplara bakıldığında ise ön testte verdikleri cevaplardan farklı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 3.1).

4.1.2. Merhametin Kimlere Gösterilmesi Gerektiğine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Deney grubu öğrencilerinin ön testte yer alan merhametin kimlere gösterilmesi gerektiğine ilişkin görüşlerine bakıldığında öğrencilerin “yardıma ihtiyacı olanlara (16 kişi)”, “hayvanlara (10 kişi)”, “insanlara (11 kişi)”, “bitkilere (6 kişi)” kavramlarını ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu öğrencilerin son testte verdikleri cevaplara bakıldığında ise en fazla artışın hayvanlara (17 kişi)” ve “bitkilere (9 kişi)” kavramlarına ait olduğu görülmüştür. Öğrencilerin değindikleri kavram sayısında %20 oranında bir artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerdeki bu artışın Fen Bilimleri dersi ile çevreye olan duyarlılıklarının ve farkındalıklarının daha da arttığı sonucunu gösterebilir (Tablo 3.2).

Kontrol grubu öğrencilerinin ön testte yer alan merhametin kimlere gösterilmesi gerektiğine ilişkin görüşlerine bakıldığında ise öğrencilerin “insanlara (16 kişi)” ve “hayvanlara (11 kişi)”, “bitkilere (3 kişi)”, “yardıma ihtiyacı olan her canlıya (1 kişi)” kavramlarını ifade ettikleri görülmüştür. Bu öğrencilerin son testte verdikleri cevaplara bakıldığında ön testte verdikleri cevaplardan farklı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır (Tablo 3.2).

4.1.3. İnsanlara Karşı Merhamet Duygusuna/Değerine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Deney gurubu öğrencilerinin ön testte yer alan insanlara karşı merhamet duygusuna ilişkin görüşlerine bakıldığında öğrencilerin “üzüntü duymak (48 kişi)”, “yardım etmek (16 kişi)”, “acımak (14 kişi)”, “ şefkat göstermek (13 kişi)”, “manevi bir duygu(10 kişi)”, “korumak/kollamak (8 kişi)”, “duyarlı olmak (2 kişi)” kavramlarını ifade ettikleri görülmüştür. Bu öğrencilerin son testte verdikleri cevaplara bakıldığında ise en fazla artışın “acımak (38 kişi)” kavramındaki artışın 24 kişi , “manevi bir duygu (21 kişi)” kavramındaki artışın 11 kişi, “ yardım etmek (27 kişi)” kavramındaki artışın ise 11 kişi olduğu görülmüştür. Öğrencilerin verdikleri cevaplarda merhamet kavramının içinde barındırdığı kavramlara değinme yüzdesine baktığımızda ise artışın %50 civarında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu ile öğrencilerin insanlara karşı merhamet duygusunda farkındalıklarının arttığı sonucuna ulaşılabilir (Tablo 3.3).

Yiğittir ve Öcal (2010) öğrencilerin değer yönelimlerini belirledikleri çalışmalarında en çok tercih edilen değerlerin dürüstlük, yardımseverlik, hoşgörülü olma ve sevgi bulgularına ulaşmışlardır. Izgar (2013) 8. sınıf öğrencilerinin değerler eğitimi programının öğrencilerdeki demokratik tutum ve davranışlara etkisini incelediği çalışmasının sonucunda, öğrencilerde bazı tutum ve davranışların değiştiğini, ayrıca insan onuru saygı, arkadaşlık, eşitlik, sorumluluk, adalet gibi insanların yapması gereken davranışlarda olumlu yönde değişikliğin olduğunu tespit etmiştir. Bu bulgular yapılan etkinliklerin günümüzde giderek azalan insani değerlerin ve insanların birbirlerine yönelik gösterdikleri olumlu davranışların daha da artmasını sağlayacağını göstermektedir.

Kontrol grubu öğrencilerinin ön testte yer alan insanlara karşı merhamet duygusuna ilişkin görüşlerine bakıldığında öğrencilerin “üzüntü duymak (51 kişi)”, “ yardım etmek (36 kişi)”, “manevi bir duygu (12 kişi)”, “ şefkat göstermek (11 kişi)”, “acımak (10 kişi)”, “ korumak/ kollamak (8 kişi)” kavramlarını belirttikleri görülmüştür. Bu öğrencilerin son testte verdikleri cevaplara bakıldığında ise ön testte verdikleri cevaplar ile aynı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Tablo 3.3).

4.1.4. Hayvanlara Karşı Merhamet Duygusuna/Değerine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Deney gurubu öğrencilerinin ön testte yer alan hayvanlara karşı merhamet duygusuna ilişkin görüşlerine bakıldığında öğrencilerin “üzüntü duymak (48 kişi)”, “ Şefkat göstermek (21 kişi)”, “acıma ve manevi bir duygu (19’ar kişi)”, “ yardım etmek (17 kişi)”, “ korumak/kollamak (12 kişi)”, “ duyarlı olmak (7 kişi)” kavramlarına değindikleri görülmüştür. Buna paralel bir çalışma olarak Seçgin ve Yalvaç'ın (2010) yaptıkları çalışmalarında çevre sorunlarına yönelik olarak ilköğretim öğrencilerinin duyarsızlık ve insan gibi kavramları tekrarladıkları görülmüştür. Çalışmamızdaki öğrencilerin son testte verdikleri cevaplara bakıldığında ise en fazla artışın “acımak (35 kişi)”, “korumak/ kollamak (24 kişi)”, “ şefkat göstermek (26 kişi)” kavramlarında olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin verdikleri cevaplarda merhamet kavramının içinde barındırdığı kavramlara değinme yüzdesine baktığımızda ise artışın %29 civarında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu ile öğrencilerin hayvanlara karşı merhamet duygusunda farkındalıklarının arttığı sonucuna ulaşılabilir (Tablo 3.4).

Özdemir (2010)'in, yaptığı çalışmasında öğrencilerin çevreye karşı olan farkındalıklarının arttığı ve sorumlu davranış gösterme eğilimi olduğu bulgusu çalışmamızın bulgusu ile paralellik göstermektedir. Emre ve Erten'in (2012) yaptıkları çalışma ise sınıf seviyesi arttıkça bitki ve hayvanlara karşı olan ilginin azaldığı sonucuna ulaşmışlardır. Aynı çalışmanın bir diğer sonucu ise kız öğrencilerin bitki ve hayvanlara olan ilgilerinin erkek öğrencilerden yüksek olduğu bulgusudur.

Kontrol grubu öğrencilerinin ön testte yer alan hayvanlara karşı merhamet duygusuna ilişkin görüşlerine bakıldığında öğrencilerin en fazla üzüntü (51 kişi)”, “ şefkat göstermek (22 kişi)”, ve “acıma, yardım etmek ve manevi bir duygu (21’ar kişi)”, “duyarlı olmak (15 kişi)”, “korumak/kollamak (8 kişi)”, “ iyi niyetli olmak (1 kişi)” kavramlarına değindikleri görülmüştür. Bu öğrencilerin son testte verdikleri cevaplara bakıldığında ise ön testte verdikleri cevaplar ile aynı cevapları verdikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Yiğittir ve Öcal'ın (2010) yaptıkları çalışmada da değer eğitimine yönelik olarak öğrencilerin daha çok güzel söz, saygı, çevre duyarlılığı, iyi

insan olma ve hoşgörü değerlerinin daha çok tercih edildiğini tespit etmişlerdir (Tablo 3.4).

4.1.5 Bitkilere Karşı Merhamet Duygusuna/Değerine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Deney grubu öğrencilerinin bitkilere karşı merhamet duygusuna ilişkin ön testte yer alan görüşleri incelendiğinde “manevi bir duygu (38 kişi)”, “üzüntü duymak (27 kişi)”, “yardım etmek (25 kişi)”, “korumak/kollamak (18 kişi)”, “duyarlı olmak (16 kişi)”, “acımak (15 kişi)” kavramlarına değindikleri görülmüştür. Bu öğrencilerin son teste verdikleri cevaplara bakıldığında ise merhamet kavramının içinde barındırdığı ve yukarıda belirtilen 7 kavrama değindiği görülmektedir. Deney grubu öğrencilerinin ön test-son test kapsamında değindikleri bu kavramların karşılaştırması yapıldığında ise en fazla artışın “manevi bir duygu (49 kişi)”, “üzüntü (36 kişi)”, “iyi niyetli olmak (9 kişi)” kavramlarında olduğu görülmektedir. Öğrencilerin verdikleri cevaplarda merhamet kavramının içinde barındırdığı kavramlara değinme yüzdesine baktığımızda ise artışın %37 civarında olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 3.5).

Kontrol grubu öğrencilerinin ise bitkilere karşı merhamet duygusuna ilişkin ön testte “üzüntü duymak (41 kişi)”, “duyarlı olmak (37 kişi)”, “manevi bir duygu (24 kişi)”, “korumak/kollamak (14 kişi)”, “iyi niyetli olmak (8 kişi)”, “yardım etmek (5 kişi)”, “acımak ve şefkat göstermek (3 kişi)” kavramlarına değindiği görülmektedir. Kontrol grubu öğrencilerinin ön test-son test kapsamında merhamet kavramının içinde barındırdığı bu kavramların karşılaştırması yapıldığında yaklaşık %4 olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 3.5).

4.1.6 Öğrencilerinin Fen Bilimleri dersinin merhamet duygusunu geliştirir/geliştirmez ile ilgili görüşleri

Deney grubu öğrencilerinin ön testte “geliştirir (10 kişi)”, “geliştirmez (6 kişi)” cevabını verdikleri tespit edilmiştir. Deney grubu öğrencileri son testte ise “geliştirir (16 kişi)”, “geliştirmez (0 kişi)” cevabını verdikleri sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 3.6).

4.1.7. Öğrencilerin dersi almadan önceki ve aldıktan sonraki düşüncelerine ilişkin görüşleri

Öğrencilerin dersi almadan önce ve aldıktan sonra neler düşündükleri incelenmiş ve öğrencilerin bu dersten etkilendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Dersi aldıktan sonra artık hiç bir canlıyı dış görünüşünden dolayı yargılamamayı öğrenmişler ve onları beslemeyi düşünmüşlerdir. Evde oluşan atık yemekleri, ekmekleri çöpe atmak yerine bir canlıyı besleyerek değerlendireceklerini belirtmişlerdir. Bizler insan olarak canlılara zarar vermediğimiz sürece onların bize zarar vermeyeceği sonucuna ulaştıkları görülmektedir. Ayrıca doğayı canlıları daha yakından takip etmeye ve onlara önem vermeye başladıklarını söylemişlerdir. Bu bulgu Bağcı ve Kılıç'ın (2010) 8. sınıf öğrencileri ile yaptıkları çevre sorunları hakkında sahip oldukları bilgiler ile ilgili çalışmalarında öğrencilerin çevreye verdikleri zararın bilincinde oldukları ve daha temiz çevre içinde yaşamak istedikleri bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Bu bulgudan Fen Bilimleri dersi içerisinde yapılan etkinliklerin merhamet duygusunu daha da geliştirdiği, çevreye olan farkındalıklarının arttığı ve bu gelişmelerin öğrenci görüşlerine de yansıdığı sonucu tespit edilmiştir. Artık canlılara karşı daha merhametliyim onları görünüşlerine göre ayırmıyorum şeklinde ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin yardımlaşma, acımak, üzüntü duymak sevgi göstermek, şefkat göstermek, duyarlı olmak, korumak/kollamak, manevi bir duygu, iyi niyetli olmak, hoş görülme olmak gibi merhamet duygusunun alt başlıklarını olumlu yönde geliştirdiği görülmüştür. Yazıcı (2006) yaptığı çalışmasında değerler eğitimi okullarda planlı ve etkili bir şekilde yapılarak duyuşsal alan davranışların kazanılacağını belirtmiştir. Yangın, Filik ve İşçen (2013) öğretmen adayları ile yaptıkları çalışmalarında çevre konularını öğrenmenin ve çevre eğitiminin duyuşsal alana olumlu katkılar yaptığını tespit etmişlerdir. Yiğittir ve Ercan (2012)46 öğretmen adayları ile yaptıkları çalışmada 46 değerın 554 defa vurgulandığını belirtmişlerdir. Bu değerler ise, topluma ve diğer insanlara faydalı olma, birlik-beraberlik, başarılı olma, yardımseverlik, sorumluluk, iletişim kurma, toplumsal duyarlılık, ilgili olma, kendini geliştirme, doğal çevreye duyarlılık, girişimcilik, insanları bilinçlendirme, planlı olma, aileye önem verme ve örnek olma olarak belirlenmiştir.

4.2. Öneriler

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar ışığında, araştırmacılar için aşağıdaki öneriler yapılabilir.

- Fen Bilimleri derslerinde değerler eğitimindeki sorumluluk, saygı, adil olma, cesaret, dayanışma, temizlik, kültürel mirasa sahip çıkma, fedakârlık, bağımsız ve özgür düşünebilme, özgüven, çalışkanlık, dürüstlük, aile birliğine önem verme gibi diğer değerlere de yer verilebilir.

- Araştırma sadece Fen Bilimleri derslerinde gerçekleştirilmiştir. Okullarda sadece Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kapsamında değil diğer derslerin programlarında da merhamet değerine yer verilerek öğrencilerin her yönüyle gelişmesi sağlanabilir.

- Fen Bilimleri dersi öğretim programı hazırlanırken tutum ve değerlerin geliştirilmesi için çeşitli etkinliklere yer verilebilir.

- Fen Bilimleri dersi öğretim programında yer alan diğer üniteler kapsamında da kazanımlar incelenerek farklı yöntem teknikler ile merhamet değeri gibi diğer değerlerde öğrencilere kazandırılabilir.

- Bu çalışma ortaokul 7. sınıf üzerinde yapılmıştır. Okullarda her sınıf kademesinde bu tür etkinliklere yer verilerek öğrencilerin merhamet değerine farkındalık kazanmaları sağlanabilir.

- Fen Bilimleri derslerinde uygulanan bu etkinlikler gibi etkinlikler öğretim programına konularak sürekli hale getirilebilir.

- Değerler eğitiminin amacına baktığımızda öğrenci davranış bozuklarının önüne geçilmesi yer almaktadır. Okul idarecileri ve öğretmenleri gerekli planlamayı yaparak derslerin bu konuda daha etkili işlenmesi için önlemler alabilirler.

- Yapılan bu çalışma 5 haftalık bir planlama ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere değerlerin kazandırılması uzun sürede yapılması daha iyi sonuçlar vereceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Acar, B., & Yaman, M. (2011). Bağlam temelli öğrenmenin öğrencilerin ilgi ve bilgi düzeylerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education) 40: 01-10.*
2. Akbaş, O. (2009). İlköğretim okullarında görevli branş öğretmenlerinin değer eğitimi yaparken kullandıkları etkinlikler: 2004 ve 2007 yıllarına ilişkin bir karşılaştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi 17(2): 403-414.*
3. Akın, G. (2007). Küresel çevre sorunları. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi /Journal of Social Sciences 31(1): 43-54.*
4. Akpınar, B., & Özdaş, F. (2013). İlköğretimde değer eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri: Nitel bir analiz. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 23(2): 105-113.*
5. Akyol, S., & Fer, S. Sosyal yapılandırmacı öğrenme ortamı tasarımının öğrenenlerin akademik başarılarına ve öğrenmenin kalıcılığına etkisi nedir?. In International Conference on New Trends in Education and Their Implications , 2010, Antalya-TURKEY.
6. Akyüz, H. (2013). Kertenkelenin öldürülmesi ile ilgili hadislerin tahlil ve tenkidi. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi 13 (1):173 -214.*
7. Alım, M. (2006). Avrupa birliği üyelik sürecinde Türkiye’de çevre ve ilköğretimde çevre eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi 14: 599-616.*
8. Altın, B. N., & Oruç, S. (2008). Çocukluk döneminde doğa sporlarının çevre eğitiminde kullanımı. *Çukurova University, Journal of Faculty Education 3 (35): 10- 18.*
9. Altıntaş, M. E. (2012). Bireycilik ve toplumculuk tartışmaları bağlamında değerler eğitimi yaklaşımları. *Değerler Eğitimi Dergisi 10 (24): 31-54.*
10. Altıntaş, H. (2011). Rahmetten şefkat ve merhamete. *Diyanet Aylık Dergi 244: 17-19.*
11. Aran, Ö. C., & Demiral, Ö. (2013). Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri. *1. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi 12 (46): 151-168.*

12. Arpacı, M. (2013). Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni adaylarının değer ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13 (2): 205 -22.
13. Arslan Parlak, E. (2011). Ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi ders müfredatında ahlak ve değerler eğitimi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
14. Artun, H., & Bakırcı, H. (2012). Ülkelerin çevre eğitimine etki eden faktörlerinin değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 20 (2): 365-384.
15. Ateş, A. O. (2003). İslam ve doğal hayatın korunması. *Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1): 5-33.
16. Ateş, F. (2013). İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin değerler eğitimi ve uygulamalarına yönelik görüşleri üzerine nitel bir araştırma. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
17. Aydın, M. Z. (2010). Okulda çalışan herkesin görevi olarak değerler eğitimi. *Değerler Eğitimi Buluşması*, 22.
18. Ayvacı, H. Ş., & Er Nas, S. (2009). Öğretmen kılavuz kitaplarının yapılandırmacı kurama göre öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi. *Necati Bey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED)* 3 (2): 212-225.
19. Ayvacı, S. H., & Bakırcı, H.,(2012). Fen ve Teknoloji öğretmenlerinin fen öğretim süreçleriyle ilgili görüşlerinin 5E modeli açısından incelenmesi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi* 9(2):132-151.
20. Bağcı Kılıç, G., Haymana, F., & Bozyılmaz, B. (2008). İlköğretim fen ve teknoloji dersi öğretim programı'nın bilim okuryazarlığı ve bilimsel süreç becerileri açısından analizi. *Eğitim ve Bilim* 33 (150): 52-63.
21. Bağcı, E. (2013). Çocuk edebiyatı ürünleriyle çocuklar için yazılmış eserlerin değerler eğitimi bağlamında karşılaştırılması. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Manisa.
22. Bakar, E., Keleş, Ö., & Koçakoğlu, M. (2009). Öğretmenlerin MEB 6. sınıf fen ve teknoloji dersi kitap setleriyle ilgili görüşlerinin değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* 10(1): 41-50.

23. Bakırcı, H., & Çepni, S.(2012). Fen ve teknoloji öğretimi için yeni bir model: ortak bilgi yapılandırma modeli. 10.Ulusal Fen ve Matematik Eğitimi Kongresi, 27-30 Haziran 2012, Niğde- TURKEY.
24. Bakıoğlu, A., & Tokmak, N. (2009). Öğretmenlerin değer yargılarının eğitim süreçlerine etkisinin incelenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 30: 65 – 83.
25. Balım, A. G., Sucuoğlu, H., & Aydın, G. (2009). Fen ve teknolojiye yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 25(1): 33-41.
26. Başar, M. (2008). *Çocuğun Başarısında Göz Ardı Edilen Duyuşsal Özelliklerin Getirisi*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ankara.
27. Baydar, P. (2009). İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu süreçte yaşanan soruların değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
28. Baysal, N. (2013). ortaokul sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitimi uygulamalarının öğretmenler yönüyle değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Niğde.
29. Baysal, N., & Saman, O. (2010). İlköğretim beşinci sınıf öğrencileri ile değerler üzerine bir çalışma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 9 (34): 56-69.
30. Biberici, F. (2010). 2–7 yaş arası çocuklarda sevgi ve merhamet değerlerinin hadisler ışığında öğretimi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
31. Bozan, Ö. F. (2011). 7. Sınıf fen ve teknoloji dersi öğretim programı insan ve çevre ünitesi öğrenci kazanımlarının gerçekleşme düzeyinin belirlenmesi, Fırat Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Elazığ.
32. Bozdoğan, A. E., & Yalçın, N. (2005). İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin fen bilgisi derslerindeki fizik konularına karşı tutumları. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 6 (1): 241-247.

33. Bulach, C. R. (2002). Implementing a character education curriculum and assessing its impact on student behaviour. *Clearing House* 76(2) 79- 83.
34. Bulut, B. & Kara, C. (2012). Sosyal bilgiler dersinde topluma hizmet uygulamaları ve sosyal kulüplerle değerler eğitimi. IV. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi, 4-7 Mayıs 2012, İstanbul:1620-1625.
35. Büyükbingöl Yağcı, A. (2012). Değerler eğitimi bağlamında yusuf ile züleyha kıssası. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
36. Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri (11. Baskı)*. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
37. Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve Türkiye’deki uygulamaya bir bakış. *Electronic Turkish Studies* 9(2): 429-436.
38. Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve türkiye’deki uygulamaya bir bakış. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9(2): 429-436.
39. Comte-Sponvilla, A. (2012). *Büyük Erdemler Risalesi. (1.Baskı)*, (Çeviri, Işık Ergüden), İletişim Yayınları, İstanbul.
40. Çakıroğlu, A. E. (2013). Değerler eğitiminde korku kültürünün etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bolu.
41. Çam, F. (2008). Biyoloji derslerinde yaşam temelli öğrenme yaklaşımının etkileri, Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Erzurum.
42. Çandar, H., & Şahin, A. E. (2013). Yapılandırmacı yaklaşımın sınıf yönetimine etkilerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi [H. U. Journal of Education]* 44: 109-119.
43. Çelikler, D., Güneş, M. H., & Şendil, K.(2006). Metaller ve ametaller konusunun yapısalıcı öğrenme kuramına dayalı öğretiminin öğrenci başarısına etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* 7(2):51-59.

44. Çepni, S., Ayas, A., Johnson, D., & Turgut, M. F. (1997). *Fizik Öğretimi*. YÖK/ Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Yayınları, Ankara.
45. Çoban, G. Ü., & Ergin, Ö. (2008). İlköğretim öğrencilerinin feni öğrenme yaklaşımları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 21 (2): 271-293*.
46. Demirbaş, M., & Yağbasan, R. (2004). Fen bilgisi öğretiminde, duyuşsal özelliklerin değerlendirilmesinin işlevi ve öğretim süreci içinde, öğretmen uygulamalarının analizi üzerine bir araştırma. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi 5(2): 177-193*.
47. Demircioğlu, H. (2008). Sınıf öğretmeni adaylarına yönelik maddenin halleri konusuyla ilgili bağlam temelli materyal geliştirilmesi ve etkililiğinin araştırılması, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon.
48. Demircioğlu, İ. H. & Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi 6 (15): 69-88*.
49. Demirel, M. (2009). A review of elementary education curriculum in Turkey: values and values education. *World Applied Sciences Journal 7 (5): 670-678*.
50. Deveci, H., Belet, D. & Türe, H. (2013). Dede korkut hikâyelerinde yer alan değerler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi 12(46): 294-321*.
51. Doğan, S., Uğurlu, C. T., & Çetinkaya, M. Öğretmenlerin değerler eğitimi üzerine görüşleri (nitel bir çalışma). VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu, 14-15 Mayıs 2013, Sakarya.
52. Doğan, Y. (2012). Fen ve teknoloji dersi programında belirtilen yapılandırmacı etkinliklerin benimsenme düzeyi. *Kastamonu Eğitim Dergisi 20(1): 167-186*.
53. Doğanay, A. (2006). *Değerler Eğitimi. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (Editör: Cemil Öztürk), Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
54. Doğru, Ç. T. (2005). Okul-öğretmen-aile işbirliğinin sınıf yönetimine etkisi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak

55. Ekşi, H. & Okudan, A. Y. (2011). Eğitim yöneticilerinin bakış açısı ile değerler eğitimi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi* 8 (2): 178-190.
56. Emre, F. E., & Erten, S. İlköğretim Öğrencilerinin Bitki ve Hayvanlara Karşı İlgileri ve Bu İlgileri Belirleyen Uyarıcı Faktörler. 10.Ulusal Fen ve Matematik Eğitimi Kongresi, 27-30 Haziran 2012, Niğde- TURKEY
57. Ergün, S. (2013). Ergenlere verilen değerler eğitiminin öz düzenleme stratejileri üzerindeki etkisinin sınanması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
58. Erkal, S., Şafak, Ş., & Yertutan, C. (2011). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre bilincinin oluşturulmasında ailenin rolü. *Sosyoekonomi* 1(110107): 145-158.
59. Erol, G. H. & Gezer, K. (2006). Teachers' attitudes toward environment and environmental problems. *International Journal Of Environmental and Science Education* 1 (1):65 – 77.
60. Ersoy, A. (2010). İlköğretimde değer kazanımlarının incelenmesinde karikatür kullanımı: dayanışma değeri örneği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 29 (2): 79-103.
61. Ersoy, A. F., & Türkkan, B. (2010). İlköğretim öğrencilerinin çizdikleri karikatürlere yansıttıkları sosyal ve çevresel sorunların incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 35 (156).
62. Erten, S. (2004). Uluslararası düzeyde yükselen bir değer olarak biyolojik çeşitlilik. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi* 27: 1-10.
63. Evrekli, E., İnel, D., Balım, A. G., & Kesercioğlu, T. (2009). Fen öğretmen adaylarına yönelik yapılandırmacı yaklaşım tutum ölçeği: geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Fen Eğitimi Dergisi* 6 (2): 134-148.
64. Fidan, N. (2012). *Okulda Öğrenme ve Öğretme (3. Baskı)*. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
65. Fidan, N. K. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitim bilim* 2 (2):1-18.
66. Gahramanova, K. (2012). Üniversite eğitim sürecinde değerlerin şekillenmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 4 (2): 1309-8012.

67. Gelen, İ., Yılmaz, A. & Kurtulmuş, M. (2010). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sosyo ekonomik düzeyleri ile değerleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7(14): 237-246
68. Genç, H. & Demirkaya, H., & Karasakal, G. (2010). İlköğretim öğrencilerinin ormana ilişkin görüşleri: Nitel bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 1(2): 150-166.
69. Genç, S. Z. & Eryaman, M. Y. (2008). Değişen değerler ve yeni eğitim paradigması. *Sosyal Bilimler Dergisi*: 89-102.
70. Gökçe, E., İşcan, C. D., & Erdem, A. (2012). Öğretmen adaylarının sınıf ortamında yapılandırmacılık yaklaşımına uygun çalışmalar gerçekleştirmesine ilişkin gözlemleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 1 (1): 111-127.
71. Gökçe, F. (2014). Hak, özgürlük ve sorumluluk parametrelerinde demokrasi değerleri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 39 (173):129-139.
72. Gömlüksiz, M. N., & Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 8 (1): 95-134.
73. Gör, F. (2013). İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programında merhamet değeri, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
74. Gül, R. (2013). Bir değer eğitimi olarak ilköğretim döneminde doğruluk eğitimi, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çorum.
75. Gülay, H., & Ekici, G. (2010). MEB okul öncesi eğitim programının çevre eğitimi açısından analizi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi* 7(1): 74-84.
76. Gülersoy, A. E. (2013). Doğal mirasın korunması açısından sosyal bilgiler (ortaokul) ve coğrafya (orta ve yükseköğretim) müfredat programlarının değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6 (14):31-354.
77. Güneş, Y. (2006). Hadislerde “Rahmet” kavramı. *Yeni Ümit Dini İlimler ve Kültür dergisi* 18 (76): 14-15

78. Güven, S. (2013). İlköğretim ders programlarının öğrenciye kazandırılması hedeflenen değerler açısından incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6 (14): 355-374.
79. Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education* 30 (2): 169-202.
80. Heenan, J. A. (2007). Case For Teaching Objective Values.
81. Hergül, B. (2010). Dünya Tek Kişilik Değil!.acikarsiv.atilim.edu.tr .
82. Heymann, S. J., & Earle, A. (2000). Low-income parents: How do working conditions affect their opportunity to help school-age children at risk?. *American Educational Research Journal*, 37 (4), 833-848.
83. Hökekli, H. (2007). Bir Değer “Merhamet”. *Dem dergi* 1(4): 78-82.
84. Hökeleli, H. (2011). Gökyüzünden Yeryüzüne Yayılan Bir Değer: Merhamet ve Eğitimi. *Diyanet Aylık Dergi* 244: 13-16.
85. Ilgar, R. (2007). Çevre eğitiminde yaygın eğitimin rolü ve önemi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 23: 38-50.
86. Izgar, G. (2013). İlköğretim okulu 8. sınıf öğrencilerine uygulanan değerler eğitimi programının demokratik tutum ve davranışlarına etkisi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.
87. İlhan, N. (2010). Kimyasal denge konusunun öğrenilmesinde yaşam temelli (contextbased) öğretim yaklaşımının etkisi. Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum
88. İncekara, S., & Tuna, F. (2010). Ortaöğretim öğrencilerinin çevresel konularla ilgili bilgi düzeylerinin ölçülmesi: Çankırı ili örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi* 22(2) :168-182.
89. İnceoğlu, M. (2010). *Tutum Algı İletişim (5. Baskı)*. Beykent Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
90. Kaptan, F. (1998). Fen bilgisi öğretiminin niteliği ve amaçları. Editör: Yaşar, Ş., *Fen Bilgisi Öğretimi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları* 585:13-30.
91. Karamustafaoğlu, O. (2009). Fen ve teknoloji eğitiminde temel yönelimler. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 17(1): 87-102.

92. Kavak, N. (2007). Maddenin tanecikli doğası hakkında ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin imaj oluşturmalarına rol oynama öğretim yönteminin etkisi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 27(2): 327-339.
93. Kaymakcan, R., & Meydan, H. (2011). Din kültürü ve ahlak bilgisi programları ve öğretmenlerine göre değerler eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi* 9 (21): 29-55.
94. Kaynak, L. (2012). Değerler eğitimi bağlamında sevinç çöküm'un hikâyelerinin analizi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antalya.
95. Kenan, S. (2009). Modern eğitimde kaybolan nokta: değerler eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory & Practice* 9 (1):259-295.
96. Keskin, Y. (2010). Sosyal Bilgiler derslerinde değerler eğitiminin yeri ve önemi. *Eğitime Bakış Dergisi* 6 (18): 68-72.
97. Keskin, Y., Öksüz, Y., Gelen, İ. & Yılmaz, H.B. (2012). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin bazı evrensel değerleri kazanım düzeylerinin karşılaştırılması (samsun ili örneği). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 31(2): 351-374.
98. Kılavuz, M. A., & Yılmaz, H. (2009). İhtiyaçlar doğrultusunda din eğitimi ve öğretimi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18 (2): 123-139.
99. Kılcan, B. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi. T.C. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı, Doktora Tezi. Ankara.
100. Koç, E. (2013). Bilim ve Teknoloji Çağında İnsan Olma Sorumluluğu (Etik Bilinç). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (2): 1-13.
101. Kostova, Z., & Atasoy, E. (2008). Methods of successful learning in environmental education. *Online Submission* 4(1): 49-78.
102. Kunduroğlu, T., & Babadoğan, C. (2010). The effectiveness of values education program integrated with the 4th grade science and technology

instructional program. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 9 :1287–1292.

103. Kunduroğlu, T., & Babadoğan, C. (2011). *How Students' Views Related to Values in ' Values Education' Program Integrated with 3rd-Grade Science and Technology Instructional Program changes before and after the practice of the program?*. Paper presented at 3rd-World Conference on Educational Sciences, 3-7 February, İstanbul.
104. Kurtdele Fidan, N. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 2 (2): 1-18.
105. Lane F. J. (2006). Environmental education implementation in wisconsin: conceptualizations and practices, Wisconsin-Madison Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, ABD.
106. Leming, J. (2000). Tell me a story: An evaluation of a literature-based character education programme. *Journal of Moral Education* 29(4): 413-427.
107. Maslow, A. (2001). *İnsan Olmanın Psikolojisi*, (Çev. Orhan Gündüz), Kuraldışı Yayınları, İstanbul.
108. MEB & Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2006). *İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı*. MEB. Ankara.
109. MEB, (2005). [<http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>] Web adresinden 06.07.2014 tarihinde edinilmiştir.
110. MEB, (2006). [<http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>] Web adresinden 04.07.2014 tarihinde edinilmiştir.
111. MEB, (2013). İlköğretim Kurumları (İlkokullar Ve Ortaokullar) Fen Bilimleri Dersi (3, 4, 5, 6, 7 Ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı. [<http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>]. Web adresinden 04.07.2014 tarihinde edinilmiştir.
112. MEB,(1983). [http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_1/temelkanun_1.html]. Web adresinden 14.07.2014 tarihinde edinilmiştir.
113. MEB,(2010). [http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2010/ttkb/18S_ura_kararlari_tamami.pdf]. Web adresinden 10.07.2014 tarihinde edinilmiştir.

114. MEB,(2013).[http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/10/05/74304_6/dosyalar/2013_02/24015229_deerlereitimiynergesei.pdf] Web adresinden 10.07.2014 tarihinde edinilmiştir.
115. Memişoğlu, H. (2013). İlköğretim 4 ve 5. sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *International Journal of Social Science* 6(3): 405-425.
116. Menekşe, Ö. (2014). Samimiyetin adı var!. *Diyanet Aylık Dergi* 278: 41-43.
117. Meydan, A., & Bahçe, A. (2010). Hayat bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi* 1(1): (20-37).
118. Ocak, G. (2012). Öğretmenlerin yapılandırmacı öğrenme ortamı kurma başarılarının öğretmen ve öğretmen adaylarınca değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim* 37(166): 25-40.
119. Orhan, A. (2013). Hayat bilgisi dersi programının karakter eğitimi açısından öğretmen ve öğrenci perspektiflerine göre değerlendirilmesi. Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
120. Önder, M. (2013). Sevgi, din dili ve hikâyelerin çocukların din eğitimindeki yeri ve önemi. *International Journal of Social Science* 6 (3): 1285-1298.
121. Özyay Köse , E., & Çam Tosun, F. (2011). Yaşam temelli öğrenmenin sinir sistemi konusunda öğrenci başarılarına etkileri. *Türk Fen Eğitimi Dergisi* 8(2): 91-106.
122. Özbay, Y., & Erkan, S. (2012). *Eğitim Psikolojisi (4. Baskı)*. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
123. Özdaş, F. (2013). Ortaokullarda değerler eğitimi ve istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Elazığ.
124. Özdemir, O. (2010). Doğa deneyimine dayalı çevre eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin çevrelerine yönelik algı ve davranışlarına etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 27: 125-138.

125. Özkan, R. (2011). Toplumsal yapı, değerler ve eğitim ilişkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi 19 (1): 333-344.*,
126. Özmen, F. (1999). Etkili eğitimin gerçekleştirilmesinde duyuşsal alanın önemi -sevgi eğitimi-. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 9(1): 193-198.*
127. Özmen, H. (2004). Fen öğretiminde öğrenme teorileri ve teknoloji destekli yapılandırmacı (constructivist) öğrenme. *The Turkish Online Journal of Educational Technology, 3(1): 100-111.*
128. Özsevgeç, T. (2006). Kuvvet ve hareket ünitesine yönelik 5E modeline göre geliştirilen öğrenci rehber materyalinin etkililiğinin değerlendirilmesi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi 3(2): 36-48.*
129. Öztaş, F., Yel, M. & Öztaş, H. (2005).Biyoloji eğitiminin diğer canlılar ve çevreye karşı insan etik değerlerinin oluşumu üzerine etkileri. *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi 25 (3):295-30.*
130. Ramazan, G. (2013). Bir değer eğitimi olarak ilköğretim döneminde doğruluk eğitimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çorum.
131. Rost, J. (2002). Umweltbildung-bildung für nachhaltige entwicklung. Was macht den unterschied?. *ZEP: Zeitschrift für internationale Bildungsforschung und Entwicklungspädagogik, 25(1), 7-12.*
132. Sallabaş, M. E. (2008). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları ve okuduğunu anlama becerileri arasındaki ilişki. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 9(16): 141-155.*
133. Sayar, K. (2011). Şiddet ve Merhametsizliğin Kökenleri. *Diyanet Aylık Dergi 244: 23-24.*
134. Schopenhauer, A. (2007). *Merhamet*, (Çev. Zekai Kocatürk). Dergah Yayınları, İstanbul.
135. Seçgin, F., Yalvaç, G., & Çetin, T. (2010). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin karikatürler aracılığıyla çevre sorunlarına ilişkin algıları. In *International Conference on New Trends in Education and Their Implications (pp. 11-13):391-398.*
136. Sertçelik, Ö. (2007). Bilişsel, duyuşsal ve devimsel kazanımlar ve alt basamakları hakkında rapor ve ders planı incelemesi. Başkent

Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

137. Solmaz, G. (2010). İşbirlikli öğrenme yoluyla kavramsal anlamaya yönelik öğretimin öğrencilerin çevre kavramlarını anlamalarına ve çevre farkındalıklarına etkisi: 7. Sınıf “insan ve çevre” ünitesi örneği. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. İzmir.
138. Stanley, William B. (1983). Training teachers to deal with values education : A critical look at social studies methods texts. *Social Studies*, 74 (6): 242-246.
139. Şahin, T. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimi öz-yeterliliklerinin incelenmesi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
140. Şahin, T. (2013). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimi öz-yeterliliklerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
141. Şişman, M. (2007). *Eğitim Bilimine Giriş (3. Baskı)*. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
142. Tarkoçin, S., Berktaş, D., & Uyanık Balat, G. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi etkinliklerde çocuklarla olan iletişimlerinde kullandıkları değerlerin incelenmesi. *Pegem Journal of Education & Instruction*, 3(2): 37-49
143. Tay, B., & Yıldırım, K. (2009). Sosyal bilgiler dersinde kazandırılması amaçlanan değerlere ilişkin veli görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory & Practice* 9 (3):1499-1542.
144. TDK,(2014).[http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.53c2963ff3cf97.36307801]. Web adresinden 13.07.2014 tarihinde elde edilmiştir.
145. TDK,(2014).[http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=MERHAMET] Web adresinden 12.07.2014 tarihinde elde edilmiştir.
146. Tekşan, K. (2012). Türkçe dersi değerler eğitiminde Kutadgu Bilig’in kullanımı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* 13 (3): 1-17.

147. Titrek, O., Güneş, D. Z., Sezen, G., & Ölçüm, D. (2013). Öğretmenliğe Yönelik Tutum İle Duygusal Zekâ Arasındaki İlişki. VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu, 14-15 Mayıs 2013, Sakarya.
148. Tozlu, N. (2009). Duyarlılık Eğitimi. *Türk Yurdu Dergisi* 29(260).
149. Tunçel, H. (2002). Türk öğrencilerin zihin haritalarında İslam ülkeleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12(2): 83-103.
150. Turan, S., & Aktan, D. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 6(2): 227-259.
151. Türküm, A. S. (1998). Çağdaş toplumda çevre sorunları ve çevre bilinci. Çağdaş yaşam çağdaş insan. *Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, Eskişehir* : 165-181.
152. Ulusoy, K. & Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi (1. Baskı, s.5)*. Ankara.
153. Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2014). *Değerler Eğitimi (2. Baskı)*. Pegem Akademi Yayıncılık. Ankara.
154. Unesco (1979). *Zwischenstaatliche Konferenz über Umwelterziehung in Tiflis 1977 (Unesco Konferenz berichtNr. 4) Paris*.
155. Uygun, S. (2013). Değerler eğitimi program tasarılarının değerlendirilmesi (antalya örneği). *Mediterranean Journal of Humanities* 3(2): 263-277.
156. Uzoğlu, M., & Öztürk, P., & Bülbül, E., & Küçükaydın, Z. (2013). Fen ve teknoloji dersinde performans görevinin öğrencilerin akademik başarılarına etkisinin incelenmesi. *International Journal of Social Science* 6 (1): 1495-1509.
157. Uzun, N., & Sağlam, N.(2007). Ortaöğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi ve tutumlarına “çevre ve insan” dersi ile gönüllü çevre kuruluşlarının etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)* 33: 210-218.
158. Ültay, N., & Çalık, M. (2011). Asitler ve bazlar konusu ile ilgili örnekler üzerinden 5e modelini ve REACT stratejisini ayırt etmek. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED)* 5(2): 199-220.

159. Ünal, Ç., & Çelikkaya, T. (2009). Yapılandırmacı Yaklaşımın Sosyal Bilgiler Öğretiminde Başarı, Tutum ve Kalıcılığa Etkisi (5. Sınıf Örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13(2) : 197-212.
160. Ünal, H. (2008). İlköğretimde fen ve teknoloji dersinin yaşam temelli yaklaşıma uygun olarak yürütülmesinin “madde-ısı” konusunun öğrenilmesine etkilerinin araştırılması. Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
161. Yaman, M. (2009). Solunum ve enerji kazanımı konusunda öğrencilerin ilgisini çeken bağlam ve yöntemler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)* 37: 215-228.
162. Yangın, S., & İşçen, C. F. (2013). Çevre Eğitimi: Mevcut Durum Ve Yaşanan Sorunlar (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Örneği). *Electronic Journal Of Social Sciences*, 12(46).
163. Yardımcı, E. & Bağcı Kılıç, G. (2010) . Çocukların gözünden çevre ve çevre sorunları. *İlköğretim Online* 9(3): 1122-1136.
164. Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitime Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 19(1): 499-522.
165. Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitime genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları* 19: 499-522.
166. Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
167. Yıldırım, Ö. (2010). Fen ve teknoloji dersinde (7. Sınıf) beyin temelli öğrenme yaklaşımının akademik başarı, derse yönelik tutum ve motivasyon düzeylerine etkisi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak.
168. Yılmaz, E. (2009). Öğretmenlerin değer tercihlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi* 7(17):109-128.
169. Yılmaz, N. (2003). Siyer-i veysî'deki “hikâye-i latife” çerçevesinde tolerans, müsamaha ve hoşgörü kavramlarının yeniden değerlendirilmesi. *Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3(2):139-150
170. Yiğit, B. & Bayraktar, M. (2006). *Okul – Çevre İlişkileri (1.Baskı)*. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

171. Yiğittir, S. & Bal, M. S. (2013). Sosyal bilgiler dersinde karakter eğitimi. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 10 (2):239-260.
172. Yiğittir, S., & Ercan, O. (2012). Sosyal projelerde görev alan öğretmen adaylarının görüşlerinin değerler perspektifinden incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9(18): 281-297.
173. Yiğittir, S., & Kaymakçı, S. (2012). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı uygulama kılavuzu'nda yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* 13(2): 49-73.
174. Yiğittir, S., & Öcal, A. (2010). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24: 407-416
175. Yüksek, R. (2010). İlköğretim dördüncü sınıf Fen ve Teknoloji dersi “canlılar dünyasını gezelim tanıyalım” ünitesi öğrenme öğretme sürecinde yapılan etkinliklerin öğrencilerin çevre bilgisi, çevreye karşı tutumları ve bunların kalıcılık düzeylerine etkisi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Adana.
176. Yüksel, İ., & Adıgüzel, A. (2012). Değer eğitiminde karikatür kullanımı: İlköğretim öğrencilerinin şefkat ve merhamet değer algılarının belirlenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science* 5 (3): 301-311.

EKLER

Ek 1. İzin yazısı

**T.C.
GİRESUN VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü**

Sayı : 29409993/605.01/1013281 17/05/2013
Konu: Araştırma İzni Onayı.

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü' nün 2012/13 nolu Genelgesi.

Giresun Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fen Bilgisi Öğretmenliği Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Zehra KÜÇÜKAYDIN, "Fen ve Teknoloji Derslerinde Merhamet Eğitimi Üzerine Bir Çalışma" konulu araştırma yapmak istemektedir. Sözü edilen çalışma, Giresun ili Dereli ilçesi Yüce Ortaokulu 7. Sınıf öğrencilerine, Anket Formu (6 Sayfa) veri toplama aracıyla yapılacaktır.

Giresun Üniversitesi Rektörlüğü' nün 10.05.2013 tarih ve 64469785-929- 1815-3031 sayılı yazısı ile eklerinin, ilgi genelge doğrultusunda incelenmesi sonucunda, söz konusu çalışmada kullanılacak Müdürlüğümüzce Mühürlenmiş veri toplama aracının; Giresun ili Dereli ilçesi Yüce Ortaokulu 7. Sınıf öğrencilerine, 22.05.2013 – 07.06.2013 tarihleri arasında, uygulama öncesi okul yönetimi ile mutabakat sağlayarak planlanan uygulama planı ile eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmadan, gönüllülük esasına dayalı olarak, araştırma sonucunun basılı ve dijital ortamda Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesine teslim edilmesi koşulu ile uygulanmasında herhangi bir sakıncanın olmadığı Müdürlüğümüzce uygun değerlendirilmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, olurlarınıza arz ederim.

Kemal GÜRGENCİ
Müdür a.
Şube Müdürü

OLUR
17/05/2013

Necati AKKURT
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır
30.05.2014
Tulay AYDIN
Şef

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. Hüküme

t Konağı A Blok Zemin Üstü ve Kat:1 GİRESUN Ayrıntılı bilgi için : Kemal BAŞAK / Teknisyen
Elektronik Ağ : <http://giresun.meb.gov.tr> Strateji Geliştirme Şubesi
e-posta : arge28@meb.gov.tr Tel : (454) 215 75 25 - 153 Faks : (454) 215 75 22

Ek 2. Örnek çalışma sayfaları

Yönerge:

Aşağıdakileri olayları beslediğiniz kaplumbağa göre yorumlayarak boşlukları doldurunuz.

1.olay: Beslediğiniz canlının eve giderken serviste yere düştüğünü düşünün;

Durum/olay:

Duygu:

Görüş:

2.olay: Canlıyı eve götürdüğünüzde anneniz istemedi ve 'buda nerden çıktı çabuk aldığın yere götür ' dedi;

Durum/olay:

Duygu:

Görüş:

3.olay: Akşam evde kardeşinizle top oynarken kardeşiniz topu attı ve kaplumbağa vurup onu yere düşürdü;

Durum/olay:

Duygu:

Görüş:

4.olay: Kaplumbağı sıradaki arkadaşınıza teslim zamanı geldi.

Durum/olay:

Duygu:

Görüş:

Ek 3. Fok balıkları katliamı ile ilgili örnek çalışma yaprağı

ÇALIŞMA YAPRAĞI-2

Sizce bu insanlar ne yapıyor olabilir?

.....
.....
.....

Siz bu insanların yerinde
olsaydınız bu canlıya kıyabilir miydiniz?

.....
.....
.....

Ek 4. Hikaye tamamlama örnek etkinliği

Aşağıdaki hikâyeyi okuyup boş bırakılan yeri tamamlayınız?

MERHAMETTEN VAZGEÇMEYİN

Hintli bir adam suda bata çıka ilerlemeye çalışan bir akrep görür. Onu kurtarmaya karar verir ve parmağını uzatır, akrep onu sokar. Hintli, tekrar akrebi sudan kurtarmaya çalışır ama akrep onu tekrar sokar. Yakınlardaki başka birisi Hintli adama, onu sürekli sokmaya çalışan akrebi kurtarmaya çalışmaktan vazgeçmesini söyler. Ama Hintli adam şöyle der:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Ek 5. Örnek kompozisyon yazımı etkinliği

BEN VE CANLILAR

Yönerge:

Bu **dersi almadan ve aldıktan sonra** canlılara karşı nasıl davrandığınızı anlatan bir kompozisyon yazınız.

Almadan önce:

Aldıktan sonra:

Ek 6. Anket formu

ANKET FORMU	
Sevgili öğrenciler, Bu anket formu sizlerin merhamet hakkındaki düşüncelerinizi belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Anket formu 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm demografik bilgilerden, ikinci bölüm ise merhametle ilgili açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Anketi objektif bir şekilde hiç boş soru bırakmadan doldurmanız araştırmanın sonuçları açısından son derece önemlidir. Zaman ayırdığınız için şimdiden teşekkür ederiz.	
DEMOGRAFİK BİLGİLER	
ADI SOYADI:	Numarası:
1. Cinsiyet	() Erkek () Kız
2. Sınıf	() 6. Sınıf () 7. Sınıf () 8. Sınıf
3. Babanızın eğitim durumu	() Okuryazar değil () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Lisans Üstü
4. Babanızın mesleği
5. Annenizin eğitim durumu	() Okur yazar değil () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Lisans Üstü
6. Annenizin mesleği
7. Yaşadığınız yerleşim birimi:	() Köy () Kasaba () Belde () İlçe merkezi () İl merkezi
8. Ailenizin aylık toplam geliri?
9. Siz hariç toplam kardeş sayısı
10. En çok sevdiğiniz 3 dersi yazınız.	1. 2. 3.
11. Aile dışında evde kimler yaşıyor?	1. 2. 3.
12. Ev içinde hayvan besliyor musunuz?	() Evet; Yazınız (.....) Bu hayvanın bakımını (yemek vs.) kim yapıyor? (.....) () Hayır
13. Ev dışında hayvan besliyor musunuz?	() Evet; Yazınız (.....) Bu hayvanın bakımını (yemek vs.) kim yapıyor? (.....) () Hayır
14. Ev içinde bitki (çiçek vs.) büyütüyor musunuz?	() Evet; Yazınız (.....) Bu bitkinin bakımını (suyu vs.) kim yapıyor? (.....) () Hayır
15. Ev dışında bitki (çiçek vs.) büyütüyor musunuz?	() Evet; Yazınız (.....) Bu bitkinin bakımını (suyu vs.) kim yapıyor? (.....) () Hayır
16. Hiç ağaç diktiniz mi?	() Evet; Yazınız (.....)

	Bu ağacın bakımını (suyu, budanması vs.) kim yapıyor? (.....) () Hayır
--	---

1-) Sizce merhamet nedir? Açıklayınız?
2-) Sizce kimlere ya da nelere merhamet edilir? Neden? Yazınız.

3-) “Bütün aile fertleri evde toplandınız. Deniz kenarına pikniğine giderken yolda bir kaza olduğunu gördünüz”	
Ne hissederdin?	
Ne yaptın?	Neden?
4-) “Dış görünüşünden dolayı okulda arkadaşları tarafından dışlanan birini okulun bir köşesinde ağlarken gördün”	
Ne hissederdin?	
Ne yaptın?	Neden?
5-) “Okulda kahvaltı saatinde kahvaltını yaparken arkadaşının maddi durumundan dolayı pek bir yiyecek getiremediğini gördün”	
Ne hissederdin?	
Ne yaptın?	Neden?

6-) “Yaşlı anneannen sizinle kalıyor, kahvaltı yaparken eli titredi ve çay bardağını annenın yeni aldığı örtünün üzerine döktü annende birden bağırmaya başladı”

Ne hissederdin?

Ne yapardın?

Neden?

7-) “Yağmurlu bir havada şemsiyenle beraber sokakta yürürken birden bir miyav sesi duydun birde baktın ki ıslanmış, soğukta titreyen aç bir kedi sana doğru geliyor”

Ne hissederdin?

Ne yapardın?

Neden?

8-) “Arkadaşında fildişinden yapılmış bir kolye gördün. Seninde çok hoşuna gitti ve aynısından almak istedin. Araştırıp baktın ki fildişi kolyeler için filler öldürülüyor ve dişleri kesiliyor”

Ne hissederdin?

Ne yapardın?

Neden?

9-) “Koyunlarınız doğum yaptı ve bir tanesinin kuzusunun tek bacağı yok annesi de süt vermiyor”

Ne hissederdin?

Ne yapardın?

Neden?

10-) “Bir yöredeki insanlar yılanlardan çok korktukları için hepsini öldürmek istiyor. Sen o yörede yaşıyor olsaydın”

Ne hissederdin?

Ne yapardın?

Neden?

11-) “Okulun bahçesine gülfidanı diktiniz. Bir gün okuldaki öğrencilerden biri top oynarken gülfidanının dalını kırdı”

Ne hissederdin?

Ne yapardın?

Neden?

12-) “Ailenle yaylaya pikniğe gittin. Piknik yaptığımız yerde başkalarının da piknik yaptığını, çöplerini ağaçların ve çiçeklerin olduğu yerde bıraktıklarını ve yaktıkları piknik ateşini tam olarak söndürmediklerini gördünüz”

Ne hissederdin?

Ne yapardın?

Neden?

13-) “Sadece Türkiye’de yetişen bazı bitkilerin korunması için bir grup valilik önünde eylem yapıyorlar”

Ne hissederdin?

Ne yapardın?

Neden?

14-) “Anneniz baharda fasulye, karalahana, biber, domates vs. tohumlarını bahçeye ekti. Seni de üzerlerine basma diye sıkı sıkıya uyardı. Ama sen bir gün bahçede gezerken dalgınlıkla tohumların üzerine bastın”

Ne hissederdin?

Ne yapardın?

Neden?

15-) Fen Bilimleri dersleri merhamet duygusunu/değerini geliştirir mi? Neden böyle düşünüyorsun?

ÖZGEÇMİŞ

1988 yılında Giresun'da doğdu. İlköğretim 5. sınıfa kadar Keşap-Armutdüzü Köyü İlköğretim Okulunda, 5. sınıftan itibaren eğitimini Giresun Mithat Paşa İlköğretim okulunda tamamladı. Lise öğrenimini ise 2004 yılında Giresun Lisesinde bitirdi. 2005 yılında girdiği Karadeniz Teknik Üniversitesi Giresun Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Öğretmenliği Bölümünden 2009 yılı Haziran ayında mezun oldu. 2011 yılında Kars-Susuz İncesu Köyü 75. yıl İMKB YİBO' ya sözleşmeli öğretmen olarak göreve başladı. Aynı yıl Giresun –Dereli Yüce İlköğretim Okuluna kadrolu öğretmen olarak atandı. 2011 yılından beri Giresun Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde Fen Bilgisi Öğretmenliği bölümünde Tezli Yüksek Lisans programında öğrenim görmeye devam etmektedir.